

Adıgözəl Məmmədov

**VƏTƏN MÜHARİBƏSİNƏ
GEDƏN YOL**

Qarabağ Azərbaycanıdır!

Məqalələr, müsahibələr və şərtlər

Bakı – 2021

Adıgözəl Məmmədov. **Vətən müharibəsinə gedən yol**
Qarabağ Azərbaycandır! *Məqalələr, müsahibələr və şərhlər*
Bakı, “Zərdabi Nəşr” MMC. 2020. 192 səh.

Baş redaktor: Şövkət Səlimov
jurnalist

Redaktor: Aysel Əliyeva

Qeyd: © Bu kitab Hadrut istiqamətində şəhid olmuş mayor Anar
Elşad oğlu Məmmədova ithaf edilir

**Müəllifə sorğu və təkliflərinizi aşağıdakı elektron ünvana
göndərə bilərsiniz: adgezalmamedov@mail.ru**

Kod: 664/07

ISBN 5-86874-139-0

© A.N. Məmmədov, 2021

© “Zərdabi Nəşr” MMC, 2020

Ön söz

2020-ci il Vətən müharibəmiz zamanı, dövlətimizin və xalqımızın tam səfərbər olduğu günlərdə, biz ziyalıların da üzərinə çox ciddi işlər düşürdü və bu gün də düşür. Bu haqq davamızın geniş şəkildə dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq üçün həm xarici, həm də yerli mətbuatda çox saylı müsahibələr verərək, düşmənin dezinformasiyasını neytrallaşdıraraq əsl həqiqətləri söyləməyə çalışdım. Öz tərəfimdən isə, ideoloji mübarizəmizdə düşmən təbliğatını darmadağın etmək üçün rus dilində yazılmış “Реинкарнация национализма и психологические портреты” kitabını çap etdirdim. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 2019-cu il oktyabr ayının 11-də Aşqabad şəhərində keçirilən MDB Dövlət Başçıları Şurasının məhdud tərkibli iclasında Ermənistanda hökm sürən nasizm və faşizmə diqqət cəkmək hakim ideologiyanın bu təbliğatını ifşa etdi. Sözügedən kitabda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2019-cu il oktyabr ayının 11-də Aşqabad şəhərində keçirilən MDB Dövlət Başçıları Şurasının məhdud tərkibli iclasındakı çıxışına iqtibas edilərək faşist Njdenin əsl siması oxuculara təqdim olunur. Eyni zamanda da Ermənistanda siyasi çevrələrin faşizmə necə dəstək verdiklərinin bariz nümunələri göstərilir.

İkinci Qarabağ savaşımız zamanı və ondan da öncə milli və dövlət maraqlarımızı əks etdirən, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin mövqeyini işıqlandıran həm yerli, həm də xarici mətbuatda ardıcıl yazılarla çıxış etdim.

Təəssüf ki, Vətən müharibəmiz zamanı Rusiyada ermənipə-

rəst analitiklər yeni ideoloji diversiyaya əl atıblar. Onlar, bir çox hallarda İslam dinin radikal din kimi təqdim edən təbliğatçılar vasitəsilə ermənilərə qarşı münasibətdə xristian həmrəyliyi ilə bağlı çağırışlar edirlər. Eləcə də xristian ermənilərlə müsəlman azərbaycanlıların birgə yaşayışının mümkün olmayacağını vurğulayırlar.

Bu baxımdan Rusiya mətbuatına verdiyim müsahibələrim hesab edirəm ki, daha vacib məqamları üzə çıxarmaqda xüsusi əhəmiyyət daşıyırdı. Bu vasitələrlə bir daha Rusiya cəmiyyəti erməni politoloqların arqumentlərinin nə qədər cılız və qərəzli olduğunu şahidi olurdular (Bu müsahibələrimi kitaba əlavə etmişəm).

Biz bir anlıq xalqımızın etnogenezinə nəzər salsaq onda Azərbaycanda və Qafqazda yaşayıb müxtəlif dinlərə etiqad edən saysız millətlər və tayfalarla qarşılaşmış olarıq. Biz onlardan totemizmə inanan kutiləri, xristian albanları, şirvanlıları, sonradan iudaizm dininə üz tutmuş xəzərləri və atəşpərəst midiyalıları qeyd edə bilərik. Bütün bunlar bir daha sübut edir ki, bizim millətin formalaşmasında çox saylı tayfalar iştirak etmişdir. Əgər Azərbaycanın tarixinə xristian Şirvanşahlar dövründən başlayaraq nəzər yetirsək, onda, islamdan sonrakı dövrdə də onların son dərəcə tolerant mədəniyyətə sahib olduqlarını və xristian məbədlərinə necə də qayğı ilə yanaşdıqlarını görürük. Bu ərazidəki tayfalar fərqli dinlərə etiqad edərkən, yerli əhali içərisində simbioz yaşamaq nümunəsi göstərirdilər. Bu xalqın öz mənbələrini fərqli dini etiqaddan götürdüklerini nəzərə alsaq, onda, onların düşüncə tərzlərinin müəyyən bir formasını da irsən aldıkları məlum olar. Bütün yuxarıda olan məqamları nəzərə alaraq oxuculara zənnimcə xüsusi əhəmiyyətli olan məqalələrimi, müsahibələrimi və şərhlərimi bu kitab vasitəsi ilə yenidən təqdim edirəm.

Adıgözəl Məmmədov

Biz öz dövlətçiliyimizi nə Osmanlı imperiyasının tarixi keçmişində, nə də Rusiya imperiyasının çərçivəsində görməli deyilik - Adıgözəl Məmmədov
(visiontv.az / 15.01.2021)

1711-ci il Osmanlı dövləti ilə Çar Rusiyası arasında bağlanan Prut müqaviləsi rusların cənuba doğru irəliləmə siyasətinin azalmasına səbəb olmadı.

Rusiya Dərbəndi ələ keçirəndən sonra, 1722-ci ilin oktyabrında Dağıstan əmiri Hacı Davud, ruslardan özünü qorumaq üçün Krım xanı ilə eyni hüquqi əsaslarla Osmanlı təbəəliyinə qəbul olundu. 1723-cü ilin yazında rusların Gürcüstana hərbi yürüşü başladı. Bakı işğal olundu, ruslar Gəncə, sonra isə İrəvan və Naxçıvan istiqamətində hücumə keçdilər.

1724-cü ilin mayında Xoy qalası tutuldu. Osmanlı imperiyası ilə Rusiya arasında müharibə artıq qaçılmaz idi, lakin Fransa-nın diplomatik vasitəçiliyi ilə 1724-cü il iyunun 12-də tərəflər arasında İstanbul müqaviləsi imzalandı. Osmanlı imperiyasının son dövrlərini Avropada “xəstə dövlət” adlandırırdılar. Vaxtaşırı, Çar Rusiyasının maraqları Böyük Britaniyanın siyasəti ilə təzad təşkil etdikdə, ruslar osmanlılarla yaxınlaşmaq istəklərini izhar edirdilər. Həmçinin də Osmanlı imperiyasının Böyük Britaniya ilə və ya vassalı olan Misirlə və özünün digər şərq qonşuları ilə münaqişə vəziyyətində olduğu dövrlərdə türklər ruslarla ümumi dil tapırdılar və əksinə, Rusiya Balkanlarda döyüşdüüyü zaman ruslar və türklər düşmən mövqelərdə olurdular.

Bu zaman Osmanlı imperiyasını “xəstə dövlət” adlandıranlar özləri onların müttəfiqinə çevrilirdi. Bütün bunlar daha çox

qonşu torpaqları ələ keçirməyə can atan ölkələrin real siyasətinin, regional imperiaizminin nəticəsi idi. Qeyd etmək lazımdır ki, Osmanlının o zamankı liderləri strateji səhvlərə yol verərək öz ölkələrinə bunların üz verməsinə yol açırdılar. İqtisadiyyatının modernləşdirilməsi, ölkəyə müasir Avropa texnologiyalarının cəlb edilməsi, təhsilin və hərbi sənayenin inkişaf etdirilməsi əvəzinə, sultanlar imperiyanı diplomatik manevrlərlə qoruyub saxlamağa cəhd göstərirdilər. Ölkə içəridən zəif, amma xarici siyasəti baxımından güclü idi, lakin bu, osmanlıların imperiyasını dağılmaqdan xilas edə bilmədi. O dağılmağa məhkum idi.

İstanbul müqaviləsi ilə Azərbaycan milli dövlətçiliyinə ən sarıdıcı zərbə vurulurdu. Bu baxımdan tarixşünaslığımızda xüsusi qeyd edir ki, “yalnız Osmanlı qoşunlarının 1723-cü ildə Azərbaycana hücumu erməni-alban-rus planının qarşısını alır və Qarabağda xristian dövləti yaradılması təşəbbüsü puça çıxır. 1724-cü il iyunun 24-də Türkiyə və Rusiya arasında imzalanan İstanbul müqaviləsinə əsasən Rusiya Xəzərsahili vilayətlərə sahib olmaqla kifayətlənir, Səfəvilərin digər əraziləri üzərində nəzarət isə Osmanlı dövlətinə keçir. Buna baxmayaraq, alban katolikosu Yesai və erməni feodalları Rusiya ilə gizli münasibətlərini qətiyyənlə kəsmirlər və tərəflər arasındakı yazışmalar bundan sonra da davam edir.

İstanbul müqaviləsi preambula, 6 maddə və nəticədən ibarət idi. Preambulada müqavilənin rezident Nepliyev və Böyük vəzir İbrahim Paşa arasında, İranda yalançı Mahmudun peyda olması, İran vilayətlərinin bu və ya digər dövlətin sərhədlərinə aidiyyəti üzrə Rusiya və Osmanlı imperiyasına birləşdirilməsinə Rusiya sarayı ilə Sultan sarayının razılığı əsasında imzalanması göstərilir. Osmanlı tərəfi öz narahatlığını Mir Mahmudun Səfəvilərin paytaxtı İsfahanı tutub Şah Sultan Hüseyni həbs etməsi və

imperiyanın sərhəd torpaqlarını tutmaq üçün onun qoşun göndərməsi, Rusiyanın isə Dərbənd və Bakını tutması baxımından əsaslandırıldı. Preambulada daha sonra qeyd edilir ki, “Qəzvin və Təbriz diyarlarında özünü Şah Hüseynin oğlu Təhmasib adlandıran bir kimsə peyda olub ki, Çar həzrətlərinin onunla müqavilələrində Şirvandakı Bakı və Dərbənd sərhədlərinin, Xəzər boyundakı Gilan, Mazandaran və Astrabad vilayətlərinin Çarın hakimiyyətində olması qərarlaşdırılmışdı. Həmin Çar da qarşılıqlı olaraq Təhmasibə söz verib ki, onun öz taxtına çıxması üçün qoşunla kömək edəcək, Mir Mahmudu qovacaq, Osmanlı sarayına müraciət edəcək ki, bu işə öz təsirini göstərsin, əvəzində İran əyalətlərinin bir hissəsini Osmanlı dövlətinə versin. Bunun üçün də öz vəkili olaraq İvan Neplyuyevi təyin etmişdir. Bundan başqa Fransa sarayından Osmanlı sarayında səfir olan Markiz de Bonak vəkil edilmişdir. Beləliklə, tərəflər arasında aşağıdakı maddələrdən ibarət qərar qəbul edilmişdir.

1-ci maddəyə görə, Hacı Davudun Osmanlı imperiyası himayəsinə keçməsi və onun hakim təyin olunduğu Şamaxı xanlığının sərhədləri təsdiq olunurdu. Rusiya, Türkiyə və Səfəvi dövlətlərinin sərhədlərinin birləşdiyi Kür və Araz çaylarının qovuşduğu bölgədə türklərə və ruslara sərhəddən üç saatlıq məsafədən yaxın olmamaq və mütləq bir-birini xəbərdar etməklə hərbi istehkamlar və qarnizonlara malik olmaq hüququ verilirdi. Sərhədlərin hüdudlandırılması üçün tərəflər komissarlar ayırmalı, onlar Fransanın iştirakı ilə bu işi yerinə yetirməli, qoyulmuş sərhəd nişanı Şirvan əyalətinin hansı hissəsinin Osmanlı sarayına aid olduğunu bildirməli idi. Həmin nişandan Xəzər dənizinə qədər olan torpaqlar çarın tabeliyində olmalı idi. Həmin nişandan bir saatlıq yolla, Kür və Arazın yaxınlaşdığı yerə qədər çəkilən

xətt sərhəd kimi qəbul edilərək, dənizə yaxın hissə çara, daxilə doğru hissə Osmanlı Sarayına, Kür və Araz çaylarının yaxınlaşdığı yerdən cənub hissə isə Səfəvi dövlətinə aid olacaqdı. Bu üç sərhədin qovuşduğu yerdə Osmanlı Sarayı qala tikdirib qarnizon saxlaya bilərdi. Çarın da belə bir qala tikdirməsi mümkün idi. Ancaq bu qalalar sərhəddən üç saatlıq məsafədə tikilməli idi. 2-ci maddədə bildirilirdi ki, yuxarıda göstəriləyi kimi, Şirvan vilayətində Osmanlı imperiyasına keçən torpaqlar xüsusi xanlıq sayıldığından, Şamaxı xanının iqamətgahıdır. Şəhər hərbi cəhətdən möhkəmləndirilməməli, burada xanın tabeçilikdən imtina etməsi və əhali arasında qarışıqlıq halları istisna olmaqla türk qarnizonu yerləşdirilməməli idi. Bu cür hallarda da rus qoşunlarının komandanlığı xəbərdar edilməli, türk qarnizonunun Şamaxıya daxil olmasını zəruri edən şərtlər aradan qalxan kimi onlar son nəfərə-dək şəhəri tərk etməli idilər.

3-cü maddə Osmanlı imperiyasına keçən torpaqların, o cümlədən Azərbaycan torpaqlarının – Ordubad, Təbriz, Mərənd, Marağa, Urmiya, Xoy, Səlmas, İrəvan və b. adları sadalanır. Rusiya və Osmanlı imperiyaları arasında sədd çəkmək məqsədilə həmin dövlətlərin müqavilə ilə müəyyən olunan sərhədləri arasındakı ərazi Səfəvi dövlətinə verilir.

4-cü maddə ilə Rusiya Təhmasiblə müqavilədə olduğundan 3-cü artikulda göstərilən ərazilərin Osmanlı imperiyasına güzəşt edilməsi üçün üzərinə öhdəlik götürürdü.

5-ci maddədə qeyd olunurdu ki, 3-cü artikulda göstərilən torpaqlar Osmanlı imperiyasına güzəşt edildikdən sonra Osmanlı imperiyası Təhmasibi Səfəvi şahı kimi tanımalı, Rusiya ilə birgə Səfəvi dövlətini və onun paytaxtı İsfahanı azad etməyə kömək etməlidir. Belə olan surətdə Mir Mahmud tərəfindən Osmanlı

dövlətinə qarşı hər hansı bir düşmən hərəkəti olsa, onun üstünə qeyd-şərtsiz qoşun göndərilməli, ordu tamam sabitlik yaradılana-dək işini görməli idi.

6-cı maddəyə görə, Təhmasib Rusiyanın mediasiyası (vasitəçiliyi) ilə torpaqları Osmanlı imperiyasına güzəştə getməsəydi, Rusiya və Osmanlı imperiyaları paylarına düşən torpaqları hakimiyyəti altına almalı, sonra Təhmasibi devirib taxta müvafiq şəxsi gətirməli idi. Nəticədə müqaviləni imzalayan tərəflərə keçən torpaqların onların əbədi hakimiyyətində qalmasından, sülh və dostluğun möhkəmləndirilməsindən və s. bəhs olunurdu”.

Müqavilə III Sultan Əhməd (1703-1730) tərəfindən 1725-ci il yanvarın 13-də ratifikasiya olundu.

İstanbul müqaviləsinin fəsadlarından biri kimi Rusiya Xəzər sahili torpaqları əldə edir və sonra I Pyotr bu yerlərdə möhkəmlənmək üçün müxtəlif vasitələrə əl atırdı. Bu vasitələrdən biri də xristian əhalinin ərazidə yerləşdirilməsi idi. Burada I Pyotr ermənilərin bu ərazilərə köçürülməsini qarşıya məqsəd kimi qoyur.

Həqiqətəndə, I Pyotrun 1724-cü il 10 noyabr fərmanı buna bariz sübutdur. Əvvəlcə I Pyotrun Xəzərsahili torpaqları işğal edənə qədər rusların ermənilərlə əməkdaşlıqları simvolik səciyyə daşısa da, işğalın gedişi zamanı isə sıx əməkdaşlığa çevrildi. I Pyotra ermənilərin yaxınlaşmasında İsrail Ori (1658-1711), onun ölümündən sonra isə Minas Vardapet mühüm rol oynayırdı. I Pyotrun 1724-cü il noyabrın 10-da erməni xalqına əlahəzrət fərmanı (Высочайшая грамота) və onunla bağlı digər sənədlər (Высочайшие указы) belə bir şəraitdə verilmişdi, lakin I Pyotrun varisləri dövründə ermənilərin işğal edəcəkləri qədim türk yurdları İrəvan və Qarabağ xanlıqlarında yerləşdirilməsinə üstünlük veriləcəkdi. Bu da Türk dünyası ilə Osmanlı arasında

bufer zonası kimi məqsədə xidmət edəcəkdi. İstanbul müqaviləsindən sonra I Pyotr işğal olunmuş Xəzərsahili torpaqlarda ermənilərin məskunlaşdırılmasına daha çox əhəmiyyət verirdi. I Pyotr sentyabrın 24-də İstanbul müqaviləsindən sonra ratifikasiyaların mübadiləsi üçün İstanbula ezam etdiyi Aleksandr Rumyantsevə öz əli ilə yazdığı təlimatda gürcü və ermənilərin vəziyyəti və gücünü müəyyənləşdirməyi tapşırırmışdı. 1724-cü il 10 noyabr tarixli reskriptdə isə I Pyotr bilavasitə ermənilərin işğal olunmuş torpaqlara köçürülməsindən bəhs edir:

ERMƏNİ XALQI ADINA ALİ FƏRMAN (üslub orijinaldakı kimi saxlanılıb – A.M.)

“1724 ci il noyabr ayının 10-cu günü, onun imperator əla həzrətlərinin fərmanı ilə, xarici işlər dövlət Kolleqiyasından imperator Alihəzrətlərin iki fərmanı hər iki gücə malik olan erməni xalqına aşağıdakı məzmununda, bu əla həzrətlərin dərkənarı ilə protokola yuxarıda qeyd olunan tarixə təsadüf edir.

Allahın mərhəməti ilə biz I Pyotr, imperator və ümumrusiya hökmdarı və ilaxır vicdanlı patriarx İsayaya və düzgün yüzbaşılara Avana və Mirzəyə, qeyrətli yüzbaşılara və müdirlərə bütün erməni xalqına bizim imperator rəhmimiz və təbriklərimiz.

Bizim bu mərhəmətli fərman ilə sizə elan edirəm ki, sizin bizə keşiş Antonio və Kehya Çelebi ilə göndərdiyiniz xəbəri aldığımız və onlar sizin şifahi niyyətləriniz haqqında bizə bildirdilər. Bizim imperator proteksiyasına qəbul olunmaq üçün göstəriş verdim ki, yeni aldığımız fars əyalətlərində rahat yaşamağınız üçün bütün Xəzər dənizi boyu sizlərə torpaqlar versinlər, orada xristian dinində öz qanunuzla heç nədən çəkinmədən ibadət edə bilərsiniz. Biz xristianlıq naminə erməni xalqının mərhəmətli hörmətini saxlayırıq, bundan ötrü öz tərəfimizdən bizim müdirlə-

rə lazım olan fərmanlar göndərdik ki, onlar sizə fars əyalətlərində – Gilan, Mazandaranda, eləcə də Bakıda əlverişli yerlər ayırsınlar, sizləri nəinki ora gələn kimi qəbul etsinlər, hətta yaşamaq üçün əlverişli torpaqları nişan versinlər və sizə hərtərəfli mərhəmət göstərsinlər. Sizi inandırmaq üçün bu imperator fərmanını göndəririk və hətta yuxarıda qeyd olunan adamları geri qaytardığ ki, onlar sizə bu fərmanı şifahi də izah etsinlər.

Kansler qraf Qolovkin, Andrey Osterman, Ober sekretar Yuryev Fyedor Protopopov.

Bu protokoldan fərmanlar ikitərəfli Aleksandriya kağız vəərəqlərində, surəti erməni dilində tikilmişdir və imzasız ermənilərin əlinə verilmiş, böyük dövlət möhürü vurulmuşdur.

Qeyd: Bu fərman Aleksandriya kağızının bir vəərəqində, poçt kağızı ilə bağlayaraq qızıl möhürlə böyük dövlət möhürüylə vurulmuşdur. İki fərman yazılmış və onlar keşiş Antoniona və Kehya Çelebiyə, digəri Semyon Popova və keşiş Pyotra verilmişdir.

İmperator ali həzrətləri bu məktubu imzalamağı lazım bildi. Eləcə kansler də qol çəkmədi və imzasız verildi.”

1805-ci il mayın 14-də Rusiya ilə Kürəkçay müqaviləsini imzalamağa razılıq verən İbrahim xan hələ 1722-1723-cü illərdə I Pyotrun Xəzərsahili bölgələrə həyata keçirdiyi yürüşün başlıca hədəflərindən biri də erməniləri bu bölgələrə gətirmək idi. Həmin vaxt Səfəvi dövlətinin dağılmasından istifadə edən ermənilər, həmçinin onların təsiri altında olan Alban katolikosu Yesai Həsən Cəlal Rusiyanın hərbi dəstəyi ilə Azərbaycan torpaqlarında xristian dövlətinin yaradılması üçün dəridən-qabıqdan çıxırdılar. Onlar Rusiya hakimiyyəti ilə gizli danışıqlar aparır, məktublaşır və gələcək hücumun detallarını müzakirə edib, razılaşdırırdılar.

Sonradan hakimiyyəti ələ almış Nadir Şah 1735-ci ildə bir

güllə belə atmadan ruslarla Gəncə müqaviləsini bağladı. Dərbəndin 200 km-dən üzü cənuba tərəf bütün torpaqlar Nadir Əfşarların ixtiyarına keçdi. Bir çox tədqiqatlarda Nadir Şah Əfşara dövlətçiliyimizin bərpaçısı kimi çox böyük qiymət verilir. Qərb tarixçilərinin “Şərqi Napoleonu” adlandırdıqları Nadir şah Əfşarın (1736-1747) tarix səhnəsinə çıxması həqiqətən də xalqımızın taleyində xüsusi rol oynadı.

Nadir Şah Osmanlı ilə Rusiya arasındakı ziddiyyətlərdən məharətlə istifadə edərək diplomatik manevrlərlə Gəncədən Osmanlı qarnizonunu qovur. 1735-ci il iyunun 8-də baş verən döyüşdə Osmanlı döyüşçüləri məğlub oldu. Nadir bu qələbələrədən sonra döyüş istiqamətini Şirvan və Dağıstana yönəltdi. Noyabrın 21-də Nadirin qoşunları Dərbəndə yaxınlaşdı.

Nadir Dərbəndi azad etdikdən sonra 1736-cı ilin martında Muğanla Şirvanın birləşdiyi və Kür və Araz çayının qovuşduğu yerdəki Cavad şəhərində (müəllifin böyüyüb-başa catdığı indiki Cavad kəndi – A.M.) özünü yeni Əfşarlar imperiyasının banisi elan edərək tacqoyma mərasimi və xalq qurultayı keçirdi.

1736-cı ilin sentyabrında Əfşarlar dövləti ilə Osmanlı dövləti arasında müqavilə imzalandı. Müqaviləyə görə, Cənubi Qafqazdakı torpaqlar Nadirə qaytarılırdı.

Çox maraqlıdır ki, Azərbaycanımızın böyük oğlu Ağa Məhəmməd Şah Qacar da illər sonra Muğanda və Kür-Araz çayının qovuşduğu yerdə – Cavad şəhərində tacqoyma mərasimi və xalq qurultayı keçirir. Qacarlar dövlətinin banisi, görkəmli dövlət xadimi və sərkərdə Ağa Məhəmməd şah Qacar (1742-1797) ağır mübarizədən sonra 1796-cı ildə müasir İran ərazisindəki feodal hərə-mərciliyinə son qoyub taxta çıxdığı zaman tacqoyma mərasimini eyni ilə Nadir şah kimi Azərbaycanın Cavad bölgəsində hə-

yata keçirmişdi. Nadirin qələbələrinə hörmət rəmzi kimi Ağa Məhəmməd şah onun tacını başına qoymaqdan imtina etmişdi. Çünki Nadirdən fərqli olaraq, Qacar İran və Azərbaycanı tamamilə birləşdirə bilməmiş, Nadirin hakim olduğu torpaqları isə öz iradəsinə tabe etdirməmişdi. Yəni o, özünü hələ ki, Nadirin tacını başına qoymağa layiq bir hökmdar kimi görmürdü. Bununla o, bir tərəfdən öz qüdrətli sələfinin böyüklüyünü etiraf və təsdiq edir, digər tərəfdən də gələcək hədəfinin Nadirin yaratdığı böyük imperiyanın parçalanmış torpaqlarını geri qaytarmaq kimi mühüm məqsədləri olduğuna işarə verirdi.

Xüsusi diqqət yetirilməli məqam tacqoyma mərasiminin məhz Azərbaycan türklərinin məskunlaşdığı torpaqlarda, Muğanla Şirvanın qovşağında (Cavad bəylərbərliyinin ərazisində) keçirilməsidir. Azərbaycanımızın dilbər güşələrindən olan tarixi Cavad bəylərbəyliyi, xüsusən, mülayim qışı, coğrafi şəraiti isə tarixən bütün imperiyaların diqqətini cəlb etmiş, nəticədə böyük hərbi yürüşlərin qışlağına və eyni zamandada qanlı döyüşlər meydana çevrilmişdir.

9-cu əsrdə Ərəb Xilafətinin zəifləməsi nəticəsində Azərbaycanda bir neçə müstəqil feodal dövlətlər meydana gəlir. Sacilər, Salarilər, Şəddadilər, Rəvvadilər, Kəsranilər kimi nisbətən iri dövlətlərlə yanaşı, Naxçıvan şahlıq və Muğan şahlıq kimi kiçik və zəif feodal dövlətləri də yaranır. Bu barədə məlumatlara 9-cu əsr ərəb mənbələrində – İbn Xorddadbehin “Ölkələr və yollar əsərində rast gəlinir.

9-ci əsrin 60-cı illərində Ərəb mənşəli Şeybani qəbiləsinə mənsub olan Heysəm İbn Xalid əl Cavad özünü Şirvanın müstəqil hakimi elan etdi, Cavadı yeni dövlətinin paytaxtı seçdi və mərkəzi hökumətlə əlaqəni kəsdi. 600 ildən artıq müstəqil

şəkildə mövcud olan Şirvanşahlar dövləti 16-cı əsrdə Səfəvilər dövlətlərinin tərkibinə daxil olur. 16-cı əsrin əvvəllərində Azərbaycanda Səfəvi dövlətinin yaranması böyük sosial-iqtisadi irəliləyişə səbəb olur. Məhz həmin dövrdə siyasi-ictimai ürfaniyyət mərkəzi yenidən Cavad şəhəri seçilir.

Abdulla xan hicri 956-cı ildə (1549-1550) Cavad bəylərbəyi vəzifəsinə təyin olunmuş və 974-cü ildə (1566-1567) vəfat edənədək, 17 il ərzində həmin vəzifəni tutmuşdu. Abdulla xan Ustacının həyat yoldaşı Fatimə sultan öz doğmaca bibisi qızı, yəni Şah İsmayıl Xətəinin qızı və I Təhmasibin bacısı idi. Fatimə sultanın bir tərəfdən ulu babası Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsən, bir tərəfdən isə Səfəviyyə təriqətinin banisi Şeyx Səfiyəddinə bağlı idi. İki qədim Azərbaycan dövlətçiliyinin ana sütunları milli dövlətçiliyimizin özülü olan Ustacılılar tayfasının timsalında birləşirdi. Bu möhtəşəm ailənin 3 uşağı: Həməzəli xan, Şahəli Mirzə, Xan Məhəmməd adlı oğulları vardı. Abdulla xan Ustacılı öz böyük oğlu Həməzə xanı sonuncu Şirvanşahın nəvəsi Banugül ilə evləndirmişdi. I Şah Təhmasibin həm də bibisi oğlu olan Abdulla xan çox mahir diplomat idi. Abdulla xan səfəvi ordusunun silahlanması üçün çoxsaylı top və hərbi sursatın Avropadan gətirilməsini təşkil edirdi. Belə ki, 1563-cü ilin oktyabr ayında ingilislər Tomas Olkok, Corc Renn və Riçard Çini Abdulla Xan Ustacının dəvəti ilə Cavad şəhərinə gəldilər. Bu səfərlər bir neçə dəfə təşkil olunur və nəticədə 1568-ci ildə ingilislərlə ipək ixracı ilə bağlı əlverişli müqavilə imzalanır. Abdulla Xan Ustacının qonağı olmuş Moskva kompaniyasının agent A. Cenkinson Cavad şəhərini Kürlə Arazın birləşdiyi yerdə salınmış, bənzəri olmayan mirvari məkan adlandırır.

O, Abdulla Xan Ustacının müxtəlif meyvə ağacları ilə dolu bağından və şərq memarlığının incisi saydığı Cavad malikanələrindən əhatəli yazır. Əcnəbi qonağı nahar yeməyinin çeşidi hey-rətləndirmiş, o, hətta yeməklərin sayını hesablamağı qərara almışdı. A.Cenkinson yazır: “Nahar vaxtı gəlib çatdıqda döşəməyə süfrələr salındı və müxtəlif yeməklər gətirildi, yeməklər çeşidinə görə sıra ilə düzülmüşdü. Mən apardığım sayıma görə 140 növ yemək verilmişdi. Onları süfrə ilə yığışdırdıqdan sonra yeni süfrələr salınıb meyvələrdən başqa qonaqlıq yeməklərindən ibarət 150 növ bulud gətirildilər, beləliklə, iki dəfəyə 290 yemək növü verilmişdi”.

Rus akademiki P.Q.Butkov tərəfindən verilən məlumat son dərəcə maraqlıdır. O yazır ki, Cavad torpaqları Kürün sahilində, Arazın Kürə töküldüyü yerin yaxınlığında yerləşir. Bu vilayətin bol taxılı, mal-qarası, çoxlu tut bağı və böyük ipəkçilik emalatxanaları var.

Səfəvi Şahı I Təhmasib Abdulla Xan Ustacıya Əmir Əl-Ümərə (Əmirilər əmiri) vəzifə titulu verir. Əmir Əl-Ümərə vəzifəsini daşıyan şəxs eyni zamanda səfəvi qoşununun hərbi baş komandanı sayılırdı. O, Şirvan əyanlarının separatçı çıxışlarını (Qurbanəlinin, Mehrabın, Qasım Mirzənin) yatırmağa nail oldu və burada Səfəvilərin hakimiyyətini möhkəmləndirdi. Bundan sonra Abdulla xanın nüfuzu daha da artdı. Hətta o dövrdə, yəni 1555-ci ildə Osmanlı Türkiyəsi ilə bağlanmış sülhün daimiliyinə inanmayan Şah I Təhmasib Rusiya ilə yaxınlaşmağa başlayır. Ümumiyyətlə, Ustacı nəslinin nümayəndələri Səfəvi hökumdarlarının yaxın ətraflarında olmuş, müəyyən zamanlarda isə faktiki olaraq dövləti idarə etməkdə Səfəvi hökumdarlarına məsləhət və istiqamətlər vermişlər. Abdulla xan 1562-ci ildə rus çarı IV İva-

nın yanına elçi göndərmişdi. Abdulla xan Şirvanşahlar soyundan olan Qasım mirzəni məğlub etmişdi. Qasım mirzə qaçıb Tabasara-randa gizlənmişdi.

Bütün bunlar onu göstərir ki, istər Nadir şah Əfşarın, istərsə də Ağa Məhəmməd şah Qacarın öz siyasi hakimiyyətinin bərqə-rar olması ilə bağlı Xalq Qurultayını məhz bu şəhərdə çağırma-ları heç də təsadüfi deyilmiş.

Tədqiqatçılar belə hesab edirlər ki, Ağa Məhəmməd şahın tacqoyma mərasimini farsların yaşadığı hər hansı başqa böyük ta-rixi şəhərdə deyil, türklərini yaşadıkları və Nadirin özünü şah elan etdiyi Cavad bölgəsində keçirməsi onun özünü hansı xalqın nüma-yəndəsi olaraq gördüyünün mənəvi ən inkaredilməz tarixi dəlillə-rindən biridir. Belə düşünülür ki, Ağa Məhəmməd şah Azərbay-canla, Azərbaycan türkləri ilə hər hansı mənəvi-tarixi bağlılıq hiss etməsə və özünü Nadir şah Əfşarın davamçısı, siyasi varisi olaraq görməsə idi, o, tacqoyma mərasimini eyni müvəffəqiyyətlə Şiraz-da, İsfahanda, yaxud Məşhəddə də təşkil edə bilərdi.

Tamamilə doğru yanaşmadır, Azərbaycan milli dövlətçiliyi-nin genoloji yaddaşının çulğalaşdığı bu məkanda, hakimiyyətə gəlmiş yeni liderlərin legitimliyinin tanınması baxımından bu şə-hərdə xalq qurultayının keçirilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyırdı. Bu eyni zamanda da yeni liderlərin Azərbaycan dövlətçiliyinin Ağqoyunlu-Səfəvi-Şirvanşahlar siyasi elitasının varisləri tərəfin-dən tanınması demək idi.

Belə hesab edilir ki, Azərbaycan dövlətçiliyi Səfəvilər döv-ründən etibarən yaradılan, Nadir şahın hakimiyyəti illərində isə bir qədər möhkəmləndirilən mərkəzləşmə prinsipindən məhrum olur. Vaxtilə Səfəvi şahlarının, xüsusən, Şah İsmayıl Xətəinin və Nadir şahın hərbi dühası və siyasi məharəti hesabına yaradılan,

Azərbaycan türklərinin titul xalq statusunda idarə etdikləri böyük bir coğrafiyada irili-xırdalı onlarla feodal dövlətin meydana gəlməsi siyasi böhranla yanaşı, böyük iqtisadi və mədəni tənəzzülə aprıb çıxarır. Ardı-arası kəsilməyən feodal müharibələrin məntiqi yekunu kimi azərbaycanlılar eyni xalqa mənsubluqlarını tədricən unudur, yenidən Səfəvilər əvvəl olduğu tək bir-birinə qənim kəsilərək mənasız düşmənçilik aparan ayrı-ayrı bölgələrə, qrup və tayfalara parçalanmağa başlayırlar.

Bu mərkəzdənqaçma prosesləri həm də o zaman baş verirdi ki, dünyada artıq yeni müstəmləkəçilik dövrü başlamışdı. Yeni müstəmləkələr uğrunda gedən mübarizə beynəlxalq siyasətin əsas məsələsinə çevrilmişdi. Bütün bu hadisələr burnunun ucundan kənarı görməyən, şəxsi mənfəətpəristlikləri ilə Azərbaycan dövlətçiliyini öz iddialarına qurban verən, tələm-tələsik özlərini müstəqil xan elan edənlərin dövründə baş verirdi. Unudurdular ki, nəhəng ölkə olan Hindistan – XVII əsrdə Böyük Moğollar adlanan müsəlman sultanları tərəfindən birləşdirilmişdi. XVIII əsrin əvvəlində bu birlik Azərbaycanda olduğu kimi parçalandı və tezliklə Böyük Moğollar imperiyası avropalı işğalçıların hədəfinə çevrildi. Avropa ölkələri arasında ticarət və müstəmləkə torpaqları uğrunda gedən mübarizə 1789-cu ilin sonlarına qədər beynəlxalq siyasətin əsas məsələsi olaraq qalırdı. Doğrudur, tədqiqatçıların qeyd etdiyi kimi, Şəki xanı Hacı Çələbinin (1747-1755) və Quba hakimi Fətəli xanın (1758-1789) Azərbaycan xalqını birləşdirmək cəhdləri özünü göstərsə də, onların da həmin proseslərdə ardıcıl və qətiyyətli mövqe tutduqlarını birmənalı demək çətindir. Amma çox maraqlıdır ki, 18-ci əsrin ortalarında Abdulla xan Ustaclının varisi Cavad bəylərbəyi Mirhəsən xan Quba xanı Fətəli xanın Azərbaycan topraqlarının birləşdirilməsi siyasətin-

də mühüm rol oynamışdı, o öz silahlı dəstələri ilə Quba xanı Fətəli xanın hərbi-siyasi tədbirlərində fəal iştirak edirdi. Belə ki, Mirhəsən xan Fətəli xanın Qarabağı və Cənubi Azərbaycan xanlıqlarını birləşdirmək cəhdi ilə əlaqədar olaraq 1784-cü ildə Qarabağ və Ərdəbil yürüşlərində iştirak etmişdi.

Lakin beynəlxalq situasiyanı analiz edə bilməyən, bu birləşməyə qarşı çıxan xanlarımız unudurdular ki, Fransa Rusiya ilə yaxınlaşmağa başlamışdı. O, Rusiyaya qarşı Osmanlı Türkiyəsini dəstəkləməkdən əl çəkdi və 1787-ci il ticarət müqaviləsi ilə Rusiyanın Qara dəniz sahillərindəki yeni limanlarında ticarətdən gələn bütün faydaya sahib oldu. Nəhayət, fransız tacirləri Osmanlı imperiyasından Qırmızı dənizə çıxış əldə etdi, Misirdə və Hindistana gedən yollarda öz əməliyyatlarını genişləndirdi. Bu minvalla Fransa Yaxın Şərqdə ticarət sahəsində hegemonluğunu qoruyub saxlamağa müvəffəq olsa da, İngiltərə inadla bu vəziyyəti sarsıtmaqda davam edirdi.

Həmin dövrdə dünya siyasətində başlıca rolu iki ən güclü qüvvə – ingilis və rus diplomatiyası oynayırdı. Rusiya Osmanlı ilə 1735-1739-cu illər müharibəsində qalib gələrək Belqrad 1768-1774-cü illər müharibəsində isə Kiçik Qaynarca sülh müqaviləsi bağlayaraq Qara dəniz sahillərində və Şimali Qafqazda mövqelərini möhkəmləndirdi.

Əslində II Yekaterina I Pyotrun siyasətini davam etdirirdi. İmperatriçənin fikrinə görə hələ çox işlər görülməli idi ki, beynəlxalq məsələlərdə Rusiyanın təsiri rəddedilməz olsun. İmpereatriçə yazırdı: “Xəzərlə Qara dənizi, o ikisini də Şimal dənizləri ilə birləşdirib, Çinlə Şərqi Hindistanın ticarəti Türkistandan istiqamətləndirilməlidir. Bunun mənası, imperiyanı əzəmətdə Asiya və Avropa imperiyaları arasından bir pillə də yuxarı yüksəltmək olardı” (O.Eliseyeva, II Yekaterina. Moskva, “Astrel”, 2008).

Ona görə də Yekaterinanın hakimiyyətinin əsas hissəsi türk probleminin həllinə və “yunan layihəsi” adlandırılan məsələnin həyata keçirilməsinə yönəldilmişdi. Burada söhbət artıq Osmanlı imperiyasının torpaqları hesabına ərazi genişləndirmələrindən getmirdi, ümumiyyətlə türklərin tamamilə Avropadan qovulması və imperator Konstantin Pavloviçin nəvəsini taxt-taca çıxarmaqla, Yunan imperiyasının bərpasına hesablanmışdı.

Gürcüstan 1768-1774-cü illər rus-osmanlı müharibəsi zamanı Rusiyanın fəal müttəfiqi kimi çıxış edirdi. Elə bu dövrdə II İrakli II Yekaterinaya protektorluq haqqında müraciət etsə də təklif cavabsız qalmışdı. Müharibədən sonra vəziyyət dəyişdi. Şərqə doğru irəliləyən Rusiya Gürcüstanda möhkəmlənməyə diqqəti artırdı. Ermənilərlə birgə gürcülər içərisində də Rusiya orientasiyası getdikcə güclənməyə başladı. Rusiya Gürcüstanla danışıqları davam etdirməyə başladı. Qr. Potyomkin (1739-1791) protektoratlığın şərtləri barədə danışıqlar üçün İraklinin yanına emissarlar göndərdi. II İrakli də 1782-ci ilin dekabrında Peterburqa elçilik yola saldı. Müqavilənin şərtləri haqqında danışıqlar bitdikdən sonra 1783-cü il iyulun 24-də Georgievsk qalasında (1777-ci ildə salınmışdı) imzalandı. Burada Rusiyanı general P.S.Potyomkin, II İraklini isə İ.K.Muxran-Batoni və G.R.Çarçavadze təmsil edirdi. Müqavilə 13 əsas, 4 separat artikul, II İraklinin Rusiya təbəəliyinə keçərkən qəbul etməli olduğu andın mətni və gürcü çarlarının taxta çıxmaq qaydasını müəyyən edən xüsusi maddədən ibarət idi. II İrakli müqaviləni 1784-cü il yanvarın 24-də ratifikasiya etdi. I Pavel və I Aleksandrın manifestləri ilə isə Şərqi Gürcüstan (1639-cu il Səfəvi-Osmanlı arasında bağlanmış Qəsri-Şirin müqaviləsinə görə Qərbi Gürcüstan Osmanlı dövlətinin, Şərqi Gürcüstan-Kartli və Kaxetiya çarlıqları Səfəvilərin ha-

kimiyyətinə keçmişdi, Nadir şahın ölümündən sonra (1747) Azərbaycan xanlıqları kimi gürcü çarlıqları özlərin müstəqil elan etmişdilər) Rusiyaya birləşdirildi.

Fransada inqilab başlayanda Rusiya və Avstriyanın 1788-ci ildə Osmanlı imperiyasına qarşı başladığı müharibənin qızğın çağы idi. Avstriya ordusu darmadağın edilmişdi, lakin rus qoşunları uzun sürən mühasirədən sonra Oçakovu ələ keçirərək, böyük qələbə qazandılar. Ancaq mübarizə hələ yekunlaşmamışdı. Rusiya həmin vaxt şimalda İsveçrədə müharibə aparırdı. İngiltərə və Prussiya həm Osmanlı imperiyasına, həm də İsveçə hərtərəfli diplomatik dəstək göstərirdilər. Buna baxmayaraq, Fransa inqilabı çox tezliklə bütün beynəlxalq siyasətə öz həlledici təsirini göstərdi. İnqilab ölkələrə öz diqqətlərini uzun müddətə Şərqdən ayıraraq, Avropaya yönəlməyə vadar etdi. Köhnə Avropanın tarazlığı artıq pozulmuşdu. Fransız inqilabı beynəlxalq münasibətlərin inkişafında yeni dövr açmışdı. Məhz bu dövrdə Azərbaycan xalqının qeyrətli oğlu Ağa Məhəmməd şah Qacar dağıdılmış, parçalanmış, yerli feodallar tərəfindən istismar olunan Azərbaycan torpaqlarının birləşdirilməsi istiqamətində fəaliyyətə başlayır. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi bu birləşmənin həyata keçirilməsi üçün münbit beynəlxalq mühit də yaranmışdı. Hiss olunur ki, Ağa Məhəmməd şah Qacar çox dərin təhlil qabiliyyətinə və beynəlxalq aləmdə baş verən proseslərdən düzgün qərar çıxartmaq zəkasına malik idi. Bu keyfiyyət təəssüf ki, o dövrdəki Azərbaycan xanlarının bir çoxunda yox idi. Ağa Məhəmməd şah Qacar Azərbaycan xalqının yaddaşında strateji düşüncəyə malik əsl dövlət adamı kimi qalmalıdır. Əfsuslar olsun ki, belə bir dövlət xadimini, dövlətçilik düşüncəsinin daşıyıcısını bizlərə düşmən obrazında təqdim edirlər. Uzun illər arxivlərdə tədqiqat aparan yazıçı kimi mən be-

lə hallarla çox rastlaşmışam. Bir çox hallarda Azərbaycan xalqının böyük oğullarını bizlərə aciz, qatil, öz xalqına yad bir ünsür kimi təqdim edirdilər. Ona görə də tariximizi tədqiq edərkən təəssübkeşlik və nifrət duyğularından öndə obyektivlik və tarixi reallıqlar durmalıdır. Azərbaycan milli dövlətçiliyinin çöküşünün səbəblərinin obyektiv təhlili, ölkə içi və ölkə xarici təsirləri dolğun təsvir etməsi və ümumiyyətlə o dövrdə baş verən hadisələrin mənzərəsini sənədlərlə göstərməsi baxımından çox mühüm əhəmiyyətə malik və strateji məqsədlərimizə xidmət edən tədqiqat əsərləri olmalıdır.

**Реакция из Государственной Думы России
на статью Адгезала Мамедова
(visiontv.az / 05.01.2021)**

В 1993 году в Губе был установлен бюст герою Великой Отечественной войны Джахангир Багирову и разбит парк вокруг этого постамента, который в народе начали называть сквером Джахангира Багирова. Но недавно стало известно бюст снесли со своего места и выбросили на обочину.

В связи с этим была статья исследователя азербайджанской истории, автора книги “Мир Джафар Багиров – не раскрытые страницы” Адгезала Мамедова. После публикации этой статьи были реакции из многих слоев общества и в том числе из Государственной Думы Российской Федерации.

Вот, что пишут об этом автору из Государственной Думы Российской Федерации: “Уважаемый Адгезал Нуриевич! Внимательно ознакомился с Вашей статьей, в котором Вы рассказываете о подвиге Джахангира Багирова и приводите одно из писем этого отважного летчика своему высокопоставленному отцу. Вся эта история, конечно, очень яркая, трогательная и знаковая. Она - одно из убедительных свидетельств того, что победа над фашистской Германией ковалась героическими усилиями представителей всех народов, населявших Советский Союз, и наша нынешняя Память об этом должна быть единой и общей. Вызывает огромное сожаление то, что кое-где эту нашу общую Память пытаются принижать и даже вытравлять из сознания ныне живущих поколений.

Очень огорчительно узнать из Вашей статьи то, что в центре Губы местными чиновниками снят с постаменты бюст Джахангира Багирова.

Такие деяния непростительны и возмутительны. Я думаю, что по этому поводу должна сказать свое слово и азербайджанская, и российская общественность. Сохранение нашей общей Памяти о Великой Отечественной войне и ее героях - это то, что должно быть одной из первейших забот всех людей доброй воли, и в том числе - все искренних сторонников единения славяно-тюркского мира. То, что Вы этим активно занимаетесь, заслуживает всяческого одобрения и поддержки. От души желаю Вам и Вашим коллегам добра, благополучия и больших успехов в решении тех благородных задач, которыми Вы сегодня занимаетесь".

Председатель Политической партии СПРАВЕДЛИВАЯ РОССИЯ, руководитель фракции СПРАВЕДЛИВАЯ РОССИЯ в Государственной Думе ФС РФ С.М. МИРОНОВ

**“Конфликт не решен”. В Ереване ответили Путину
на слова о принадлежности Карабаха**
(nsn.fm / 17.12.2020)

Армянские и азербайджанские политологи в эфире НСН рассказали, почему президент России признал Карабах территорией Азербайджана.

Нагорный Карабах с позиций международного права является частью Азербайджана, заявил президент России Владимир Путин. При этом он добавил, что на практике ситуация сложнее, а статус Карабаха должен остаться неизменным и решаться в будущем.

Директор Института Кавказа в Ереване Александр Искандарян в эфире НСН рассказал, как относится к словам российского лидера.

“Это действительно так, потому что ни одна страна мира Нагорно-Карабахскую республику не признавала. С другой стороны, Минская группа ОБСЕ пыталась урегулировать конфликт вокруг региона на основе трех принципов: мирное решение, самоопределение нации и территориальная целостность. Статус Карабаха должен был быть определен в результате этого переговорного процесса. Однако война нарушила все эти принципы”, - отметил политолог.

Искандарян также оценил вклад России в урегулирование конфликта в Нагорном Карабахе.

“Действия России к урегулированию конфликта не имеют ни малейшего отношения. Россия поспособствовала приостановке войны, это даже не мирное соглашение. Ми-

ротворцы дали гарантии, что война не возобновится в ближайшее время. Тем не менее, конфликт не решен, нужно искать компромисс”, - заключил он.

В свою очередь, азербайджанский политолог Адгезал Мамедов в эфире НСН поддержал позицию Путина по Нагорному Карабаху.

“Выступление Путина была объективным, прагматичным. Для России это очень щепетильный вопрос. Путин не хочет обидеть ни одну из сторон. Россия остановила кровопролитие, роль лично Путина здесь велика. Карабах был и будет азербайджанским, но в будущем надо найти точки соприкосновения с Арменией”, - отметил он.

Ранее Путин призвал международное сообщество присоединиться к России в вопросе помощи беженцам из Карабаха.

**Политолог оправдал участие Эрдогана на параде
победы в Азербайджане**
(360 tv.ru / 03.12.2020)

Появление президента Турции Реджепа Тайипа Эрдогана на военном параде в честь победы Баку в Нагорном Карабахе будет оправданным. Так считает азербайджанский политолог Адгезал Мамедов, сообщило ИА НСН.

“Эрдоган считает, что Турция внесла лепту в победу Азербайджана в войне в Нагорном Карабахе. Действительно, Анкара помогала дронами и устройствами ПВО, а также приняла участие в стратегическом планировании. Поэтому участие Эрдогана в параде можно считать уместным”, – отметил он.

Политолог также перечислил страны, дружественные для Азербайджана. Президент России Владимир Путин всегда уважительно относился к покойному лидеру страны Гейдару Алиеву, а теперь и к его сыну Ильхаму Алиеву. А с Турцией у Азербайджана сложился общий менталитет, единение характеров, считает Мамедов.

“Но у каждого государства есть свои интересы. Если они различаются, это не значит, что страны перестали быть дружественными”, – добавил политолог.

Парад Победы пройдет в Азербайджане 10 декабря.

Ранее лидеры Азербайджана, Армении и России подписали соглашение о прекращении боевых действий в Нагорном Карабахе. Согласно документу, Ереван и Баку должны обменяться пленными. Ряд районов Карабаха перешел под контроль Азербайджана. Кроме того, в зоне конфликта разместились российские миротворцы.

**Putinin çıxışı həm Azərbaycan, həm də Ermənistan
tərəfinə hesablanıb - Adıgözəl Məmmədov**
(ednews.net / 18.11.2020)

Dünən Rusiya Prezidenti Vladimir Putin “Rosıyya-1” telekanalına müsahibəsi zamanı Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı bir neçə məqama toxunub.

Eurasia Diary Putinin müsahibəsini müzakirə etmək üçün Slavyan-Türk xalqları hərəkatının lideri, Psixoloji Portretologiya və Siyasi Analizlər Mərkəzinin rəhbəri, tədqiqatçı-yazıçı və politoloq Adıgözəl Məmmədovun fikirlərini alıb.

Politoloq hesab edir ki, Putinin bu müsahibəsində Ermənistan referanslarla hesablanmış bir çox nüans mövcuddur. O, ilk öncə münaqişənin tarixinə nəzər salıb.

“Bu müsahibədə Putin Rusiya milli maraqları baxımından erməniləri, eləcə də onların xarici ölkələrdəki diasporlarını sakitləşdirmək məqsədi daşıyır. Çünki birincisi, Putinin mətn yazarları Dağlıq Qarabağ probleminin nədənsə Sumqayıtdan başladığını düşünərək ona uyğun şəkildə materialı hazırlayıb veriblər.

Gəlin problemin tarixinə nəzər salaq. 1923-cü ildə Orconikidze və Mikoyanın səs verməsi ilə belə Dağlıq Qarabağın Azərbaycanda qalması ilə bağlı məsələ öz həllini tapmışdı. Ondan sonra hətta 1945-ci ildə Mircəfər Bağirov o dövrdəki Ermənistan mərkəzi komitəsinin birinci katibi Arutyunyan Malinkova məktub yazır və Malinkov da Mircəfər Bağirova yazır ki, Dağlıq Qarabağın Ermənistanla verilməsi bu və ya digər formada onun iqtisadiyyatının inkişafına xeyir verərdi.

Bağirov isə ona yaxşı cavab verib, deyib ki, biz bir söz de-

mirik. “Dağlıq Qarabağın ən qədim şəhərlərindən tarixi adı Pənahabad olan Şuşa şəhərindən yazır və buranın Azərbaycan torpağı olduğunu göstərir. Madam siz deyirsiniz ki, Ermənistana birləşdirilməkdə əsas məqsəd DQ-ın inkişafına kömək etməkdir - hansı ki heç bir ehtiyacı yoxdur, onda Ermənistanın tərkibində yerləşən, Azərbaycanlıların kompakt şəkildə yaşadığı Əzizbəyov (Qarabağlar) rayonu, Mehri, Sisian rayonlarının, həmçinin Gürcüstanda da Azərbaycanlılar yerləşən ərazilərin, Dağıstandakı Dərbənd şəhərinin də Azərbaycana verilməsini təklif edirəm.

Rusiya siyasi rəhbərliyi məlumatlı deyilmi? Niyə məlumatı onlar ona tam hazırlayıb verməyiblər ki, son Dağlıq Qarabağ hadisələrinin əsasında Sumqayıt hadisələri durmur, əsas səbəb Azərbaycanlıların Qarabağdan deyil, 1988-ci ildə ermənistandan, tarixi İrəvan xanlığı ərazisindən qovulmasından sonra başladı. Sumqayıt hadisələrinin burada heç bir təsiri yoxdur. Hətta bu hadisələri Ermənilərin özlərinin törətməsi Sovet məhkəməsi tərəfindən təsdiqlənib”.

O hesab edir ki, Putinin bu çıxışının məqsədinin erməni tərəfə reveranslar etməklə onları sakitləşdirmək olduğu açıq-aydın görünür.

“Ermənistanda hökm sürən xaotizm elə bir siyasi qüvvəni hakimiyyətə gətirə bilər ki, o bu danışıqları tanımaya da bilər. Lakin elə bir siyasi zümrə də ola bilər ki, Türkiyəylə əlaqələri möhkəmləndirər və Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın ərazisi kimi tanıyar, rus sülhməramlılarına ehtiyac olmadığını, türklərlə və azərbaycanlılarla danışıqlara gediləcəyini deyər. İki xalqın sülh içərisində yaşayacağını deyərək Rusiyanı masadan qaldırar.

Bu coğrafiyada onsuz da, Rusiya yoxdur, Ermənistanın qonşuları Türkiyə, Gürcüstan, İran və Azərbaycandır. Ermənilər ətraf xalqlarla sülh içərisində yaşamağa məcbur olduqlarını başa

düşə bilərlər. Və əgər, sülhün tərəfdarı olan, qondarma erməni soyqırımını fakt olaraq irəli sürməyən keçmiş prezident Levon Ter-Petrosyan kimi bir rəhbər yenidən Ermənistanda hakimiyyətə gəlsə, bu şübhəsiz ki, Rusiyanın maraqlarına xidmət etməyəcək. Bu səbəbdən də, indiki məqamda Rusiyanın Ermənistanı Dağlıq Qarabağ klanının əli ilə idarə etdiyini nəzərə alsaq, görürük ki, məğlubiyyətdən sonra demək olar resursları tükənib. Yenidən bu klan siyasi hakimiyyətə gəlsə belə, erməni cəmiyyətinə onlara dəstək əhəmiyyətli dərəcədə azalıb. Heç olmazsa Paşinyan və Putinin komandası arasında yaxşı əlaqələr mövcuddur və kapitulyasiya sənədinə belə qol çəkdirilib. Putinin sözü Paşinyan üçün keçərlidir. Strateji nöqteyi-nəzərdən görünən odur ki, Paşinyan və Putin əlaqələri idarə edilən olduğu üçün, Paşinyanın hakimiyyətdə qalması Putinin maraqlarına uyğun gəlir. Buna görə də Rusiya siyasi rəhbəri burada özünü sığortalamaq üçün iki başlı söz deyir, Rus sülhməramlı qüvvələrinə hücum olarsa, Abxaziya-Cənubi Osetiya münəqişəsi göz qabağındadır”.

Adıgözəl Məmmədov Putinin çıxışında Abxaziya, Cənubi Osetiya və Krımın adının hallandırmasını hər iki tərəfə təhdid kimi izah edib:

“Çünki, Ermənistanda revanşist qüvvələr hakimiyyətə gələ və deyə bilərlər ki, biz bu müqaviləni tanımırıq. Çünki bu revanşist qüvvələrin hakimiyyətə gəlməsi istər-istəməz regionda yenidən gərginliyin artması deməkdir, gərginliyin artması da hərbi müstəviyə keçəndə sülhməramlılarla aranı qarışdırma məsləsidir. Yaxud da yuxarıda da qeyd etdiyim kimi, Türkiyə və azərbaycanlılarla münasibətlərin yaxşılaşdırılmasını təklif eləyən Levon Ter-Petrosyanın fikir daşıyıcılarının hakimiyyətə gəlməsi də mümkündür. Bunun nəticəsində bu zümrələr Türkiyə və Azərbaycan ilə münasibətləri yaxşılaşdırmaq, kommunikasiya xətlərinə qoşulmaq və

Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilərin Azərbaycan vətəndaşı sayılması kimi təklif verə bilər ki, bu da Rusiya üçün əlverişli deyil, bu Rusiyanın bölgədən çıxması deməkdir.

Biz qalib tərəfik, torpaqlarımızın böyük bir hissəsini azad etmişik. Rus sülhməramlılarının yerləşdiyi ərazilər də Azərbaycan ərazisi hesab edilir. Bu beynəlxalq səviyyədə, eləcə də Putin tərəfindən təsdiq edilib”.

Vladimir Putin çıxışında Dağlıq Qarabağın statusunun bəlli olmadığını söyləyib. Politoloq Putinin bu fikrində gizlənən məqamları dilə gətirib.

“Putin burada incə mesajlar verirdi və bu mesajlar ondan ibarət idi ki, biz Azərbaycanla da münasibətlərimizi gərginləşdirmək istəmirik, Azərbaycanla da strateji müttəfiqliyimizi qoruyub saxlamaq istəyirik. Ermənistanla da münasibətləri pozmaq istəmirik. Demək istədiyi isə məsələnin elə belə də qalacağıdır. Rusiya iki tərəfli oynayır. Ermənistan tərəfinə bu ərazinin Azərbaycana aid olduğunu bildirir, Azərbaycan tərəfinə isə bu məsələnin daha başqa həlli olmadığını və zamana buraxmaq lazım gəldiyini deyir.

Adıgözəl Məmmədov Putinin yeni status-kvonun yaranması ilə bağlı fikrinə izah verərkən ölkə rəhbərinin cavabını yada salıb.

“Bu mövzuda cənab prezident öz sözünü deyib. Status-kvo məsələsi artıq tarixin arxivinə gedib. İndiki şəraitdə regionda ən güclü dövlət faktiki olaraq Rusiyadır. Əlbəttə ki, Türkiyə Azərbaycanın müttəfiqi kimi regionda mövcuddur. Hər iki tərəfdən sabilliyin təminatçısı kimi indiki dövrdə Rusiya çıxış edir. Dünənki Rusiya siyasi liderinin çıxışı Minsk Qrupunun əsas müzakirə predmentini gündəmə gətirdi. Yəni, Azərbaycanın əldə etdiyi 7 rayon və Dağlıq Qarabağın Şuşa və müəyyən ərazisi artıq faktiki olaraq Azərbaycanın tam idarəsində olan torpaqlardır.

İkincisi isə müzakirə predmeti tam nəzarət olunmayan sülhməramlıların yerləşdirildiyi ərazilər ola bilər, bu ərazilər də Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsindədir”.

Adıgözəl Məmmədov Vladimir Putinin fikirlərini ümumi şəkildə Rusiyanın etibarını bərpa etməsinə cəhdi kimi dəyərləndirib.

“Rusiyanı narahat edən daha çox bu coğrafiyada, Şimali Qafqaz respublikalarının və daxilindəki türk dilli coğrafiyanın, hətta onun Orta Asiyadakı təsir mexanizmlərinin etibarının itirilməsi narahatlığıdır. Bu, domino effekti verə bilər deyərək o narahatdır. Ona görə də, var qüvvəsi ilə, hərbi potensialı ilə, diplomatik çıxışları ilə, şəxsi münasibətləri ilə regionda qalmağa çalışır. Lakin bunun üçün də iqtisadi potensial lazımdır. Rusiyanın iqtisadiyyatının nə qədər dözəcəyini isə zaman göstərəcək.

Rusiya etibarını bərpa etmək və saxlamaq istəyir, həmin çıxışı da buna hesablanıb. Rusiya ətraf ölkələrdəki, eləcə də daxilindəki narazılıqlardan xəbərdardır, buradakı geopolitik gücünü qoruyub saxlamağa çalışır, çünki coğrafiyadakı dövlətlər yeni müttəfiqlər axtarışına keçə bilər. İndiki məqamda politoloqlara məsləhət görərdim ki, fikirlərini diplomatik tərzdə ifadə etsinlər. Rusiyaya qarşı duyğularla yazılmış fikirləri yaymaq düzgün deyil”.

**Müsaibəni apardılar: Ülvi Əhmədli, Əminə
Balakışiyeva**

**Adıgözəl Məmmədov: “Dağlıq Qarabağda ermənilər
yaşayan rayonlar Azərbaycan ərazisidir və status yoxdur”**
(tarihistan.org / 13.11.2020)

Azərbaycan 28 ildən sonra Qarabağ torpaqlarını geri qaytar-
dı. Lakin bu hələ də son demək deyil, bir sıra məqamların müza-
kirəsinə ehtiyac var.

Azərbaycan gələcək siyasətini çox ciddi və dəqiq qurmalıdır
ki, acı tarixlər təkrarlanmasın. Eurasia Diary bir sıra sualları müza-
kirə etmək üçün Slavyan-Türk xalqları hərəkatının lideri, Psixoloji
Portretologiya və Siyasi Analizlər Mərkəzinin rəhbəri, tədqiqatçı-
yazıçı və politoloq Adıgözəl Məmmədovun fikirlərini alıb.

Politoloq Dağlıq Qarabağda yaşayan və Azərbaycanın qa-
nunlarını qəbul edən ermənilərə qarşı müəyyən yumşalmaların
edilməsini düzgün saydığını qeyd edib.

“Dağlıq Qarabağda ermənilərin yaşadığı rayonlar da
Azərbaycanın ərazisidir. Bütün Dağlıq Qarabağın da status
məsələsi yoxdur. Eyni zamanda da bu tipli məsələlərdə müəy-
yən mənada Azərbaycana meyili olan, Azərbaycan dövlətçilik
ənənələrini qəbul edən, Azərbaycanın milli dəyərlərinə sahib
çıxmağa hazır olan ermənilərə də müəyyən yumşalmalar etmə-
liyik. Çünki, gəlin etiraf edək ki, sadə ermənilərin əsas istəyi
bir parça çörək, ailəsi və övladının sağlığıdır. Təbii ki, sadə
ermənilərin istədiyi Ermənistanla əlaqələridir, Azərbaycan
xalqına qarşı cinayətlərdə iştirakı yoxlanıldıqdan sonra və əgər
onlar özlərini Azərbaycanın daxilində görürlərsə bu insanlarla
müəyyən münasibət qurmaq lazımdır.”

Azərbaycan, Rusiya və Ermənistan arasında imzalanan bə-
yanatda Rusiya qüvvələrinin sülhməramlı qismində Qarabağda
mövcud olacağına dair bənd yer alıb. Adıgözəl Məmmədov

sülhməramlı qüvvələrin ölkə ərazisini tərk etməsi üçün hansı şəraitin formalaşmalı olmasına da toxunub.

“Sülhməramlıların burada olmasının əsas səbəbi nədir? Ruslar iddia edirlər ki, iki xalqın birgə yaşayış imkanı yoxdur. Bunun məntiqi budur ki, iki xalq arasında aqressiv münasibət olduğuna görə onları bir-birindən qorumaq üçün sülhməramlılar olmalıdır. Bunu aradan götürmək üçün isə Rusiyaya Azərbaycan dövlətçiliyini qəbul edən və cinayətlərə bulaşmamış ermənilərin Azərbaycanın vətəndaşı olduğunu və özünü bizim vətəndaş kimi hiss etdiyini başa salmaq lazımdır. Biz bu hissi təlqin etməliyik ki, sülhməramlılar arqumentini neytrallaşdırmaq üçün şərait yaransın. İstiqamət belə olmalıdır.

Bu gün Azərbaycan Respublikası öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi, Azərbaycanın daxilində ermənilərin yaşadığı anklav var (status yoxdur). Azərbaycan çoxmillətli dövlətdir, hamı bir-biri ilə dil tapır və çox rəngli etnik çələngə məxsusdur. Bizi birləşdirən ümumi mentalitetdir. Ləzgi, saxur, talış və sair etnik köklü vətəndaşlar azərbaycanlı mentallığı daşıyır. Bizi birləşdirən budur. Azərbaycanlı mentallığını daşıya bilən erməni Azərbaycan dövlətçiliyi daxilində bizim vətəndaşımız olacaq. Əgər onlar bizə qarşı təxribat törədəcəksə və ya hansısa qüvvənin vasitəsinə çevriləcəksə biz onlarla təxribatçı kimi davranmalıyıq”.

Adıgözəl Məmmədov Rusiyanın müharibə zamanı Ermənistanı gözlədiyi dəstəyi verməməsinin erməni xalqının baxışlarına necə təsir edə biləcəyini və güvən məsələsinə də aydınlıq gətirib.

“İbn Həldunun belə bir sözü vardır: “Xalqların taleyini coğrafiya həll edir”. Ermənistanın bu coğrafiyada olması onun taleyini Rusiya ilə bağlayır. Nə baş verəcəksə Rusiya siyasi elitasının səsləndirəcəyi fikirləri güdəcəklər.

Siyasətdə güvən nisbi anlayışdır. Burada əlaqələrə maraqlar,

tarixi keçmiş, strateji niyyətlər və coğrafiya çərçivəsindən baxılmalıdır. Ermənistanın güvənməməkdən başqa seçimi yoxdur. Xalq olaraq isə onlar kimi bəyənir ki? Erməni milli məfkurəsindən yanaşdıqda bilirik ki, onlar özlərindən başqa heç kimi bəyən-mirlər və bəzən özlərini belə didirlər”.

Ermənistan dövləti daim xaricdə fəaliyyət göstərən diaspor-dan dəstək alıb. Məğlubiyyətin diasporanın münasibətinə təsir edə biləcəyini düşünənlər də mövcuddur. Politoloq müharibənin diaspor və Ermənistan əlaqələrinə heç bir təsiri olmayacağını düşünür.

“Ermənistan var olduqca diaspora təşkilatları Ermənistanla əlaqələri saxlayacaq. Erməni diasporunun iki xətti çox önəm daşı-yır. Bunlardan biri Fransada fəaliyyət göstərən diaspordur ki, Fransa hakimiyyətinə bu və ya digər formada təsir etmək imkanı-na malikdir. Digəri isə ABŞ-dır. Burada isə o, ABŞ xarici siyasəti-nin tərkib hissəsi kimi fəaliyyət göstərir. Lakin onların yəhudi, italyan və yunan diasporu kimi gücü yoxdur. Amma Ermənistan var olduqca hər zaman diaspor Ermənistanı dəstəkləyəcək.

Əlbəttə, erməni diasporaları təmsil etdikləri ölkənin maraq-larına uyğun olan şəxslərin hakimiyyətə gəlməsinə çalışırlar. Çünki uzun illər əvvəl Ermənistanın Xarici işlər naziri Oskanya-nın dövründə Ermənistan hakimiyyət orqanlarına diasporun süzgəcindən keçən kadrların cəlb olunması prosesi baş verdi. Le-von Ter-Petrosyan isə daha çox Fransa diasporu ilə əməkdaşlıq etmişdi.”

Azərbaycan müharibədə qələbə çaldı, lakin bu uğuru möh-kəmləndirmək üçün görülməli işlər qabaqdadır.

**“Россию обвинят все”. Названы последствия
мирного соглашения по Карабаху
(nsn.fm / 10.11.2020)**

Востоковед и политолог в эфире НСН рассказали, почему так неожиданно был достигнут мирный договор в Нагорном Карабахе, какую роль в регионе играет Турция, и как будут жить армяне и азербайджанцы на спорной территории.

Заключение мирного соглашения в Нагорном Карабахе полностью меняет геополитический расклад на Южном Кавказе. Такое мнение в эфире НСН высказал руководитель научных исследований института “Диалог цивилизаций”, востоковед Алексей Малашенко. По его мнению, такой неожиданный исход конфликта не связан со сбитым накануне российским вертолетом Ми-24.

“Я бы не стал связывать это напрямую с вертолетом. Думаю, решение готовилось заранее. Оно достаточно продуманное по всем деталям. Вертолет - это либо совпадение, либо кто-то дожидался такого неприятного момента. Все к этому шло, политически и психологически все к этому были готовы. Вопрос, как долго это решение продержится. В отличие от всех прочих разговоров, думаю, это решение всерьез и надолго, если российские миротворцы там на пять лет”, - отметил Малашенко.

Он считает, что в подписании соглашения свою роль сыграли неформальные контакты России с Азербайджаном и Турцией.

“Неформальный разговор мог быть таким: “Все понимают, что вы победили. Но от этого полностью карабахский

конфликт решен быть не может. Поэтому давайте его еще раз заморозим. Если конфликт продолжится, это беженцы, подобие гражданской войны в Армении, и Азербайджан уже не будет выглядеть абсолютным победителем. А сейчас вы показали, что вы сильнее, что у вас есть такой союзник, как Турция”. Вот так мог идти разговор”, - предположил эксперт.

Соглашение изменило конфигурацию интересов на Южном Кавказе. “Минская группа приказала долго жить. У Америки сейчас выборы, у Франции куча своих проблем с терроризмом. Получается, все решила Россия после предварительных контактов с турками. Это качественно новый формат. Минскую группу никто не разгонит, но там выстраивается определенная иерархия лидерства – Россия, Турция и все остальные”, - указал собеседник НСН.

Армения посмертно наградит погибших при крушении Ми-24 российских пилотов

При этом положение России самое сложное, говорит востоковед.

“Россию будут обвинять все. В Армении – что до конца не поддержала. В Азербайджане – что долго поддерживала Армению. Это неизбежно. Для России важно другое. Азербайджан, так или иначе, будет выступать тандемом с Турцией, с которой у Москвы отношения очень непростые. Помимо Карабаха есть Сирия, Ливия и много еще чего. Проблема с “Турецким потоком” будет. Но пока у власти клан Алиевых – все-таки он выпускник МГИМО и по-русски говорит лучше многих в России – больших перемен не будет. Но это уже не постсоветское пространство. Это мусульманская европеизированная тюркская страна со своими национальными интересами, которые не связаны с

постсоветским пространством. Так и надо к Азербайджану относиться”, – подчеркнул Малашенко.

Азербайджанский политолог Адгезал Мамедов, в свою очередь, рассказал НСН о роли России в заключении мира в Карабахе.

“Прежде всего, хочу принести соболезнования родственникам случайно погибших летчиков российского вертолета. Это очень скорбная ситуация для всех. Это был случайный удар. Россия - это наш стратегический партнер. Мы веками были вместе с Россией. Она – единственный гарант стабильности и процветания в нашем регионе. И в евразийском пространстве в целом. Поэтому я смотрю на это соглашение, как на объединяющий фактор нашей общей истории. Сегодня особая заслуга России, многоуважаемого Владимира Путина. Путин выступил, как ему полагается, как личность, как крупный государственный деятель, как миротворец. Он остановил эту кровопролитную войну. Это будет основополагающее мирное соглашение, потому что восторжествовала справедливость. Справедливость – это квинтэссенция русской души, русского характера”, - сказал Мамедов.

Он выразил уверенность, что армяне и азербайджанцы смогут жить мирно в Нагорном Карабахе.

“Годами мы жили обособленно, мягко говоря. Но для простого человека, для обывателя мирное сосуществование проблемой не будет. Если не будут вмешиваться политики, которые выступали как экстремистские силы. Первое время будет трудно. Но со временем все наладится. Наша задача, интеллигенции, состоит в том, чтобы работать в этом направлении”, - заключил эксперт.

Накануне над территорией Армении азербайджанцами был сбит российский вертолет Ми-24. В результате падения воздушного судна погибли два члена экипажа, один был эвакуирован с травмами средней тяжести. Баку принес извинения за уничтожение вертолета и выразил готовность выплатить компенсацию.

“Azərbaycan Dağlıq Qarabağda sülhü özü təmin edə bilər, heç bir sülhməramlı qüvvəyə ehtiyac yoxdur” –

Adıgözəl Məmmədov

(ednews.net / 02.11.2020)

30 ildən çoxdur davam edən danışıqlar nəticəsiz qaldı. Azərbaycan Ordusu Qarabağın azadlığını və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyən müvafiq beynəlxalq sənədlərin icrasını öz üzərinə götürdü.

Lakin müharibə dövründə də diplomatiyanın fəallığı səngimədi ki, əksinə daha da intensivləşdi. Danışıqlar düşmən tərəfdən hər nə qədər pozulsa da Azərbaycan danışıqlarda iştirakdan imtina etməyib.

Eurasia Diary danışıqların mahiyyəti və münaqişənin həllinə dair Slavyan-Türk xalqları hərəkətinin lideri, Psixoloji Portretologiya və Siyasi Analizlər Mərkəzinin rəhbəri, tədqiqatçı-yazıçı və politoloq Adıgözəl Məmmədovun fikirlərini öyrənib.

Politoloq öncə Azərbaycanın danışıqlarda iştirakının mənasını izah edib.

“Ölkə başçısının dediyi sözlərdə bir mühüm məqam var ki, həqiqətən də 30 il müddətində danışıqlar prosesi immitasiya xarakteri daşıyıb. Lakin Azərbaycan tərəfinin danışıqlarda iştirak etməsi dünya ictimaiyyətinin nəzərinə çatdırır ki, biz sülh yolu ilə həlldən imtina etməmişik. Bu sülh perspektivləri isə BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri şəkilində və dünya türk ictimaiyyətinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanındığı sərhədlər çərçivəsini əhatə edir. Bu da bizim danışıqlara baxışımızı göstərir”.

Uzun illər boyunca münaqişənin tənzimlənmə mexanizmi kimi ATƏT-in Minsk Qrupu fəaliyyət göstərib. Politoloq düşünür ki, regional dövlətlər də münaqişənin həllinə maraq göstərməyə başlayıb. Belə ki, o, İranın regionun problemlərinin bu regionun dövlətləri tərəfindən həll olunması fikrini dəstəklədiyini söyləyib. Bundan əlavə, Minsk Qrupunun danışıqlarında bəzi reallıqların nəzərə alınmalı olduğunu deyən politoloq, artıq 7 rayon məsələsinin həll olunduğunu bildirərək, bunun danışıqların predmeti olmalı olmadığını qeyd edib.

“Mən belə hesab edirəm ki, ölkə başçısının da dediyi kimi Madrid prinsipləri və status-kvo artıq tarixdə qalıb. Reallıq artıq dəyişib. Öncə Azərbaycanın işğal olunmuş ətraf əraziləri olan 7 rayon şərtsiz azad olunmalıdır. Artıq Azərbaycan Ordusu Dağlıq Qarabağın içərilərinə doğru irəliləyir. Dağlıq Qarabağ qədim zamanlardan azərbaycanlıların tarixi yaşadığı torpaqlardır. Faktiki olaraq danışıqların predmeti 7 rayondan kənara çıxmalıdır. Putinin də açıq mesajlarında görünür ki, 7 rayon məsələsi artıq bitib. Bizim qəhrəman ordumuz artıq Şuşa və Laçın dəhlizi uğrunda əməliyyatlar aparır. Danışıqlar predmeti artıq keçmiş və ləğv edilmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazisi olan rayonların taleyi ilə bağlı olacaq.”

Bundan əlavə, politoloq Dağlıq Qarabağda yaşayan erməni əhalisinin Azərbaycan vətəndaşı olduğunu qeyd edərək, Azərbaycan Ordusunun onları işğalçı hərbi xuntanın yaxasından xilas etdiyini söyləyib.

“Dağlıq Qarabağda erməni hərbi xuntasının girovuna çevrilmiş erməni əsilli Azərbaycan vətəndaşları var. Hansı ki, onlar Azərbaycan əleyhinə heç bir əməliyyatlarda iştirak etməyib. Tə-

bii ki, bunların hamısı araşdırılacaqdır. Araşdırılacaq ki, 1988-ci ildən bəri Dağlıq Qarabağda nə qədər erməni əsilli vətəndaşımız olub. Bunların siyahısı hazırlanmalıdır. Bunlar arasında ölənlərin sayı və ya övladlarının sayı bilinməlidir. Bir sözlə, Ermənistan-dan köçənlər ilə orada yaşayanlar ayrılmalıdır. Bundan sonra fil-tirasiya prosesi getməlidir. Bu adamların erməni xüsusi xidmət orqanları və erməni hərbi birləşmələri ilə nə qədər əlaqələrinin olması araşdırılmalıdır. Bu məsələlərin həlli istiqamətində də müzakirələr aparılmalıdır.”

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi xüsusilə Rusiya mətbuatında da geniş müzakirə mövzusunə çevrilib. Adıgözəl Məmmədov rus mətbuatında danışılan məsələləri də diqqətə çatdırıb.

“Rusiya mətbuatı çox maraqlı məlumat yayıb. Belə ki, İrə-vandan Ankaraya çarter reysi ilə təyyarə uçub. Nəzərə alaq ki, yalnız yüksək səviyyədə razılıq olduqda bu uçuş baş tuta bilər. Ola bilsin ki, Ermənistan tərəfinin müəyyən alt qatlarında Azər-baycanın cəbhədəki qələbəsinə başa düşürlər və Türkiyənin bu danışıqlar prosesinə daxil olmasını müzakirə edirlər. Ola bilsin ki, İrəvan nümayəndəsi Ankaraya Ermənistanın müəyyən dairə-lərinin fikirlərini çatdırsın.”

Digər bir məsələ isə Rusiya sülhməramlılarının Dağlıq Qa-rabağda yerləşdirilməsi mövzusudur. Bu məsələyə də aydınlıq gətirən politoloq Azərbaycanın özünün sülhə tam təminat verə biləcəyini düşünür və sülhməramlılara əslində ehtiyac olmadığı-na inanır.

“Mən Rusiya mətbuatına müsahibələr verəndə onların da əsas sualı sülhməramlılar olub. Biz isə belə cavab veririk. Biz Azərbaycan xalqının tarixi keçmişinə baxdıqda, onun genefondu-

na baxanda görürük ki, Azərbaycan xalqının formalaşmasında bu coğrafiyanın formalaşmasında bir çox tayfaların çoxsaylı iştirakı var. Azərbaycan xalqının genində multikulturalizm və tolerantlıq var. Bu gün əgər Azərbaycan xalqı Bakı şəhərində 30 min ermənin rahat yaşamağına maneçilik törətmirsə, bu o deməkdir ki, Azərbaycan xalqı özü sülh carçısıdır və sülhpərvər xalqdır. Erməni işğalçı ordusu ilə tək Azərbaycan türkləri vuruşmur. Bizim nə qədər rus, talış, ləzgi, ingiloy və s. əsilli şəhidlərimiz var. Bunları birləşdirən Azərbaycançılıqdır, Azərbaycan məfkurəsidir. Bu insanların hamısı üçün Azərbaycan vətəndir. Ermənistan da isə əksinə başqa etnik vahid yoxdur. Başqa vuruşanlar isə Livandan gələn terrorçulardır. Budur bizim fərqimiz. Bizim xalqın identifikasiyası sülhpərvərdir.

Ruslar deyir ki, bir gün müharibə bitəcək və sülh prosesi başlayacaq. Təbii ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsində, bu, bizim qırmızı xəttimizdir. Onlar deyir ki, heç bir zamanət yoxdur ki, müəyyən dövrdən sonra Ermənistan tərəfi hər hansı bir geopolitik güclərin təsiri və ya dəstəyi ilə yeni bir hücum formalaşdırmayacaq. Bunun üçün demarkasiya zonasında sülhməramlı qüvvələrin yerləşdirilməsi bunun başlamamasına zamanət verir. Mən isə onlara bunun yenidən Arkadi Volski rejiminin bərpası mənasına gəldiyini dedim. O zaman Sovet Ordusu Azərbaycan-Ermənistan sərhəddində və hətta Dağlıq Qarabağda yerləşmişdir, bu, Volski rejimidir. Həmin vaxt heç o zonaya yaxın durmaq olmurdu. Hardadır qarantiya ki, bu rejim yenidən bərpa olunmayacaq. Əgər sülhməramlılar formalaşacaqsa o zaman Minsk formatının tərəflərinin də sülhməramlı qüvvələri təmsil olunsun, yəni yalnız ruslar olmasın. Putin neytral mövqe göstər-

məyə cəhd edir, yəni Rusiya həm Azərbaycana, həm də Ermənistanə özünü yaxın göstərir. Bunu isə Rusiyanın öz qüvvələrini yerləşdirməyə zəmin yaratması kimi başa düşmək olar. Ümumilikdə biz Arkadi Volski rejiminin təkrarını istəmirik.”

Adıgözəl Məmmədov Azərbaycanın tarixi keçmişini əsas göstərək sülhməramlılar institutuna ehtiyacın olmadığını vurğulayır.

“Ümumiyyətlə sülhməramlı qüvvələrə ehtiyac yoxdur. Bizim milli keçmişimiz buna imkan verir. Biz tolerant xalqıq və sülhü özümüz yaradacayıq. Məgər XIX əsrə qədər ruslar olmayanda sülh yox idi? Milli münaqişələr çar Rusiyasından sonra, Kürəkçay sazişindən sonra yarandı. Bu zamana qədər Şirvanşahlardan bəri burda sülh yaranmışdı. Həmin vaxtlarda burada iğtişaşlar varmıydı?”

Politoloq Azərbaycanın geosiyasi reallıqları qəbul etdiyini qeyd edir və eyni zamanda gələcəyə pragmatik baxışla baxmaq lazım olduğunu bildirir.

“Təbii ki, burada geosiyasi qüvvələr var, və Azərbaycan da geosiyasi reallıqları qəbul edir. Hər halda məsələlərə eyni zamanda pragmatik baxır. Əgər sülhməramlılar olmazsa olmazdırsa, onda biz də öz tərəfimizdən namizəd irəli sürə bilərik. Bu isə artıq bizə əlavə üstünlük verir. Özümüzün bu şəraiti yaratmağımız daha müsbət haldır, nəinki kənar dövlətlərin daxil olması. Kənar qüvvələr dedikdə, təbii ki qardaş Türkiyədən söhbət getmir. Hər halda biz özümüz sülhü yaratmalıyıq.”

Adıgözəl Məmmədov Azərbaycanın gələcək inkişaf yolunda ordu quruculuğunun müstəsnasız möhkəmlənməli olduğunu vurğulayıb.

“Azərbaycanın hər hansı inteqrasiya prosesində iştirakına

mövcud şərait və reallıqlar nəticəsində qərar veriləcək. Dünya dəyişir, yeni oyunçular peyda olur. Biz yalnız bir yol seçə bilmərik. Biz birmənalı gələcəyi hesablaya bilmirik. Sülhdən sonra biz ciddi hazırlaşmalıyıq. Biz düşmənimizi tanıyırsınız, regiondakı qüvvələri, maraqları da bilirik. Əgər biz müstəqilliyimizi qorumaq istəyırıksə o zaman ordunu daha da gücləndirməliyik, yəni ordu dövləti olmalıyıq.”

Müsaibəni apardı: Ülvi Əhmədli

**Son atəşkəsdə Rusiyanın vasitəçiliyinə
hörmətsizlik az idi, üstəlik, İrəvanda Rusiyanın
bayrağını da yandırdılar**
(baki-xeber.com / 14.10.2020)

Adıgözəl Məmmədov: “Ermənilərin Rusiya bayrağını yandırması məğlubiyyətin “günah keçisi” sindromudur.”

Bildiyimiz kimi, Nikol Paşinyan hakimiyyətə gəldikdən sonra Ermənistan cəmiyyətində anti-Rusiya təbliğatı geniş vüsət alıb. Rusiyanın terrorçu Ermənistana ciddi dəstək verməsi, düşmən ölkəni açıq şəkildə müdafiə etməsi və xüsusən də silahlandırması faktına “naşükür” yanaşan Ermənistan vətəndaşları Rusiyanı ciddi şəkildə tənqid edirlər.

Son atəşkəs razılığına vasitəçilik edən Rusiyaya bu ölkədə ciddi antipatiya formalaşıb. Ermənilər bu ölkəyə o qədər nifrət edirlər ki, hətta Rusiyanın bayrağını təhqir etməkdən belə çəkinmirlər. Sosial şəbəkələrdə, eləcə də Rusiya mediasında İrəvanda Rusiyanın bayrağının yandırılması ilə bağlı video yayılıb. İrəvanın mərkəzinə toplaşan bir qrup erməni hər kəsin gözü qarşısında Rusiya bayrağına od vurub yandırır, prosesi isə lentə alıb paylaşır.

İrəvanda Rusiyanın bayrağının yandırılmasının müxtəlif istiqamətlərə yozulduğunu deyən ekspertlər hesab edirlər ki, özünü Sorosun “qucağında” hiss edən Ermənistan hökuməti, Paşinyan Rusiyadan ciddi şəkildə narazıdır. Bu narazılığın da erməni cəmiyyətinə təlqin edildiyini deyən ekspertlərə görə, bununla Ermənistan Rusiyanı üçüncü tərəf kimi müharibəyə qoşulmağa təhrik edir.

“Bu gün onlar Rusiyanın bayrağını yandırırılar, sabah Fransanın, İran İslam Respublikasının bayrağını yandırsalar, təəccüb etməyin.”

Tanınmış tarixçi, tədqiqatçı Adıgözəl Məmmədov “Bakı-Xəbər”ə bildirdi ki, Ermənistanda 200 ildir ermənilərə havadarlıq edən Rusiyanın bayrağının yandırılması ermənilərdə yaranan mənəvi-psixoloji sarsıntılarla bağlıdır. “Bildiyim qədər, Azərbaycan Ordusunun irəliləməsi nəticəsində Ermənistan ictimaiyyətində çox ciddi çaşqınlıq baş verib. Bu gün, faktiki olaraq, ermənilər “günah keçisi” axtarırlar. Bu gün onlar Rusiyanın bayrağını yandırırılar, sabah Fransanın, İran İslam Respublikasının bayrağını yandırsalar, təəccüb etməyin. Yəni ermənilərin Rusiya bayrağını yandırması məğlubiyyətin “günah keçisi” sindromudur. Artıq Ermənistan cəmiyyəti mənəvi-psixoloji cəhətdən sınıb. Faktiki olaraq, həm bu əzintinin, həm də bu əzintiyə qarşı cəmiyyətin adekvat reaksiyasıdır ki, ermənilər günahkar axtarırlar. Günahkar isə Ermənistan hakimiyyəti, bu hakimiyyətin həyata keçirdiyi qəsbkar və avantürist siyasətdir. Bu siyasətə qarşı da müvafiq qayda-da ordumuz zərbəni endirir” - deyə A.Məmmədov vurğuladı.

Идет война: Ереван и Баку не ждут российских наблюдателей в Карабахе
(nsm.fm /14.10.2020)

Армянские и азербайджанские эксперты в эфире НСН объяснили, почему предложение Сергея Лаврова о российских наблюдателях в Карабахе преждевременно.

Министр иностранных дел РФ Сергей Лавров предложил разместить российских военных наблюдателей в Нагорном Карабахе для контроля режима прекращения огня. При этом он подчеркнул, что окончательное слово в этом вопросе остается за сторонами конфликта. Между тем президент Азербайджана Ильхам Алиев заявил, что ввод любых миротворческих контингентов в Карабах должен быть последним пунктом урегулирования конфликта. По его словам, этот вопрос сейчас не обсуждается.

Армянский политолог, директор Института Кавказа в Ереване Александр Искандарян в эфире НСН скептически воспринял идею размещения россиян на линии соприкосновения в Нагорном Карабахе.

“Миротворцы могут быть введены только при согласии сторон конфликта. То есть нужно согласие Азербайджана. Подозреваю, что вряд ли Азербайджан даст такое согласие. Возможно еще принуждение к миру, тогда могут входить без согласия сторон, но это, в общем, военная операция. Вряд ли это имел в виду Сергей Лавров. Если речь идет о наблюдателях, то, прежде всего, должны быть приостановлены боевые действия. Там сейчас идет широкомасштабная

война. Если и когда это произойдет, то о размещении каких-то наблюдателей, разделяющих стороны, можно думать”, - пояснил Искандарян.

По его мнению, не только Россия может разместить наблюдателей в непризнанной республике.

“Карабахским конфликтом занимается минская группа ОБСЕ. У нее три сопредседателя – США, Франция и Россия”, - напомнил собеседник НСН.

Пашинян обвинил Турцию в нарушении режима прекращения огня в Карабахе

Азербайджанский политолог Адгезал Мамедов в эфире НСН объяснил, почему Баку настороженно относится к идее ввода российских наблюдателей.

“Азербайджан хочет объективного, справедливого отношения России к этой проблеме. Эта проблема разрушила Советский Союз. Потому что был несправедливый подход. Нужно возвратить полностью захваченные земли Азербайджана. А судьбу Нагорного Карабаха решит руководство Азербайджана при учете мнений всех сторон, прагматично, исходя из требований народа. Россия признает территориальную целостность Азербайджана. Она - наш стратегический партнер. На территории Азербайджана сейчас идет война. Мы освобождаем свои земли от захватчиков. Мы хотим, чтобы Россия относилась к нам более объективно”, - пояснил Мамедов.

Он также высказал предположение, почему до сих пор не удалось добиться прекращения огня в Карабахе, несмотря на достигнутое в Москве соглашение.

“Нагорно-Карабахские армяне – это граждане Азербайджана. Наш президент, руководство относятся к ним, как к

полноправным гражданам Азербайджанской Республики. В последние дни здравомыслящие люди из Нагорного Карабаха, представители интеллигенции армянской общины через свои соцсети обращаются к руководству Азербайджана, чтобы оно освободило их от хунты, которая сейчас руководит Нагорным Карабахом. Наша цель – освободить наших граждан от этой хунты”, – сказал азербайджанский эксперт.

Отметим, что глава правительства Армении Никол Пашинян отказался от переговоров с Азербайджаном без определения статуса непризнанной Нагорно-Карабахской республики.

**В Азербайджане обвинили Армению
в трусости. Об этом сообщает “Рамблер”**
(news.rambler.ru / 02.10.2020)

Армянский и азербайджанский политологи в беседе с НСН представили свои версии происходящего в Нагорном Карабахе на фоне объявления о готовности Еревана к перемирию. Армения готова приступить к переговорам по прекращению огня в Нагорном Карабахе при посредничестве стран “минской группы” ОБСЕ, сообщил МИД страны в Facebook. Азербайджанский политолог Адгезал Мамедов уверен, что Баку за стол переговоров не сядет, свою линию будет вести до конца. “Президент Алиев неоднократно повторял, что единственное приемлемое для Азербайджана решение – это вывод армянских войск из захваченных азербайджанских земель. Последние дни наша армия отвоевала большие территории, поэтому Армения оказалась в безвыходном положении. Видя натиск и мощь азербайджанской армии, Ереван трусил и просит мира. Мы за стол переговоров садиться не собираемся, мы пойдем до конца, наше условие озвучено главой государства, — предположил Мамедов в беседе с НСН. “Конфликт будет ожесточённым”: Армения и Азербайджан отчитались о потерях противника. Армию своей страны он называет едва ли ни сильнейшей на всем постсоветском пространстве. По мнению политолога Мамедова, она “высокоразвитая, технологически оснащенная”, и может сравниться с турецкой, израильской армией.

“Сейчас играет роль техника и интеллект, не “пушечное мясо”, — резюмировал азербайджанский политолог Адгезал Мамедов.

Директор Института Кавказа в Ереване Александр Искандарян в интервью НСН резонно заметил, что при таких озвученных ресурсах и возможностях, Азербайджан должен был эту войну выиграть в первый же день, но, как известно, она все еще продолжается. “Да, ресурсная база у Азербайджана больше, это правда. Азербайджан богаче Армении, и тем более – Нагорного Карабаха. И оружие приобреталось для этой войны в течение последней четверти века, географически Азербайджан расположен более выгодно, если смотреть с позиции нынешнего конфликта. Сил, несомненно, больше. А результата нет! Война идет уже 7-й день, а при таких описанных азербайджанской стороной преимуществах, все должно было бы закончиться в первый день”, – считает собеседник НСН. 1 октября сопредседатели “минской группы” ОБСЕ (Россия, Франция и США) выпустили совместное заявление по поводу боев в Нагорном Карабахе. Они призвали Армению и Азербайджан немедленно прекратить боевые действия и “без выдвижения дополнительных условий” сесть за стол переговоров при содействии сопредседателей “минской группы” ОБСЕ”. Армянский политолог считает, что Ереван внял такой рекомендации и потому предложил сесть за стол переговоров. “Армения всегда предлагала мирное решение проблемы. Это один из трех основных тезиса: самоопределение наций, нерушимость границ и мирный процесс. Мы делали неоднократные попытки разрешить ситуацию, но периодически

случалась деэскалации конфликта, а теперь – и война”, – уточнил армянский политолог. Президент Азербайджана Ильхам Алиев исключил вероятность переговоров с Арменией по ситуации в Нагорном Карабахе. Премьер-министр Армении Никол Пашинян указал, что военными действиями Азербайджана в Нагорном Карабахе руководят военачальники из Турции.

Hakobyanın Paşinyan “iztirabları”...

(Adıgözəl Məmmədovun rəhbərlik etdiyi “Psixoloji portretologiya və siyasi analizlər mərkəzi”nin əməkdaşının məqaləsi)

(moderator.az / 21.07.2020)

...Ögey anadan, qəddar atadan qazandığı natamamlıq kompleksi Nikola dörd övladının anası olan Anna ilə rəsmi nikaha girməyə imkan vermir.

O, 1975-ci il iyunun 1-də İrəvan şəhərində anadan olub. Atası Vavo Paşinyan, anası Svetlana Pasinyandır. Hazırda Anna Hakobyanla evlidir, onların Mariam, Aşot, Susan və Arpin adında 4 övladı var. Atası Vavo orta məktəb müəllimi, anası Svetlana evdar qadın olub. Anası 1987-ci ildə vəfat edib. Atası bundan sonra Yerdjanik Çibucxan adlı bir qadınla ailə qurub. Ögey ananın ailəyə gəlişi özündən böyük iki qardaşının - Armen və Artakın veclərinə olmasa da, bu izdivac yeniyetmə Nikola çox pis təsir göstərir. Məhz həmin dövrdən etibarən onun ətrafda baş verənləri psixoloji qavrama və dəyərləndirmə sistemində ciddi sapıntılar yaranır. Gələcək baş nazirin həyatı boyu rəqiblərinə qarşı patoloji nifrətinin səbəbini məhz yeniyetməlik çağında psixologiyasında kök salmış əzabların fəsadları ilə izah edə bilərik. 12 yaşında doğma anasını itirən Nikol heç cür ögey anasını qəbul etmirdi. O, tez-tez özünə qapanır, ağlayır, ögey anasına qarşı nifrətini bürüzə verdikdə isə atası tərəfindən ciddi cəzalandırılırdı. Bu da öz növbəsində onun daxili əzablarını, nifrətini artırır, hamıya və hər şeyə qarşı kinli edir, reallığı təhriflə qavramasına və qiymətləndirməsinə gətirib çıxarırdı. Yaşa dolduqca bu “anormal keyfiyyət” onun yaşam prinsipinə, həyat fəlsəfəsinə çevrilir. Bu dövrdə Paşinyanın natamamlıq kompleksindən necə əzab çəkdi-

yini və uşaqlıqda qazandığı bu naqisliyin fəsadlarını əyani şəkildə görürük. Nikol özünə qarşı edilən haqsızlığı sübut etməkdən ötrü hər şeyə getməyə hazır idi.

Belə “üstün keyfiyyət” fəsadları və ya posttravmatik xüsusiyyətləri ilə gənclik illərinə qədəm qoyan Nikol Paşinyanı məhz ruhi-psixoloji problemlərinə görə hərbi xidmətə çağırırlar. Sonralar müsahibələrinin birində qeyd etdiyi kimi, özündən böyük iki qardaşı xidmətə yollandığına görə, onu əsgərlikdən azad ediblər (O dövrdə Ermənistanda belə bir qanun var idi). Amma bu qanun 1994-cü ildə ləğv edilir. N.Paşinyan 1991-1995-ci illərdə ali məktəbdə təhsil alır və universitetdən qovulanda 20 yaşında idi. Yəni, hərbi xidmətə yollanması üçün heç bir maneə yox idi. Əslində onu orduda xidmətə cəlb etmək istəyiblər, fəqət hərbi-tibbi həkim komissiyası Nikolu psixi cəhətdən qeyri-adekvat sayaraq, onu hərbi mükəlləfiyyətdən azad edib.

...1991-ci ildə İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsinə daxil olan Paşinyan 4-cü kursda siyasi fəaliyyətinə görə universitetdən qovulur. Həyatının bu keçməkeşli dövründə o, gələcək həyat yoldaşı Anna Hakobyana tanış olur. Onları yaxından tanıyanların mülahizələrinə görə, bu tanışlıq və nikah əvvəlcədən düşünülmüş bir plan idi. Çox keçmədən Anna Nikolun ruhi-psixoloji durumunun taraz olmadığını görür. Amma hansısa qüvvə onu Nikolun yanında qalmağa məcbur edirdi. Anna ərinin heç bir psixoloji sarsıntı keçirmədiyini desə də, Paşinyanın xarakterindəki ikiləşmədən ən çox əziyyət çəkən elə özüdür. Dörd övladın olmasına baxmayaraq, onların bugünədək rəsmi nikahları yoxdur. Anna vaxtaşırı Nikolun mənəvi terrorunu da dadıb. Həbsxanada olduğu dönməndə övladının dünyaya gəlməsi onda Annaya qarşı ciddi şübhələr yaratmışdı. Nikol şizoid individ növünün (çoxluğun verdiyi qərarın əksinə

getməyi sevən, intizamsız, qeyri-adekvat hərəkətlər sərgiləyən, tez -tez özünə qapanan) çizgilərini özündə daşıdığına görə, bir müddət Annadan ayrılmaq qərarına gəlir. Amma artıq gec idi. Çünki, Paşinyanın bütün daxili psixi məziyyətlərinə yaxşı bələd olan, yeri gələndə, onu cilovlamağı, həm də peşəkar psixoterapevt kimi cilovlamağı bacaran Anna Hakobyan faktı yaranmışdı. Həhz həmin gündən etibarən Anna Hakobyan Nikol Paşinyanın həyatının bütün sahələrində, eləcə də siyasi karyerasının irəli getməsində əsas rolunu oynamağa başlamışdı.

...2004-cü il noyabrın 22-də Paşinyana sui-qəsd edilir. Onun “Erməni vaxtı” qəzetinin redaksiyasının yerləşdiyi binanın yaxınlığında park edilmiş avtomobili partdladılır. Hadisə zamanı maşında heç kim olmur. Paşinyan terror hadisəsinin tanınmış iş adamı Qaqik Sarukyan tərəfindən törədildiyini iddia edir. O bildirir ki, Sarukyan özünə villa tikməkdən ötrü kurort şəhərində ağacları kəsdiyinə görə, əleyhinə yazdığı məqalədən hiddətlənmiş və sui-qəsdə əl atmışdır. Sarukyan bu ittihamları rədd edir. Hazırda Qaqik Sarukyan Ermənistanın ana müxalifət partiyası sayılan “Çiçəklənən Ermənistan” Partiyasının lideridir. Həddindən artıq kinli və rəqiblərinə patoloji nifrət bəsləyən Paşinyan baş nazir seçilər-seçilməz Sarukyanın deputat toxunulmazlığını ləğv etdirərək onun həbsinə nail olur. Bu da erməni baş nazirinin keçmişdə baş verən hadisələri heç zaman unutmadığını və məqamı yetişəndə rəqibindən qəddarcasına qisas aldığını göstərir. 2019-cu il yanvar 14-də Nikol Ermənistanın baş naziri seçilir. Anna Hakobyan həm öz ətrafına, həm də Paşinyanın ətrafına itaətkar iş adamlarını toplamağa xüsusi diqqət yetirir. Ermənistanın birinci xanımı bu məsələlərdə ərinə böyük təsir göstərir.

Müsaibələrinin birində cənab Paşinyan özündə heç bir qorxu hissinin olmadığını dilə gətirir. Bu isə artıq onda gələcək qar-

şısında normal insani ehtiyat hissinin olmadığının sübutudur. O, heç kəsə məsləhətləşmir, heç kimlə razılaşmır, qəbul etdiyi qərarlardakı uyğunsuzluq özünü dərhal göstərir: Baş nazir bu gün hakimiyyətin medianın fəaliyyətinə müdaxilə etmək ənənəsinə artıq son qoyulduğunu bəyan edir, sabah isə yerevan.today saytının redaksiyasında axtarış aparılmasına göstəriş verir.

Kremlin siyasi çevrələri Paşinyana təzyiq etmək üçün Anna Hakobyan amilindən məharətlə istifadə edirlər. Onun qardaşının adı Rusiya hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən 40 tonluq siqaret qaçqınçılığı ilə bağlı cinayət işində, sensasiyalı qalmaqalda keçir. Əlbəttə, bu məsələdə də Annanın rolu böyük olub. Mənbənin dedyinə görə, bu fikri qardaşı ona təklif etmiş və milyardlarla dollar qazanc zəmanəti vermişdi. Bundan sonra ixrac prosesi başlamışdı.

Eks-prezident Sarkisyanın kürəkəni Mikayil Minasyana qarşı cinayət işi açılıb və o, qanunsuz yolla sərvət əldə etməkdə, cinayət yolu ilə əmlakı leqallaşdırmaqda ittiham olunur. Minasyan özü isə Paşinyanı və xanımını korrupsiyada, ölkənin maraqlarına xəyanətdə ittiham edir.

Annanın Nikola hüdudsuz təsir imkanlarını yaxşı bilən mafioz və kriminal qüvvələr, xüsusən də silah mafiyası öz layihələrini, biznes planlarını məhz xanım Hakobyanın vasitəsilə həyata keçirirlər. Kənar müşahidələr onu deməyə əsas verir ki, Nikola ildırım sürətilə Ermənitanı siyasi olimpin zirvəsinə qalxmaqda ciddi dəstək vermiş arvadı Anna eyni zamanda onun baş nazir postundan qəfil aşağı yuvarlanmasının da baskarı olacaq...

Aytac Hüseynova

**Нацизм является неотъемлемой частью
государственной идеологии Армении – эксперт**
(trend.az / 05.03.2020)

БАКУ /Trend/ – Одним из радикально-националистических проектов Армении является героизация фашизма и их адептов.

Об этом сказал Trend лидер движения славяно-тюркского единения, председатель центра психологический портретологии и политического анализа, член Экспертного совета Института ЕврАзЭС Адгезал Мамедов.

Он отметил, что сегодня в некоторых странах постсоветского пространства, особенно в Армении, активизировались националисты: “В современной Армении книги приспешника фашизма Нжде неоднократно переиздавались, в память о нём чеканятся монеты, снимаются документальные и художественные фильмы. Именем Гарегина Нжде в Ереване названа площадь. Одной из наград армии Армении является медаль “Гарегин Нжде”. Это все недопустимые вещи в современном мире. Совершенно очевидно, что фашизм и нацизм должны были, навсегда, уйти в прошлое. Но мы видим, что в Армении сегодня наоборот всеми силами стремятся героизировать фашизм. Самое ужасное то, что само руководство Армении взяло курс на героизацию нацизма. По сути это характерно для политики Армении и свидетельствует о том, что армянский нацизм является неотъемлемой частью государственной идеологии. Правительство Армении установило памятник человеку, который в

начале Второй мировой войны сотрудничал с властями гитлеровской Германии и неоднократно выступал с пропагандистскими речами перед военнопленными армянами, призывая их к вооруженной борьбе против СССР, заявляя: “Кто погибает за Германию, тот погибает за Армению” и под командованием которого армянский легион СС, участвуя в карательных акциях, уничтожил более 20 тысяч людей, главным образом мирных жителей. На его руках кровь тысяч убитых”.

Эксперт напомнил, что во время Великой Отечественной войны на фронт ушел каждый пятый житель Азербайджана (681 тыс. человек при населении 3,4 млн. человек (1941 г.): “Из них 250 тысяч погибли на полях сражений. Свыше 400 тысяч жителей Азербайджана награждены боевыми орденами и медалями, 14 воинов - полные кавалеры ордена Славы, 123 - Герои Советского Союза. На территории Азербайджана было создано 87 батальонов, 1123 отряда самообороны. Начиная с 1942 года были сформированы 77-я, 223-я, 396-я, 402-я и 416-я национальные стрелковые дивизии, с боями прошедшие от предгорий Кавказа до Прибалтики, Восточной Европы и Берлина. Сформированные 77-я, 223-я, 396-я, 402-я и 416-я национальные стрелковые дивизии придавали Великой победе советского народа интернациональный характер”.

По его словам, сегодня для воспитания этнической толерантности в обществе и в целях борьбы с пропагандой фашизма, такие мероприятия, как празднование Великой Победы над фашизмом, весьма своевременны и востребованы. Благодаря им, молодое поколение узнает, что Великая Победа была одержана благодаря единству и подлинному

братству всех народов СССР, и что идеология фашизма, расизма и нацизма, которую пропагандирует армянское руководство, чревато пагубными последствиями. То, что армянская молодежь воспитывается на примере фашистских приспешников вызывает беспокойство”.

В заключение эксперт сказал, что время от времени в армянском обществе всегда появлялись террористы международного уровня: “Неслучайно, по соотношению численности народа и террористических организаций Армения впереди планеты всей. Еще в 1885 году была создана первая армянская террористическая организация “Арменакан”, далее - Дашнакцутюн, АСАЛА, “Гнчак”, “Гегарон” и многие другие. Все это вызывает крайнюю тревогу, озабоченность и требует объединения усилий народов всех стран мира по противодействию попыткам возрождения нацистской идеологии в соответствии с итогами Международного военного трибунала в Нюрнберге, резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН и международными актами в области защиты прав человека”.

**Qaraqoyunlu Cahan şahın qara “kabusu”
və ya erməni rahiblərini Qafqaza dəvət edən zehniyyət!
(bizimyol.info / 18.02.2020)**

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Ermənistan baş naziri Nikol Paşinyan arasında Münhen Təhlükəsizlik Konfransında baş tutan debat hələ də müzakirə olunmaqda davam edir.

Bu baxımdan tanınmış tədqiqatçımız Adıgözəl Məmmədovun yazısını təqdim edirik.

Fevralın 15-də Münhen Təhlükəsizlik Konfransı çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ermənistan Baş naziri Nikol Paşinyana ən yüksək səviyyədə və tarixi faktlara söykənərək tutarlı cavab verməsini, qürur hissi ilə izləyirdim. Mən də bir Azərbaycan yazıçısı kimi erməni qaragürühpəncələrinə cavab olaraq 2019-cu ildə “Şirvanşahlar Azərbaycan dövlətçiliyinin gen yaddaşdır” kitabını oxucularımızın ixtiyarına verdim. Kitabda söhbət Qafqaz Albaniyasında vahid hakimiyyətin süqutundan sonra Cənubi Qafqazda meydana gəlmiş, orta əsrlərin oturmuş dövlətlərindən sayılan Şirvanşahlar dövlətindən gedir.

Bu suallara cavab tapmağın çətinliyi təkcə Şirvanşahlar dövlətinin qədimliyi ilə bağlı deyil. Həm də bu çətinlik onun tarixində tamamilə fərqli mədəniyyətlərin və sülalələrin çulğalaşması ilə izah oluna bilər. İkinci bir tərəfdən rus yazarı Vladimir Fyodoroviç Minorskinin ingilis dilində olan uydurma Şirvanşahlar tarixi kitabında, bu ərazilərdə ermənilərin olmasını qeyd etməsi Şirvanşahlar tariximizə vurulmuş ən böyük zərbədir. Təsəffüf deyil ki, V.F. Minorskinin bu yalanla dolu Şirvan tarixini

tez bir vaxtda erməni tarixçisi Q.Q.Mikaelyan rus dilinə tərcümə edərək, sovet tarixşünaslığında dövriyəyə buraxdı.

Bu və digər suallara cavab vermək üçün kitabın içərisində ilk dəfə Mirzə Kazım bəyin Sank-Peterburqda 1851-ci ildə nəşr etdirdiyi “Dərbəndnamə”si (Dərbənd qədim Şirvan şəhəridir və kitab Şirvan tarixi ilə bağlıdır) doğma dilimizə tərcümə edilərək Azərbaycan oxucusuna təqdim edilir. Kitabımda təqdim olunan Mirzə Kazım bəyin tərcümə əsərində isə ermənilərlə bağlı bir kəlməyə də rast gələ bilməzsınız. Çünki o dövrdə Şirvan-Azərbaycan torpaqlarında bir dənə nə erməni, nə də erməni icması yaşamayıb.

Eyni zamanda da, son zamanlar qədim Şirvan-Azərbaycan dövlətçilik tarixini öz tarixi keçmişi kimi göstərmək istəyən qonşularımızın (İran və gürcülər) iddialarına son qoymaq üçün bu kitab xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan kitabın ilk olaraq öz doğma dilimizdə olmasını daha vacib saydım. Amma qonşularımızın əsassız iddialarına tutarlı cavab olacağı və Azərbaycan milli dövlətçiliyinin daha qədim olmasının sübut edilməsi baxımından, bu kitabın ingilis dilinə tərcümə edilərək yayılması da nəzərdə tutulur.

Sevindirici hal budur ki, bu gün Şirvanşahlar tarixinə böyük diqqət verilməyə başlanılmışdır. Hətta vaxtı ilə Mustafa Kamal Atatürk də Şirvanşahlarla maraqlanmış və bu tarixin araşdırılmasıyla bağlı tapşırıqlar vermişdir. Belə ki, bir gün Mustafa Kamal Paşa Çankaya köşkündə işlər müdürü (genel sekreter) olmuş, onun yaxın silahdaşı Təvfiq Paşadan Ələviliyin kökü və Anadoluda yayılmasının səbəbləri ilə maraqlanır. Təvfik Paşa Anadolu da Ələvi təliminin (Həzrət Əlini İmam kimi tanıyanlar) XII əsrdə

yaşamış Şeyx Səfiddən qaynaqlandığını bildirir. Atatürkün bu dini xəttə loyal münasibəti var idi (onun atası Əlirzanın da Ələviliyə bağlılığı barədə səhih məlumatlar var - A.M.). Xüsusən də Peyğəmbər nəslinin nümayəndəsi Məkkə və Mədinənin şərifi olmuş Şərif Hüseyn Həşiminin, müsəlman türk əsgərinə qarşı 1916-cı ildə “Öldürün” fətvasını verməsi, Mustafa Kamalın xatirəsindən silinməmişdi. İslamda əhli sünnənin hənəfiçilik xəttində olan bir şərifin, öz dindəşlərinə qarşı belə bir fətvanı verməsi, əslində İslam pərdəsi altında gizlənmiş bir din adamının antitürk ərəbizmi idi. Buna görə də Türk Paşaları 1-ci Dünya müharibəsi zamanı ingilislərdən xeyli xəyanətəkar ərəbizmdən daha çox zərbə aldıklarını qeyd edirdilər. Ola bilsin ki, 3 mart 1924-ci ildə Mustafa Kamal Paşanın təşəbbüsü ilə Türkiyə Böyük Millət Məclisinin xəlifəliyi ləğv etməsi həm də bu acı yaddaşdan irəli gəlirdi. Təvfik paşa Şeyx Səfi ideoloji konsepsiyasının dövlət xətti kimi özünü büruzə verməsini Şeyx Cüneydin (Şah İsmayılın babası) vaxtından başladığını söyləyir. Təvfik Paşa Mustafa Kamal Paşaya həm Şeyx Cüneydin, həm də onun oğlu Şeyx Heydərin Şirvanşahlar tərəfindən müharibədə məğlub edilərək öldürüldüyünü bildirdikdə, Atatürk “YAHU BU NE MEMLEKET, ŞİRVAN-ŞAHLAR KİM?” deyərək Şirvanşahlar, o cümlədən də, Səfəvilərlə (Şeyx Cüneyd, Şeyx Heydər və Şah İsmayıl) onların qarşıdurmasının tarixi səbəbləri haqqında araşdırılma aparılmasını Təvfik Paşaya tapşırır. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Təvfik Paşa 1931-ci ildə Türk Tarih Kurulu başkanı təyin edilir. Burada incə bir məsələ ortaya çıxır. Atatürk bu tarixi araşdırmanı Sünnizm və Ələvilizmə meyillilik yaranmasın deyin, obyektivlik naminə türk tarixçilərinin deyil, əcnəbi bir tarixçinin araşdırma-

sını daha məqsəduyğun sayır. Təvfik Paşa uzun bir incələmədən sonra tanınmış iranşünas alman alimi Dr. Wolter Hanzin tədqiqatları ilə tanış olur. Çünki, Dr. Hanz istər türk, istərsə də İran tarixşünaslığına məlum olmayan səhih mənbələrdən istifadə edərək o dövrü əhatə edən mükəmməl tarixi əsəri qələmə almışdı.

XIV əsrin sonlarında şimal-şərqdə Canik (Samsun), şərqdə Sivas, cənub-şərqdə Karamanadək bütün Anadolu bəylikləri Osmanlı dövlətinin tərkibinə daxil oldu. XV əsrin əvvəllərində Anadoluya özünün çoxsaylı qoşunu ilə Teymur (1402-ci il Ankara döyüşü) soxuldu, I Sultan Bəyazid (1389-1402-ci illərdə hakimiyyətdə olub) məğlubiyyətə uğradı və sultan əsir düşdü. Anadolunun böyük bir hissəsi əvvəlki bəyliklərə bölündü.

Yalnız Sultan II Murad (1421-1451-ci illərdə hakimiyyətdə olub) 1444 və 1448-ci illərdə xaç yürüşü ordularını əzdi, onun oğlu II Mehmet isə (1451-1481-ci illərdə hakimiyyətdə olub) demək olar, iki aylıq mühasirədən sonra Konstantinopolu aldı (29 may 1453-cü il). Bizans imperiyasının mövcudluğuna son qoyuldu, Konstantinopol (İstanbul) isə Osmanlı imperiyasının paytaxtına çevrildi.

Artıq bu dövrdən başlayaraq regionun daimi faktoru türklər idi.

Bu zaman regionda ikinci böyük bir türk dövləti Qaraqoyunlu mövcud idi.

Ümumi mövzudan bir haşiyə çıxaraq qeyd etmək istəyirəm ki, 1441-ci ildə, xaç yürüşlərinə dəstək vermiş erməni kilsəsi öz varlığını II Muraddan qorumaq üçün Qaraqoyunlu dövləti hakiminin - Cahan şahın qanadının altına sığınır. Erməni kilsə mərkəzini Qafqaza köçürmək üçün bütün imkanlardan istifadə edə-

rək (1436-1467) Cahan şahdan icazə almağa müyəsşər olur. Bu hadisə barədə erməni salnaməçisi Arakel Davrijetsi (1590-1670) erməni ruhanilərinin rəhbəri, patriarx Zakariyanın Cahan şahla görüşünü belə təsvir edir: Qaraqoyunlu hökmdarı Cahan şah Qriqorian kilsəsi üçün müasir İrəvanın yaxınlığında - Eçmiədzində (Üçmüəzzin) torpaq sahəsi ayırır: “Hökmdar Cahan şah və şahbanu Bəyim xatın onu (patriarxı) böyük hörmətlə qarşılayıb şərəfinə ziyafət təşkil etdilər, xələt bağışladılar, müdrik Qriqorun müqəddəs çürüməyən əlini və patriarx tituluunu təqdim etdilər. O, Tanrının köməyi, müqəddəs Lusaroviçin izni və padşahın əmri ilə müqəddəs Eçmiədzinə gəlib Tanrının və həvarilərin təsviri olan taxt-taca çıxdı, kainatın bütün guşələrində yaşayan xristian xalqının (ermənilər nəzərdə tutulur - A.M.) patriarxı oldu (“Qriqorian kilsəsi Səfəvilər dövlətinə qarşı casusluq aləti kimi, XVII əsr və XVIII əsrin birinci rübü”, Azərbaycan Dövlət Tərcümə Mərkəzi. Bakı: 2019 - səh. 16)”.

Maraqlı budur ki, patriarx Zakariya nəyin müqabilində bu icazəni Cahan şahdan ala bilir və nədən müsəlman Qaraqoyunlu dövləti erməni kilsəsinin himayəçisi rolunda çıxış edir. Amma nə səbəb gətiririksə gətirək, reallıq odur ki, Qaraqoyunlu dövlətinin ölkə içərisindəki yaşanan dini mühiti və ərsəyə gələn mənəvi irsi bu cür idi. Bu da zəif milli və islami şüuri olan bir dövlətdə digər dini cərəyanların sərbəst inkişafına şərait yaradırdı. Ancaq burada bir məqamı da unutmaq lazım deyil ki, XIII-XV əsrlərdə Qara dənizdəki Trabzon limanı erməni tacirlərinin əlində idi və dünya ticarət dövriyyəsində onların xüsusi payı vardı. Bax, Osmanlı sultanlarından özlərini qoruyan bu zəngin ermənilərin Cahan şahı “razı salmaqlarıdır”. Cahan şah tərəfindən erməni kilsəsinə veri-

lən səlahiyyətlər o qədər çox idi ki, bunun nəticəsində Eçmiədzin dövrün iri torpaq sahibinə çevirilmiş, erməni din xadimlərinin maddi vəziyyətləri yaxşılaşmış, xaricdə yaşayan ermənilərin illik ianələri, xristian missioner təşkilatlarının maddi köməyinə qarşı istənilən maneələr aradan qalxmışdı.

Eçmiədzin monastırı - Ermənistan patriarxı katolikosun iqamətgahı təkcə vəqflər, yəni müxtəlif vaxtlarda kilsəyə vəsiyyə və hədiyyə edilmiş daşınmaz əmlakla məhdudlaşmırdı. Yeri gəlmişkən, bu əmlakı müsadirə etmək, girov qoymaq və ya şəxsi mala çevirmək mümkün deyildi. Sonradan onlar daha da uzağa gedərək bütün alban kilsələrini erməni kilsələri elan etdilər (Mamrux (Zaqatala rayonu – IV əsr), müqəddəs Yelisey (VI-XIII əsrlər), Xatravak (XIII əsr), Böyük Aran (VI-XIII əsrlər), Gəncəsar (Ağdərə rayonu – XIII əsr), Yedikilsə (V-VIII ərlər), Amaras (Xocavənd rayonu – IX-XIII əsrlər), Xotavənk (Kəlbəcər rayonu – XIII əsr), Həmsivənk (Gədəbəy rayonu – XIII əsr), Hütəbənk (Hadrut rayonu – XIII əsr) – Tatev (Zəngəzur – IX-XI əsr), Ağarsin (İcəvan rayonu IX-XIII), Qoşavənk (İcəvan rayonu – XI-XIII), Keçaris (İcəvan rayonu XI-XIII əsr).

Bax bu ab-havada erməni kilsəsinin hamisi Qaraqoyunlu hökmdarı Cahan şahla Səfəviyyə dini xəttinin başında duran Şeyx Cüneyd arasında ciddi ziddiyyət yaranır. Erməni kilsələrinə qayğı ilə yanaşan Cahan şah, Şeyx Cüneydin müridləri tərəfindən qınaq atəsinə tutulur. Ermənilərin hamisi roluna keçən Cahan şahı nifrət edən bir çox türkmən tayfaları Şeyx Cüneydin ətrafına yığışırlar. Artıq Cahan şah üçün təhlükə mənbəyinə çevrilmiş Şeyx Cüneyd və onun müridləri Qaraqoyunlu dövlətinin sərhədlərindən kənara çıxırdılar. Şeyx Cüneyd Ağqoyunlu hökmda-

rı Həsən şaha (Uzun Həsən) üz tutur və ona sığınır. Uzun Həsən Şeyx Cüneydin təlimlərinin türkmən tayfalarına təsirini başa düşərək gələcəkdə onun taxt-tacına təhlükə törənməsin deyə Şeyx Cüneydə bacısını verərək onunla qohum olur. Əslində bu, Şeyx Cüneyd üçün də əlverişli bir izdivac idi. Onun dini ideyalarına siyasi güc verirdi. Sonradan isə Şeyx Cüneyd oğlu Şeyx Heydəri də Uzun Həsənin qızı ilə evləndirir.

1458-ci ildə Amiddə (Ağqoyunlu dövlətinin Təbrizdən öncəki paytaxtı, müasir Türkiyədə kürdlərin daha çox məskunlaşdığı indiki Diyarbəkir şəhəri – A.M.) toy mərasimi (Uzun Həsənin Trapezund kraliçəsi Dəspinə xatunla olan toy mərasimi nəzərdə tutulur - A.M) bitmədən Ağqoyunlunun Trapezund (müasir Trabzon) rumları ilə ittifaqa girməsi öz nəticələrini göstərməyə başlamışdı. Bununla da Uzun Həsən qeyri-ixtiyari olaraq Şərq və Qərb dövlətləri arasında qarşılıqlı maraqlara söykənən dünya tarixində az saylı dövlətlərdən birinə çevrilmişdi.

İstanbulun Türklər tərəfindən alınması ilə (1453) Avropada xaclı səfəri fikirləri yenidən canlanmışdı. 1456-cı ildə Paşa rahib Lodiviconun, Trapezund (Trabzon) və Gürcüstana göndərərək bu yerləri Türklərə qarşı səfərə sövq etməyə çalışırdı. Papanın elçisi rahib Lodiviconun olduqca hiyləgər və eyni zamanda da məkrli bir diplomat idi. Gürcüstandan dönüşündən rahib Lodiviconun Trapezund rumlarının hökmdarı imperator Davidlə görüşərək, Papanın planlarından onu xəbərdar etdi. Dəspinə xatun (İmperator Davudun bacısı, Uzun Həsənin arvadı. Şah İsmayılın nənəsi-A.M.) vətəninə kömək üçün həyat yoldaşı Uzun Həsəni mütəmadi olaraq Osmanlılara qarşı döyüşə vadar edirdi. Amma İmperator David, Uzun Həsənin ordusunun Sultan Fatehi saxlayacaq

gücə sahib olmadığını bilirdi. Bu məqsədlə o, rahib Lodiviconun köməyi ilə Minqrel hakimi Dadian; Kartlı kralı Kür çayının yuxarı başında yerləşən Samçe Atabəyliyi və digər gürcü bəyləri ilə danışıqlara başladı. Bütün bu bəylik və hakimlər Papa ilə görüşmək üçün öz elçilərini Lodiviconu ilə birlikdə Vatikana göndərdilər. Uzun Həsən də, rahib Lodiviconun ilə birlikdə öz elçisini Papa ilə görüşə göndərdi (əslində onun başlıca niyyəti Trabzonu Ağqoyunlu dövlətinə birləşdirmək idi, lakin buna hələ gücü yetmirdi. Ona görə də qaynı İmperator Davidə bu məqsədini göstərməmək üçün onunla bərabər hərəkət edirdi. Eyni zamanda da 1459-cu ilin fevralında (gürcü qaynaqları bu təşəbbüsü 1456-cı ildə olmuş kimi göstərirlər – A.M.) Uzun Həsənin Qahirəyə göndərdiyi elçisi Məmlük sultanına altı qalanı gürcü kafirlərinin əlindən qurtardığını müjdələmişdi. Uzun Həsən kilsə və monastrları qarət etmişdi. Əsirlə götürmüş, rahiblərin bir çoxlarını öldürmüşdü. Bir çox kişi və uşaqlar əsir götürülmüşdü. Xristianların bir qismi satılmış, bir qismi isə müsəlmanlara kölə olmuşdu. (Beləcə Ağqoyunlular çoxsaylı qənimətlə Ərzuruma dönmüşdülər - A.M.) Rahib Lodoviconun, Sinop Bəyi və ünvanına “Qızılı bol, cəsarəti az” söylədiyi, Karaman bəyi də Osmanlılara qarşı ittifaqa qoşduqdan sonra 1460-cı ilin dekabr ayının sonunda Şərq ölkələrini təmsil edən bir elçi heyyyətinin başında Romaya çatdı. Roma xalqını heyrətə salan cəhət, çox parlaq geyimlər içində, Trabzon imperatorluğu ilə Gürcü bəylərinin təmsilçilərindən başqa, Uzun Həsənin müqəddəs xristian paytaxtı, Romaya elçi göndərməsi idi. Xristian Avropasında ən çox marağa səbəb olan və xaclı səfərlərinə qoşula biləcək bir müsəlman dövlətinin niyyəti və bunu dilə gətirən bu dövlətin elçisi idi. Elçilər heyəti

Roma görüşlərindən sonra 1461-ci ilin mayında Burqundiya kralı Fliplə görüşülər (Filip 1459-cu ildə Mantuada xaçlılar məclisi toplayaraq, Avropa şahzadələri ilə birlikdə xristianlıq düşmənlərinə qarşı eyni zamanda müharibə etmək qərarını vermişdilər və onlardan şərqə bərabər səfər edəcəklərinə dair təminat almışdı - A.M). Burqund sarayında ən çox diqqət çəkən avropalıların təsəbirincə desək, müsəlman Mesopatimiya sultanının elçi göndərməsi idi. Qərb saraylarında Uzun Həsəni sultan Fatehdən ayırmaq üçün onun elçisinə İkinci Türk Fatehin nümayəndəsi adını vermişdilər. Uzun Həsən bütün danışıqların əsas mövzusu idi, lakin Şərq elçilərinə parlaq qəbul mərasimləri quran Avropa şahzadələrinin əslində xaç yürüşlərinə heç də niyyətli olmamaları idi. Bunu da Uzun Həsənin elçisi artıq duymuşdu. Şübhəsiz ki, Sultan Fatehə qarşı qurulacaq Trapezund-Gürcüstan-Mesopatimiya üçlü ittifaqının söykəndiyi dayaq əlbəttə ki, Ağqoyunlu dövləti olacaqdı. Ancaq Qaraqoyunlularla haqq-hesabı çürütməmiş Uzun Həsənin bütün qüvvəsini Sultan Fatehə qarşı yönəltməsi olduqca təhlükəli idi. Bu ərəflərdə Amiddə məskunlaşan və Uzun Həsənin bacısının əri Səfəviyyə xəttinin imamı Şeyx Cüneyd də (Uzun Həsən bacısı Xədicə Bəyimi 1459-cu ilin əvvəllərində Şeyx Cüneydə ərə vermişdi - A.M) Ağqoyunlu dövlətinin sıx-sıx müharibələrini və qarışıq diplomatik siyasətini də izləməkdə idi. O, burada Uzun Həsənin qardaşlarının (Mardində Cahangir, Ruhada Oveys) daimi üsyanlarının, 1458-ci ildə Qaraqoyunlulara qarşı Ağqoyunluların etdiyi müzəffər döyüşlərinin şahidi olmuşdu və bunlar Cüneydin baxışlarında dərin bir iz qoymuşdu. O, Uzun Həsənin Qaraqoyunlu hökmdarı Cahan şah tərəfindən xarabaya çevrilən Erzincanı zəbt edib 1457-1458-ci illərdə isə bu-

radan Gürcüstana da hücumuna şahidlik etmişdi. Şeyx Cüneyd burada Ağqoyunlu Türkmənlərinin döyüş hekayələrini dinləyirdi. Bu ab-hava içində, Şeyx Cüneydin üç illik bir fasilədən sonra köhnə sərgüzəştlərini ağılından keçirməsi tamamilə mümkündür. Bir il sonra (1459), hamilə həyat yoldaşını geridə qoyub, xeyli saylı müridləri və onu müşayiət edən silahlı heyəti ilə Amidi (Diyarbakiri) tərk etdi. Güman edə bilərik ki, o, 1459-cu ilin iyul ayında oranı tərk etmişdi. Osmanlılara qarşı edilən təşəbbüsün təhlükəsi içində Trapezund imperatoru David Osmanlılara ödəməli olduğu 3000 lirənin bağışlanmasını istəmək üçün Uzun Həsənin Sultan Fatehdən rica etməsini istədi. Uzun Həsən qaynının istəyinə əməl etdi və 1459-cu ildə İstanbula bir heyət göndərdi. Heyət başçısı Uzun Həsənin qardaşı oğlu Murad bəy idi. Murad bəy 60 il müddətində verilməyən Sultan Fatehin ulu babasına aid əsgər geyimini, səccadəsini və bu kimi digər əşyalarını (xalça, kilim və s.) hədiyyə verdi. Ancaq Murad bəy təkcə imperator Davidin vergi borcunun bağışlanmasını istəmədi, daha da irəli gedərək (Uzun Həsənin həyat yoldaşının təkidi ilə - A.M.) vaxtilə Trapezund krallığına aid olan və Dəspinə hatuna (Uzun Həsənin arvadı - A.M.) cehiz kimi verilən Kapadokyanın (Kayseri bölgəsi) Ağqoyunlu dövlətinə təslim edilməsini istədi. Bu cür iddialar qarşısında Osmanlı sultanının nə edəcəyini başa düşmək üçün böyük zəkaya ehtiyac yoxdur. Uzun Həsənin çox istəyərək ən azı bəzi arzularını əldə edə biləcəyini düşünməsi böyük bir yanlış idi. Sultan Fatehin cavabı qeyri-müəyyən olduğu qədər də qorxunc idi: “Tezliklə şəxsən gəlib vergi işini yerində həll edəcəyəm”.

Yuxarıda göstərilən bu siyasi mübahisələr güc yolu ilə həll edilənə qədər Şeyx Cüneyd artıq Ağqoyunlu dövlətini tərk etmiş-

di. Fateh Qara dəniz kampaniyasına gəmilərini hazırlayarkən imperator David Trabzon qalasını Genoese toptanları ilə möhkəmləndirdi, Uzun Həsən isə Türkmən atları ilə ermənilərin xəyanətindən qorunmaq üçün onları sərhəd bölgələrindən uzaqlaşdırırdı. Şeyx Cüneyd gəlincə, o, əcdadının vətəninə – Savalanın qarlı təpələrindən Ərdəbil bağlarını, onun iri məscidlərini və tarlalarını seyr edirdi. 1204-cü ildə Gürcüstana aparılmış ulu babaları Sədrəddin tərəfindən qapıları yerlərinə qaytarılmış Ərdəbil məscidində müridlərinə Səfəviyyə təlimlərini tədris edirdi... İndi Səfəvi məzhəbi məbədinə yetkin bir adam kimi yerləşirdi; Şagirdləri şəhərin qarşısında düşərgə qurmuşdular.

Ağqoyunlu dövləti hökmdarının bacısı ilə evlənən Şeyxin hörməti, bölgənin hər yerinə yayıldı və bu evlilik onun nüfuzunun artmasına çox kömək oldu. Belə bir vəziyyətdə, 11 il əvvəl Ərdəbildən qovulmasına səbəb olan əmisi Şeyx Cəfər əvvəlki kimi ona çox ciddi rəqib kimi baxırdı. Uzun Həsən ilə birləşən Şeyx Cüneyd, artıq əmisi Şeyx Cəfərin hiyləsi ilə 1448-ci ildə Cahan Şah tərəfindən Ərdəbildən qovulan zəif bir insan deyildi, o artıq Qaraqoyunlu dövləti üçün böyük təhlükə idi. Bu təhlükə barədə və onu yenidən sürgün etdirmək üçün Şeyx Cəfər Cahan Şaha elçi göndərir. Qaraqoyunlunun tərkibində olan Ərdəbildə, Şeyx Cüneyd vasitəsilə Ağqoyunlunun təsirinin artacağından əndişələnən Cahan şah hərəkətə keçir. Cahan şahın Şeyx Cüneydin üzərinə əsgər göndərməsi xəbərindən sonra, Şeyx Cüneyd 1459-cu ilin payızında “Çərkəzlərlə döyüşmək üçün şimala yola düşdü. Heç bir müxalifət görmədi. Bundan sonra o, Qafqaz dağlarından enərək, Şirvanın zəngin düzənliyini keçərək mülayim Qarabağda düşərgə qurdu.

Burada işlər çox yaxşı gedirdi. Şirvan hökmdarı I Xəlilullah Şeyxin bu axınından narahat olsa da ona qarşı xoşgörü davranmışdı. Türk tarixçisi Aşık Paşazadəyə görə Şirvanşah Şeyx Cüneydi torpaq vergisi ilə özünə bağlı olan çərkəzlərdən mühafizə etmişdi. Şirvanşah I Xəlilullahın narahatlığı olsa da, böyük bir ruhaniyə qarşı müharibə açmaq aqlının ucundan belə keçmirdi, lakin aralarındakı intriqalardan xəbərsiz olan Şirvanşaha Şeyx Cəfərdən məktub çatdırırlar. Məktubda Şeyx Cüneydin əsl niyyətinin Şirvan torpaqlarını işğal etmək və Səfəvi Təkkəsini Şamaxıya köçürmək olduğu bildirilirdi və məktubda qardaşı oğlunun qəyyumu olmadığını və dərhal üsyançı bir qurum olaraq onun təmizlənməsini istəyirdi. Məktubda üstüörtülü Şirvanşah Qaraqoyunlu hökmdarı Cahan şahı da təhdid edirdi. Kömək üçün Cahan şahın da Təbrizdən bir Türkmən dəstəsi göndərəcəyini də yazırdı.

Bu məktubdan sonra Şirvanşah baharda nəzərdə tutulan döyüşlərə hazırlaşmağa başladı. Tabasaran hökmdarı da öz qoşunu ilə Şirvanşahın yanında yer alacaqdı. Şirvanşah I Xəlilullah silah tətbiq etməzdən əvvəl Şamaxı din adamlarından birini Şeyx Cüneydin yanına elçi göndərdi və onun Şirvandan dərhal çıxmasını istədi, lakin Şeyx Cüneyd Şamaxıdan elçi qismində gələn bu din adamını öldürməklə Şirvanşahı bu addımı ilə cavbalandırdı.

Şirvanşah paytaxt Şamaxıdan hərəkətə keçdi; Şeyx qüvvələrini qorumaq üçün Qafqazdakı Elbrus dağ silsiləsinə Karasu vadisinədəki hündürlüklərə yön aldı. 4 mart 1460-cı il cümə axşamı günü baş verən döyüşdə Cüneyd əmisi Şeyx Cəfərə bağlı bir türkmən oxçu tərəfindən oxla öldürüldü. Şeyxin cəsədini sadıq şagirdləri daşıyaraq yaxınlıqdakı bir yerdə dəfn etdilər.

Şeyx Cüneydin ölümündən bir ay sonra, oğlu Heydər dünyaya gəlir (1460). Bu uşağa sözün həqiqi mənasında bir şia adı Heydər, yəni aslan adı verilir. Uzun Həsən Səfəvi varisi bu uşağın qəyyumluq vəzifəsini öz üzərinə götürdü. Təbriz Uzun Həsənin paytaxtına çevrilənə qədər Heydər Diyarbəkirdə böyüdü, bu müddət ərzində Heydər əcdadının ocağı Ərdəbilə də gedib-gəlirdi.

Heydər in bu dövrü (1460-1470-ci illər) Ağqoyunlu dövlətinin artan siyasi inkişafına tuş gəlmişdi. Sonralar onun da şəhid olmasında birbaşa Ağqoyunlu hökmdarının əmri əsas təşkil etmişdi. 1488-ci il 9 iyul tarixində Elbrus dağının ətəyində Dartanat kəndinin yaxınlığında Şirvanşahlar və Türkmənlərdən ibarət Ağqoyunlu ordusu ilə Şeyx Heydər in başçılıq etdiyi Səfəvi Qızılbaşlarla şiddətli döyüş baş verir. Bu döyüşdə Şeyx Heydər Şirvanşahlara dəstək üçün gəlmiş Ağqoyunlu ordusunun başında duran Süleyman bəyi bir mizrab vuruşu ilə öldürmədən yaralayır. Bu həmin Süleyman bəy idi ki, Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsən in zamanında Kürd qalası Bitlisin fatehi olaraq şöhrət qazanmışdı. Süleyman bəyin yerə düşməsinə görə türkmenlər Şeyx Heydər i ox atəşinə tutmağa başladılar. Şeyx Heydər təsadüfi oxların birinə tuş gəlir və atında səndələyir. Bunu görə n Ağqoyunlu hökmdarı Sultan Yaqubun şəxsi yavəri Əli Ağ a sivri qılıncı ilə Şeyx Heydər in başını kəsir. Bu hadisə Qızılbaşların arasında böyük qəzəbə və ümitsizliyə səbəb olaraq döyüşün taleyini həll edir. Qızılbaşların faciəvi məğlubiyyəti barədə Ağqoyunlu hökmdarı Sultan Yaquba xəbər verildikdə o, Şeyx Heydər in başının paytaxt Təbrizə gətirilməsini əmr edir. Ağqoyunlu paytaxtı Təbrizdə Şeyx Heydər in başını bütün küçələrdə göstərməlik doladırdıqdan sonra şəhər in hündür bir yerindən asırlar (sonradan

Təbriz sakinlərindən biri Şeyx Heydər in kəlləsini bu hündür yerdən gecə ikən aşıraraq götürüb mumyalamış və evində qorumuşdu, yalnız 1502-ci ildə Səfəviyyə dövlətinin banisi Şah İsmayıl təqdim etmişdi. Bunun qarşılığında o Təbriz sakininə öz ağırlığı qədər qızıl verilmişdi – A.M.). Yaxın günlərdə Azərbaycan oxucusuna təqdim edəcəyim Dr. Wolter Hanzın sözü gedən tədqiqat əsərini “Şirvanşahların qürubu Alman tarixçisinin gözü ilə” (kitabın Azərbaycan versiyasında adı belə olacaq – A.M.) kitabı inanıram ki, bir çox uydurma tarixi tezisləri alt-üst edəcək səviyədə unikal tədqiqat əsəri olacaqdır.

**Национальные интересы - в основе политики
Азербайджана – эксперт**
(trend.az / 11.02.2020)

БАКУ/Trend/ – Без преувеличения можно сказать, что 2019 год был годом реформ и новых инициатив, мы видим, что эти реформы успешно продолжаются, учитывая объективные обстоятельства и вызовы в обществе.

Об этом сказал Trend лидер движения славяно-тюркского единения, председатель центра психологический портретологии и политического анализа, член Экспертного совета Института ЕврАзЭС Адгезал Мамедов.

По словам политолога, сегодняшняя политика характеризуется значительными и глубинными изменениями: “Азербайджан на данном историческом отрезке смог одновременно поддержать высокую инвестиционную активность и еще более поднять уровень безопасности страны, и это личная заслуга Президента Ильхама Алиева! Я уверен, что более масштабные реформы еще впереди”.

Он считает, что Азербайджан продолжает продвигаться по пути экономического развития и серьезных реформ: “Сегодня в нашей стране формируется новое понимание того, какими должны быть самодостаточные государства и как они могут укреплять свое взаимодействие, создавая общий и мощный экономический базис и новую мегацивилизационную общность. В настоящее время на постсоветском пространстве именно этот тренд очень востребован и актуален. Сегодня Азербайджан специализируется на экспортоо-

риентированной продукции. Видно, что руководство республики в принципиальном порядке готовится к постнефтяной эре, проводя экономические реформы, адаптирует политическую систему к этим реалиям. Разрабатываются новые приоритеты”.

Эксперт отметил, что сегодня Азербайджан рассматривается глобальными игроками, как важнейшее звено в реализации внешнеполитической стратегии в направлении Южного Кавказа и Центральной Азии.

Он сообщил, что Азербайджан и его руководство проводят политику, руководствуясь национальными интересами: “Причем накопленный опыт настолько внушителен, что можно опираться на него как на надежный фундамент, который с полным правом можно назвать примером для подражания. Суть нашей независимой политики заключается в политической стабильности внутри государства, динамичном развитии и стимулировании экономики, глобальной внешней политике, основанной на прагматизме, духовном единстве государства и народа, при сильной, боеспособной армии”.

В заключении политолог сказал, что каждая идея, каждый посыл, озвученный Президентом созвучен с волеизъявлением рядовых граждан Азербайджана: “Глава государства сам выступает в роли “барометра” общества. Говорит о судьбоносных проблемах. В частности, граждане одобряют его целенаправленную и последовательную борьбу с бюрократией, кумовством и коррупцией, и мы, представители народа, полностью поддерживают в этом своего Президента!”

Азербайджанцы в Великой Отечественной войне (berlek-nkp.com / 25.12.2019)

От редакции. При подготовке статьи использовались материалы из книг Адгезала Мамедова.

Во время Великой Отечественной на фронт ушел каждый пятый житель Азербайджана (681 тыс. человек при населении 3,4 млн. человек (1941 г.). Из них 250 тысячей погибли на полях сражений.

Свыше 400 тыс. азербайджанцев награждены боевыми орденами и медалями, 14 воинов — полные кавалеры ордена Славы, 123 – Герои Советского Союза.

На территории Азербайджана было создано 87 батальонов, 1123 отряда самообороны. Начиная, 1942 года были сформированы 77-я, 223-я, 396-я, 402-я и 416-я национальные стрелковые дивизии, с боями прошедшие от предгорьев Кавказа до Прибалтики, Восточной Европы и Берлина. Сформированы 77-я, 223-я, 396-я, 402-я и 416-я национальные стрелковые дивизии носил интернациональный характер Великой победы советского народа. Но к этому еще предшествовало событие в январе 1942 года. В конце января 1942 года Ставка направила на Крымский фронт в качестве своего представителя Л.З.Мехлиса, который, “по своему обычаю, вместо того чтобы помогать, стал перетасовывать руководящие кадры. И прежде всего, заменил начальника штаба фронта Толбухина на генерал-майора Вечного. Готовившееся наступление фронта неоднократно откладывалось,

“Мехлис же лишь препирался с командующим”. 7 мая немцы сами перешли в наступление, и через день прорвали оборону фронта. В результате Крымский полуостров вместе с его Керченской частью был захвачен врагом. Хочу отметить, что большинство воинских частей в этом месте было в основном укомплектовано азербайджанцами. Ошибки бездарного Л.Мехлиса привели к гибели и пленению тысяч азербайджанцев.

В связи с этим М.Д.Багиров (тогдашний руководитель Советского Азербайджана) выступил перед Сталиным и обвинил Мехлиса в неудачной операции в Керчи. Мехлис в своей докладной Сталину сваливал вину за произошедшее на командующего фронтом Д.Т.Козлова.

В ответ Сталин написал Мехлису:

“Вы держитесь странной позиции постороннего наблюдателя, не отвечающего за дела Крымфронта. Эта позиция удобна, но она насквозь гнилая... Вы посланы на Крымфронт не в качестве Госконтроля (Л.З.Мехлис занимал пост наркома госконтроля. – А.М.), а как ответственный представитель Ставки. Вы требуете, чтобы мы заменили Козлова кем-либо вроде Гинденбурга. Но вы не можете не знать, что у нас нет в резерве гинденбургов. Дела у вас в Крыму несложные, и Вы могли бы сами справиться с ними. Если бы Вы использовали штурмовую авиацию не на побочные дела, а против танков и живой силы противника, противник не прорвал бы фронт и танки бы не прошли. Не нужно быть Гинденбургом, чтобы понять эту простую вещь, сидя два месяца на Крымском фронте без результата”*.

3 июня Чадаев встретился в приемной у Сталина с прилетевшим с фронта Мехлисом. Чадаев рассказывал**, что,

когда он говорил с Мехлисом по поводу причин разгрома наших войск на Керченском полуострове, “в дверях появился Сталин. Мехлис соскочил с места: “Здравствуйте, товарищ Сталин! Разрешите Вам доложить”. Сталин чуть приостановился, на мгновение взглянул на Мехлиса сверху вниз, с волнением в голосе произнес: “Будьте Вы прокляты!”, и тут же вошел в кабинет, захлопнув за собой дверь. Мехлис медленно опустил руки по швам и отвернулся к окну... Как потом я узнал от Поскребышева, Мехлис, какое-то время спустя был все же принят в тот день Сталиным. Виновник крымской катастрофы буквально валялся в ногах вождя”.

Командующий фронтом Д.Т.Козлов, член Военного совета дивизионный комиссар Ф.А.Шаманин, начальник штаба фронта П.П.Вечный и ряд других командиров были сняты с должностей, а Козлов и Шаманин понижены в звании. Л.З.Мехлис был снят с должности заместителя наркома обороны и начальника Главного политического управления Красной Армии и понижен в звании до корпусного комиссара. Политуправление Красной Армии возглавил секретарь ЦК ВКП(б) и кандидат в члены Политбюро А.С.Щербаков.

После этого, в том числе из азербайджанских солдат, отправленных на фронт, были организованы 416-я, 77-я, 223-я воинские части. В то же время воинские части по национальному признаку создавались по политическим соображениям для того, чтобы подчеркнуть интернациональный характер Великой победы советского народа. После освобождения 416-й дивизией города Таганрога, она стала называться 416-й Таганрогской дивизией.

Великая Отечественная война не оставила “без внимания” семью руководящего лидера Советского Азербайджана.

8-го июня 1943 года сын М.Д.Багирова Джахангир (Володя) героически погиб на фронте в воздушном бою. Старший лейтенант Джахангир Багиров в своем последнем бою уничтожил 2 вражеских самолета Yu-88. Узнав, что в управляемом истребителе заканчивается горючее, в лобовой атаке он тараном пошёл на немецкий истребитель FW-190 (фокке-вульф) и героически погиб. Оба самолёта взорвались в небе...

За этот подвиг Джахангир Багиров по представлению командующего ВВС и указом Верховного совета СССР посмертно был награжден орденом Ленина.

Джахангира сначала хотели наградить звездой героя СССР, но Багиров воспротивился, сказав, что для сына первого секретаря ЦК это будет нескромно. “Чем мой сын отличается от других воинов?” По этому поводу у Багирова и “всесоюзного старосты” Калинина был даже конфликт.

А до этого в 1942 году, в тяжёлом воздушном бою под Серпуховом Джахангир получил ранение в левую руку и попал в госпиталь. Но Джахангир очень хотел как можно скорее вернуться на фронт. И об этом он пишет письмо к отцу:

“Дорогой папа. Вот уже два с половиной месяца как после ранения я нахожусь не на своем месте. Сейчас, когда моя родина в опасности, и тысячи моих соотечественников бьются с врагом не на жизнь, а на смерть, я нахожусь в позиции наблюдателя. А я должен быть там, где идут самые ожесточённые бои. Ведь я твой сын, сын моей родины, Партии. Если бы ты знал, как мне стыдно смотреть людям в глаза, ведь я молодой, здоровый, и сижу в тылу. Прошу тебя, ускорь мой отъезд на фронт. Еще неделю могу потерпеть, а потом уеду в первую же часть, какую встречу, и на фронт.

Жду с нетерпением отправки на фронт и докажу, что твой сын достоин своего отца и родины. Целую крепко, твой Владимир.”

В этом же письме от 4 февраля 1943 г. он пишет, что ему не нужны хваленые самолёты иностранной марки, он готов выйти в небо на U-2.

Прочитав письмо сына, Багиров вызвал к себе председателя Центральной медицинской комиссии Мустафу Топчубашева и сказал:

– Ты подтвердил решение комиссии медэкспертизы о негодности моего сына? Посмотри, что этот “негодный для службы” пишет мне, и протянул ему письмо от сына.

Прочитав письмо, Топчибашев воскликнул:

– Товарищ Багиров, но Ваш сын действительно негоден для армии. Разве можно водить самолёт с раненой рукой? Нужно лечиться около года.

На что Багиров ответил:

– Что вы, доктор, какой год, если он месяц выдержит, и то хорошо. Я своего сына знаю, он упрямый, весь в меня.

Доктор стоял в растерянности, и, наконец, выговорил:

– Товарищ Багиров, я на себя такую ответственность взять не могу.

– Ответственность за это будет нести сам Джахангир Мир Джафарович Багиров, – отрезал глава республики...

А через неделю М.Дж.Багиров пришёл в военный госпиталь. Обойдя все палаты, наконец, зашёл к сыну. Увидев отца, Джахангир поднял перевязанную руку и воскликнул:

– Отец, я уже выздоровел!

Багиров был краток с сыном:

– Я прочитал твоё письмо. Ну что ж, желаю тебе вернуться живым, и с Победой....

Это письмо дает достаточно точную характеристику личности единственного сына правителя Азербайджана и указывает, какие ценности привили ему родители.

И ранним утром 2 мая 1945 года бойцы 416-й Таганрогской дивизией Мамедов, Ахмедзаде, Бережной и Андреев под руководством лейтенанта А.Меджидова водрузили знамя победы над Бранденбургскими воротами.

Как пишет маршал Жуков в книге “Воспоминания и размышления”, “среди первых ворвавшихся в Берлин с востока была 416-я дивизия: командир — Д.М.Сызранов, начальник политотдела — полковник Р.А.Меджидов”.

В годы войны Азербайджан был главным поставщиком на фронт нефти и нефтепродуктов (свыше 70% общего объема, производимого в тот период в СССР). В годы ВОВ азербайджанские нефтяники производили до 80% топлива всей, тогда общей страны, СССР. В первый год войны отправили 23,5 млн. тонн нефти. Всего же 75 млн. тонн нефти было отправлено на военные нужды в период Великой Отечественной войны.

Так, Н.К.Байбаков 23 февраля 1995 года писал в газете “Труд”:

“Во время войны мы не думали о перспективных проектах, а думали о том, чтобы обеспечить бесперебойную подачу топлива военной технике во время боевых действий. Потому что нефти, поступающей из Астрахани, не хватало. В Сталинграде шли ожесточенные бои. Мы под бомбежкой фашисткой авиации проводили нефтепровод из Куйбышева до Саратова. Главная наша проблема состояла в том, где взять трубы.

В это время мы демонтировали нефтепровод Баку-Батуми и этими трубами смогли смонтировать нефтепровод Куйбышев-Саратов”.

В годы войны в Баку производилось более 130 видов вооружения и боеприпасов.

Из личных сбережений в фонд обороны было передано 15 кг золота, 952 кг серебра, 320 млн. рублей. Отправлено на фронт более 1,6 млн. единиц необходимых товаров и 125 вагонов теплой одежды. Только Ленинграду до лета 1942 г. бакинские предприятия собрали и отправили 2 вагона икры паюсной, 40 тонн сухофруктов, 12 вагонов томата-пюре и соков, много печеночного экстракта, гематогена, желатина и др. продуктов питания, а также медикаменты и перевязочные средства.

В годы войны республика была покрыта сетью эвакуационных госпиталей, через которые прошло более 440 тыс. раненных.

Примечание:

* Сталин И.В. Телеграмма Л.З.Мехлису, 9 мая 1942 года. (Источник: Сталин И.В. Сочинения. – Т. 18. – Тверь: Информационно-издательский центр “Союз”, 2006. С. 291.

** Верховный Главнокомандующий. Статья историка Юрия Емельянова в газете “Правда”.

**100 illik tarixi olan xüsusi xidmət orqanlarımız –
“Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”**
(olaylar.az / 28.03.2019)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı 14 dekabr 2015-ci il tarixli 706 nömrəli Fərmanla xüsusi xidmət orqanlarının fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq və dövlət idarəetmə strukturunu təkmilləşdirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin əsasında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti və Azərbaycan Respublikasının Xarici Kəşfiyyat Xidməti yaradılmışdır. 30 oktyabr 2018-ci ildə dövlət başçımızın “Azərbaycan Respublikası dövlət təhlükəsizliyi və xarici kəşfiyyat orqanlarının 100 illiyi (1919-2019)” Azərbaycan Respublikasının yubiley medalının təsis edilməsi ilə əlaqədar “Azərbaycan Respublikasının orden və medallarının təsis edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu imzalanmışdır. Bu günlərdə də Azərbaycan Respublikası dövlət təhlükəsizliyi və xarici kəşfiyyat orqanlarının 100 illiyi (1919-2019) ilə bağlı, dövlət səviyyəsində yüksək tədbirlər həyata keçirilir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, tanınmış tədqiqatçımız, Prezident mükafatçısı Adıgözel Məmmədov təhlükəsizlik orqanlarımızın əməkdaşlarını Azərbaycan Respublikası dövlət təhlükəsizliyi və xarici kəşfiyyat orqanlarının 100 illiyi (1919-2019) ilə bağlı təbrik edir və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı” barədə araşdırmalarını oxucularımıza təqdim edir.

Rusiyada çar II Nikolay devrildikdən sonra Zaqafqaziyadakı

yerli qüvvələr Peterburqun hadisələrə hərbi təsir etmək imkanlarının zəiflədiyini anlayaraq Tiflisdə hakimiyyəti ələ keçirmişdilər. Keçmiş Çar Rusiyasının Tiflis canişinliyində Zaqafqazıyanın müvəqqəti hökuməti yaradılmışdı. Zaqafqaziya komitəsi təsis edilmişdi. Bu komitə hökumətin Zaqafqaziyadakı siyasətini həyata keçirirdi. Bu komitənin tərkibinə 2 kadet, 1 menşevik, 1 gürcü federalisti və 1 türk müsavətçisi daxil idi. Komitəyə Xarlamov rəhbərlik edirdi. Lakin Rusiyada hakimiyyətə gəlmək ərafəsində olan bolşeviklər Zaqafqaziyada siyasi qüvvələrini hərəkətə gətirərək 1917-ci il oktyabrın 2-7-də Tiflisdə Qafqaz bolşevik təşkilatlarının I qurultayını keçirdilər. Bu qurultayda Qafqaz dairəsi formalaşdı. Bu dairə komitəsinə Çxakaya, Şaumyan, Caparidze, Maxaradze, Nazaretyan, Kasıyan, Mraviyan, Karqanov və sonradan Mikoyan daxil oldu. 1917-ci ilin oktyabrında Lenin başda olmaqla bolşeviklər hakimiyyəti ələ keçirdilər. Ertəsi gün isə II Sovetlər qurultayında Almaniya və onun müttəfiqləri ilə Rusiya arasında “Sülh haqqında dekret” imzalandı. Bunu qəbul edən Almaniya danışıqlara razılığını verdi. 1918-ci il martın 1-də Brest-Litovskda konfrans öz işinə başladı. Vətəndaş müharibəsində gücdən düşən Rusiya sülh xatirinə Almaniya böyük bir ərazini - Qərbi Ukraynanı, Pribaltika və digər torpaqları güzəştə getdi. Elə həmin vaxtlarda Tiflisdə menşevik E.Qeqeçkorinin rəhbərliyi altında Zaqafqaziya komissarlığı yaradılmışdı, lakin bu hakimiyyət də uzun çəkmədi. 1918-ci il fevralın 10-da bolşeviklər Moskvadan aldıkları hərbi-siyasi dəstək ilə regiondakı siyasi hakimiyyəti əlində cəmləşdirmiş seçkili Zaqafqaziya Seymini formalaşdırdılar. 1918-ci ildə Brest-Litovski sazişinə görə Türkiyə tərəfi Zaqafqaziya seymindən Qars və Batum dairələrini tələb edirdi. Almanlar isə öz qoşunlarını Gürcüstandan Bakıya

aparmaq istəyirdilər. Almanların Bakıya keçişinin qarşısını almaq üçün 1918-ci il aprelin 1-də Türk ordusu Batuma daxil olur. Türk tərəfi, həmçinin Zaqafqaziya seyminin buraxılmasını və Zaqafqaziya respublikalarının müstəqilliyinin elan olunmasını tələb edirdilər. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi məhz o günlərdə qədim İrəvan torpaqlarımız hesabına qondarma Ermənistan dövləti yarandı. Bəzi türk paşalarının çox ciddi təzyiqi ilə bu bağışlanılmaz səhfə imza atdılar. Təsadüfi deyil ki, o dövrdə qondarma Ermənistan dövlətini ilk tanıyanlardan biri də elə Osmanlı imperiyası oldu. Qeyd etmək lazımdır ki, Osmanlı imperiyasının o zamankı liderləri bu qəbildən olan strateji səhvlərə yol verərək İmperiyanın sürətli çöküşünü qaçılmaz edirdilər. Osmanlı iqtisadiyyatının modernləşdirilməsi, ölkəyə müasir Avropa texnologiyalarının cəlb edilməsi, təhsilin və sənayenin inkişaf etdirilməsi əvəzinə sultanlar imperiyanı diplomatik manevrlərlə qoruyub saxlamağa cəhd göstərirdilər. Beləliklə, 1918-ci il aprelin 9-da Seym öz fəaliyyətini dayandırğını elan etdi. Türk ordusunun komandanı Ənvər Paşa Ərəb cəbhəsindən ordusunun böyük hissəsini çıxararaq Cənubi Qafqaza istiqamətləndirdi. Baxmayaraq ki, bu addım çox riskli idi və sonradan bunun nəticəsində Ərəb cəbhəsində Türk ordusunun mövqeləri zəiflədiyindən bu vəziyyət 1918-ci ildə ingilis kəşfiyyatçısı T.Lourens Hicazın şərifi Hüseynin oğlu Feysəlin və Fransız ordusunun generalı Allenbinin başçılığı altında olan Antanta qüvvələrinin Dəməşqə qədər irəliləməyinə imkan verdi. Bu ərazi itkilərinin bəhasına xilaskar Türk ordusu Qafqaza girərək azərbaycanlılara qarşı ermənilər tərəfindən törədilən soyqırımını qarşısını aldı və Azərbaycana gəlmiş bu ordu ölkəmizin milli müstəqilliyinin yaranmasına təkan verdi. 1918-ci il mayın 28-də Gəncədə Azərbaycan

Xalq Cümhuriyyəti (Demokratik Respublika) elan olundu. Beləliklə də Azərbaycan xalqı Şərqdə ilk respublika qurdu. Türk ordusu ilə Azərbaycan milli ordusunun Gəncədən Bakıya istiqamət götürmüş hücumunun qarşısını heç bir mənfur qüvvə ala bilmədi. Bakı milli qüvvələrin əlinə keçdi. Tezliklə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin parlamenti və Fətəlixan Xoyskinin başçılığı ilə ilk hökuməti təşkil olundu. Azərbaycan Demokratik Respublikası fəaliyyət göstərdiyi 23 ay ərzində Milli Ordunun təşkili prosesində və həmçinin dövlətin təhlükəsizliyi baxımından general Səməd bəy Mehmandarov, general Əliağa Şıxlinski və general Məmməd bəy Sulkeviç xüsusi rol oynamışlar. Belə ki, 1919-cu il mart ayının 28-də hərbi nazir Səməd bəy Mehmandarovun və Baş Qərargah rəisi Məmməd bəy Sulkeviçin imzaladıqları 157 sayılı əmrlə Hərbi Nazirliyin Baş Qərargahının general-kvartir-meystr şöbəsində kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat bölməsi yaradıldı. Bu əmrdən sonra bölmənin komplektləşdirilməsi, əsas fəaliyyət istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi sahəsində xeyli iş görüldü, lakin hərbi idarə çərçivəsində olan bu struktur fəaliyyətini yalnız təhlükəsizliyin hərbi aspektlərinə yönəldirdi. 1919-cu il aprelin 2-də Nazirlər Şurası sədrinin adına göndərdiyi məktubunda Səməd bəy Mehmandarov yazırdı (Məmməd Cəfərli. “Azərbaycan Demokratik Respublikasının milli təhlükəsizlik orqanları”, Bakı-2004): “Hərbi əks-kəşfiyyatın başlıca vəzifəsi dövlət daxilində hərbi casuslarla mübarizədir, bolşevizmlə mübarizə ümumdövlət işi olduğundan tək hərbi idarə onun öhdəsindən gələ bilməz...”. Beləliklə, 1919-cu il aprelin 13-də dövlət hakimiyyətinin bütün strukturları Azərbaycan hökumətinin ixtiyarına keçdikdən sonra mərkəzləşdirilmiş kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat haqqında məsələnin müzakirəsi mümkünləşdi. Nəhayət 1919-cu il iyunun 9-da Azər-

baycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin qərarı ilə Vətənin müdafiəsi sahəsində fəvqəladə səlahiyyətlərə malik olan xüsusi orqan - Dövlət Müdafiə Komitəsi yaradıldı. Respublikanın daxilində və sərhədlərində vəziyyət daha da gərginləşdiyindən Dövlət Müdafiə Komitəsi 1919-cu il iyun ayının 11-də Azərbaycanda fəvqəladə vəziyyət elan etdi və elə həmin günlərdə də müvafiq qərarla Azərbaycanın dövlət sistemində ilk dəfə idarə təbəçiliyi olmayan xüsusi xidmət orqanını – “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nı yaratdı. Qısa müddət ərzində Bakıda təşkilatın yeddi rayon bölməsi yaradıldı. Yeni yaradılan bu strukturun rəhbəri Məmməd Bağır Şıxzamanov olur. Ancaq çox keçmir ki, paritet əsaslarla formalaşan “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı” fəaliyyətsiz hala gəlir. Parlament 120 nəfərdən ibarət idi. Amma de-fakto parlamentin iclaslarında 120 nəfərin hamısı müntəzəm olaraq iştirak etmirdi. Hətta parlament yaradıldıqdan sonra 1919-cu ilin əvvəllərində 79 nəfər iştirak edirdi. Parlamentdə “Müsavət” partiyası, onlarla müttəfiq olan bitərəf demokratlar qrupu, sağçı mövqedən çıxış edən, daha çox klerikal əhval-ruhiyyəli insanların, qrupların maraqlarını ifadə etməyə çalışan “İttihad” partiyası təmsil olunmuşdu. Bunlardan əlavə, Sosialist bloku çox güclü bir qüvvə idi. Bu bloka Sosial-demokrat və “Hümmət” partiyalarının üzvləri daxil idi. 1919-cu ildə “Əhrar” partiyası ölkənin partiya sisteminə qoşuldu. Əhrarçılar sosializmin və liberalizmin ideyalarını öz proqramında birləşdirməyə çalışırdılar. Milli azlıqlar Slavyan-Rus İttifaqı, Milli azlıqlar, Erməni və “Daşnaksütyun” fraksiyalarında cəmləşmişdilər. Çox paradoksal bir məsələ ondan ibarətdir ki, müstəqilliyimizi tanımayan bu daşnak qüvvələr də parlamentdə fəaliyyət göstərirdilər. Bu baxımdan yeni yaradılan “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nda təmsil olunmuş partiyala-

rın nümayəndələri səmərəli işləmək əvəzinə, daha çox bir-birlərini pusur və pozuculuqla məşğul olurdular. Bu da kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat işini iflic hala salmışdı. Ona görə də bu paritet əsaslı strukturun formalaşmasına etiraz edən Məmməd Bağır Şıxzamanov istefa verir. Məhz bu paritet sistemi əsasında gələcəkdə marşal rütbəsinə qədər boyüyən, sovet dövlətinin Stalin dönəminin əsas simalarından birinə çevriləcək Lavrenti Beriya Azərbaycan Demokratik Respublikasının xüsusi xidmət orqanlarına, sol yönümlü “Hümmət” siyasi təşkilatının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Mirzə Balanın təqdimatı ilə işə götürülmüşdü. Məmməd Bağır Şıxzamanovun bu addımından sonra paritet əsaslı struktur formalaşdırmaqdan imtina edilir. Xüsusən də Türkiyənin müharibədə məğlubiyyəti ilə Azərbaycan burada marağı olan ölkələrin kəşfiyyat orqanlarının tuğyan etdiyi bir yerə çevrilmişdi. Yeni səviyyədə kəşfiyyat işinin təşkilinə çox ehtiyac vardı. İmperialist dairələr Osmanlı imperiyasının itkiləri ilə kifayətlənməyib, Parisdə konfrans (1919-1920-ci illər) çağırmışdılar, onlar Türkiyəni parçalamaq, türk xalqını qula çevirmək, Azərbaycanı isə İtaliyaya vermək istəyirdilər. Təsadüfi deyil ki, həmin vaxt Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri Əlimərdan bəy Topçubaşov ABŞ prezidenti Vilsonla görüşərək ondan Azərbaycanın müstəqilliyinin tanınmasını xahiş etmişdi. Onun xahişinə Vilson belə cavab verir: “Düşünürsünüz ki, biz müharibəni çırtıdan dövlətlər yaransın deyə aparmışıq?” Lakin müstəqilliyimizin son aylarında bolşevik işğalı təhlükəsindən əndiləşənən ABŞ, həm də İngiltərə Azərbaycan Demokratik Respublikasını müstəqilliyini tanıyırlar. Amma artıq bu gec atılmış addım idi. Bu baxımdan milli maraqlara qulluq edə biləcək, kəşfiyyat məlumatlarını bu kontekstdən toplayacaq peşakar komandaya çox eh-

tiyac duyulurdu. Ona görə də “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nın yeni rəhbəri Nağı Şıxzamanov çox ciddi kadr islahatları həyata keçirərək əsasən sədaqətli peşəkarlardan ibarət komanda formalaşdırır. Bax bu zaman Beriyanın sədaqətinə tam inanan Nağı bəy ona daha məsul vəzifəni tapşırır. O, “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nın məktubların yoxlanılması şöbəsinin rəisi təyin edilir. Əslində, Beriyaya çox ciddi strateji bir sahə tapşırılmışdı. Ona görə ki, o dövrdə məktublar rabitənin ən birinci növü idi. Beriyanın bu təyinatı gələcəkdə onu ittiham atəşinə tutanların ən əsas arqumentinə çevriləcəkdi. Məntiqlə “Hümmət”in “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”ndakı nümayəndəsi paritet prinsiplərə son qoyulandan sonra istefa verməli idi, lakin Beriya nəinki bu strukturda öz vəzifəsini qorudu və hətta daha məsul vəzifəyə irəli çəkildi. Əlbəttə, Beriya sonrakı tərcümeyi-halında bunları tamamən yazmır və gizlədir.

Adıgözəl Məmmədov: “Bu gün kəşfiyyatçılarımızın üzərinə çox işlər düşür”

(enter.news/22.02.2019)

Slavyan-Türkdilli Xalqlar Birliyi Hərəkatının lideri, siyasi portretşünas Adıgözəl Məmmədov Türkiyənin Enter.News saytına müsahibə verib. Müsahibədə son günlər ölkədə, eləcə də qonşu dövlətlərdə baş verən siyasi məsələlər, Rusiya-Türkiyə münasibətləri, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinə, həm Rusiyadakı siyasi qüvvələrlə bağlı, həm də Azərbaycanda milli, dini məsələlərlə, həmçinin, məmurlarla bağlı fikirləri xüsusilə maraqlıdır.

– Adıgözəl müəllim, hazırda Rusiya-Ermənistan münasibətlərini necə xarakterizə edərdiniz?

– Bu gün İrəvanda anti-Rusiya ritorikası ən pik həddədir. Ermənistanda “Rədd olsun Rusiya”, “Rədd olsun Kreml”, “Rədd olsun Putin” və s. şüarlar səslənir. Bu istiqamətdə Ermənistanın Avropaya inteqrasiyası, hətta NATO perspektivlərindən danışmağa başladılar. Rusiya-Türkiyə münasibətlərinin yaxşılaşması, bu arada Rusiya-İran-Azərbaycan siyasi rəhbərlərinin mütəmadi görüşləri Ermənistanda böyük narahatlıq doğurur. Paşinyanın atdığı addımları izləmək lazımdır. Bu proseslərin kimə xeyir verəcəyini analiz etməliyik və bu istiqamətdə bizim xüsusi xidmət orqanları aktivləşməlidirlər, çünki bu gün kəşfiyyatçılarımızın üzərinə çox işlər düşür. Gürcüstan QHT-lərini də bu proseslərə qoşmaq lazımdır və bu kəşfiyyat xarakterli məlumatlarla hətta strateji tərəfdaş bildiyimiz heç bir tərəflə də bölüşməməliyik. Bu məqamda mükəmməl kəşfiyyat oyunları quraraq çox ciddi yararlanmaq imkanlarımız var. Tiflis üzərindən İrəvan QHT-ləri ilə işləmək lazımdır. Gecikirik.

– Aprel döyüşlərində Azərbaycan müəyyən üstünlük qazanmışdı. Həmin döyüşlərdən sonra Azərbaycan hadisələrdən öz xeyrinə, səmərəli istifadə edə bildimi?

– Ən azı nəzərə alaq ki, dar bir vaxtda bizim əldə etdiklərimiz maksimumdur. Bir məsələ də var. Həmin ərəfədə Moskva kanallarına müsahibələr verirdim və təxribatçı tərəfin də Ermənistan olduğunu deyirdim. Bunu İrəvan hakimiyyətinin növbəti təxribatı kimi qiymətləndirirdim. Azərbaycanın siyasi rəhbəri, Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi birbaşa Rusiya prezidentinin xahişindən sonra hərbi əməliyyatlar dayandırıldı. Bu həm Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin gücünün göstəricisi, həm də Azərbaycan xalqının vətənpərvərliyinin və torpağına bağlılığının göstəricisi oldu. Uzun illər idi mənfi azərbaycanlı obrazı yaratmağa çalışırdılar. Sanki azərbaycanlıların döyüş əzmkarlığı, torpağa bağlılığı yoxdur. Bu fikirlər xüsusən Türkiyədə və digər ölkələrdə yayılmışdı. Aprel döyüşləri bu fikirləri darmadağın etdi və Azərbaycan xalqının milli qeyrətinin yüksək olduğunu, şəhidlik zirvəsinə yüksəlmək qabiliyyətini göstərdi. Bu keyfiyyətlərimizi dostlarımız da, düşmənlərimiz də gördü.

– **Əsilsiz Erməni İddiaları ilə Mübarizə Dərnəyinin (ASİMDER) rəhbəri Göksel Gülbey bildirib ki, PKK-nın erməni lobbisi və erməni dövləti ilə əməkdaşlığı bu gün də davam edir. O bildirib ki, aprel döyüşlərində 400 PKK-çı Suriyadan gəlib Ağrı bölgəsindəki Tendürek dağı üzərindən Ermənistanı keçib və Azərbaycan ordusuna qarşı döyüşüb. Bu barədə nə düşünürsünüz?**

– Bu 400 nəfərlik qrupun içində 120 nəfəri erməni əsilli Suriya vətəndaşı idi. PKK siyasi cəhətdən sol xətdir və bu xüsusən SSRİ KQB-si tərəfindən formalaşdırılan təşkilatlardan biri idi. Bu tipli təşkilatlar tək radikal sol düşüncəli kürdlər arasında for-

malaşdırılmamışdı. Ovaxtkı sosializm-kapitalizm çəkişməsinin təzahürlərindən biri də bu idi. Sovet KQB-si zaman-zaman ASALA və PKK terror təşkilatının da xidmətlərindən istifadə edib. Bu barədə yetərincə məlumatlar artıq ictimailəşdirilmişdir. SSRİ dağılandıqdan sonra bu təşkilatlar, öz maliyyə qaynaqlarını digər mənbələrdən təmin etmək üçün Türkiyəyə qarşı xarici xüsusi xidmət orqanları ilə əməkdaşlıq edərək, yeni şantaj üsullarını işə saldılar. Düşünürəm ki, PKK ilə Ermənistanı birləşdirən hansısa ideoloji xətt olsun. Amma ola bilsin ki, müəyyən maddiyyat qarşılığında onlar bu döyüşlərdə iştirak edə bilərlər. Buna qədər də bir məsələni qeyd etmək istəyirəm. Erməni xüsusi xidmət orqanları Ermənistanda yaşayan kürd mənşəli Ermənistan vətəndaşlarından öz məqsədləri üçün istifadə etməyə çalışırlar. Bəziləri vardır ki, Ermənistan televiziyasında çıxışında kürdlərə müraciət edərək, onları Kəlbəcərə, Laçına, Qubadlıya və Qarabağın digər hissələrinə qayıtmağa təşviq edirlər. Bu təşviqatçılardan heç kim, heç vaxt kürd xalqını təmsil etməyib. Sadəcə onlar Ermənistanın xüsusi xidmət orqanları ilə əməkdaşlıq edərək onların sifarişini yerinə yetirirlər. Onlar Əlikram Hübətov kimi insanlardır. Məqsəd budur ki, bu insanlar vasitəsilə Azərbaycanda da xili iğtişaşlar yaratsınlar. Bəzi Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin mənbələrinə istinadən deyirəm ki, bu gün ermənilər hətta PKK-nın həm Laçında, həm də Kəlbəcərdə bazalarını açmaq istəyirlər və burada Azərbaycan əleyhinə təxribatçı qüvvələr hazırlamaq istəyirlər. Bu işlər birbaşa Ermənistan xüsusi xidmət orqanlarının nəzarəti altında həyata keçirilir. Burada başqa strateji xətt də var. Orta Şərq içərisində iğtişaşların yaradılmasında, terror aktlarının tətbiqində irimiqyaslı “fəaliyyətlər” göstərsinlər. Zamanında Livanda vətəndaş müharibəsi zamanı bunlardan çox “səmərəli” istifadə edildi. Dünənə qədər KQB-nin nəzarətində olan PKK-nın

fəaliyyət istiqaməti artıq bilinmir. PKK da artıq çeşidlənib. Onun Suriya “qanadı”, İraq “qanadı” ilə razılaşmır. Bir sözlə, kim pulu verirsə, ona da işləyirlər. Eyni uğurla erməni silahlı qüvvələri Suriyada da mövcuddur.

– **Rusiya mətbuatında yayılıb ki, Putin hakimiyyəti növbəti hakimiyyətə Vyacheslav Volodini hazırlayır. Putinin əvəzinə həmin siyasətçi prezident olacaq. Sizcə, bu nə dərəcədə realdır?! Bu baş verərsə, Azərbaycan nə qazanacaq?**

– Rusiya siyasi hakimiyyətini anlamaq üçün müəyyən məqamları bilmək lazımdır. Putinin kimin üzərində dayanıb-dayanmamasından asılı olmayaraq, Rusiya reallığı da burada mühüm rol oynayır. Rusiya siyasi hakimiyyəti monoton deyil. Heç kim düşünməsin ki, bütün siyasi proseslər Putinin “iki dodağının arasından çıxan sözlər”lə idarə olunur. Rusiyada milli şüurun daşıyıcısı olan qüvvələr, imperialist düşüncəli insanlar, xüsusi xidmət orqanlarının xəttinin daşıyıcısı olan qüvvələr var. Rusiyada hərbi-sənaye kompleksinin maraqlarını ifadə edən qüvvələr daha aparıcı xəttidir. Bu gün Rusiyada Slavyan-Türkdilli xalqlar-müsəlman xəttinin maraqlarını qoruyan qüvvələr formalaşır. Bu balanslardan biri pozulsa, Putinin nə deməyindən və istəyindən asılı olmayaraq, vəziyyət tamam dəyişə bilər.

– **Mən güman etmirəm ki, Putin siyasi hakimiyyətini kiməsə verməyə hazırlaşır. Hətta hazırlaşsa belə, balansı qoruyan qüvvələr buna razı olacaqmı?**

– Volodin sələfindən çox fərqli bir adamdır. Sergey Narişkin əgər siyasi cəhətdən strateq idi isə, Volodin texnokratdır. Əslində bunu bir varis kimi yox, başqa formada izah etmək olar. Putin Volodin kimi insanları önə çəkməklə siyasi hakimiyyətinin ömrünü uzadır. Əslində bu, Kreml tarixində həmişə təbii proses sayılır. Biz Rusiya-Azərbaycan münasibətlərindən çox danışırıq.

Amma bu balansı yaradan qüvvələrlə işləməyi də bacarmalıyıq. Liderlərlə işləmək öz yerində, digər qüvvələri də özümüzdən kənarlaşdırmamalıyıq. Yəni Rusiya liderləri bir məsələni fikirləşərkən sağa da baxır, sola da. Biz həm sağla, həm də solla işləməyi bacarmalıyıq.

– **Ərdoğanla Putinin yeni görüşünü necə xarakterizə edərdiniz?**

– Rusiya-Türkiyə münasibətlərinin, iki ölkə arasında əməkdaşlığın Ərdoğan və Putinin şəxsi istəklərinin sayəsində olduğunu düşünürəm. Çünki əməkdaşlığın da bir həddi var. Hətta Ərdoğan bu həddi keçmək istəsə belə bu alınmayacaq. Çünki Türkiyənin reallıqları buna imkan vermir. Ona görə də münasibətlərə bu kontekstdən baxmaq lazımdır. İnsanlar nə qədər bir-birinə yaxınlaşmağa çalışsalar da, mövcud reallıq tam başqadır. Ona görə ki, Türkiyə-Rusiya münasibətlərinin çərçivəsi var.

– **Həmin çərçivədə Azərbaycan üçün mövqe nə yerdədir?**

– Azərbaycanın işi yaxınlaşdırıcı bir xəttidir. Azərbaycanın müstəsna xətti elə azərbaycançılıqdır. Mənim təmsil etdiyim Slavyan-Türk Birliyi konteksti də əslində həm də elə azərbaycançılıq xəttidir. Yəhudiləri necə birləşdirən dini xətt varsa, bizi də birləşdirən nöqtələr çoxdur. Moskvada namaz vaxtı məscidə gəndəndə hər bir milləti görmək olur. Lakin Moskvada ermənilər “Olimpiyski” yaxınlığında yeni bir möhtəşəm kilsə tikiblər. Orada ancaq ermənilər olur. Sinaqoqda isə yalnız yəhudiləri görmək mümkündür. Yəni bizim dinimiz azərbaycanlıları milli kimlik kimi yox, yalnız müsəlman kimi birləşdirir. Bu amil bizim milli məfkurəmizin bir hissəsi ola bilər, amma bizi birləşdirən milli şüur ola bilməz. Həmin milli şüur da bizim azərbaycançılığımız olmalıdır. Bəli, müəyyən strateji xətt üçün biz türk dilli xalqlara mənsub olduğumuzu deməliyik və bu istiqamətdə slavyan xalq-

ları ilə istənilən integrasiyalarda iştirak etməliyik. Ona görə ki, biz Avrasiyanın bir parçasıyıq. Amma bütün Azərbaycanda məskunlaşan xalqları milli məfkürəmizin ətrafında birləşdirmək üçün azərbaycançılıq əsas xəttimiz olmalıdır. Özümüzü tanımaq üçün azərbaycançılığımızdan bərk yapışmalıyıq. Azərbaycanlı olmağımızla fəxr etməliyik. Fəxarət hissini yaratmaq üçün bəzi məmurlarımızın üzərinə də məsuliyyət düşür. Bizim cənab prezidentin sadə xalqla rahat danışmağı onun necə insan olduğunu göstərir. Sadə vətəndaş da İlham Əliyevlə rahat danışa bilir. Onun rahat aurası var. Xalqın adamıdır. Amma gəlin baxaq. Elə məmurlar var ki, qəbuluna düşmək çox müşkül məsələdir. Belə məqamlar həm ölkə rəhbərlərinə, həm də Azərbaycandakı müəyyən reallıqlara qarşı insanlarda küskünlük yaradır. Amma şükürlər olsun ki, Azərbaycan xalqında vətənpərvərlik hissləri var. Kənara çıxan kimi hər kəsdə azərbaycançılıq, vətənpərvərlik hissi yaranır.

– Azərbaycan uzun illər idi siyasi məsləhətləşmə baxımından Moksva ilə hesablaşırdı. Son zamanlar prezidentin Ərdoğanla yaxınlaşması, iki qardaş ölkənin rəhbərlərinin səmimi və isti münasibətləri cəmiyyətə belə mesaj verdi ki, artıq Azərbaycan Kremlə yox, Ankara ilə hesablaşır. Yəni, sonuncu söz sahibi Ankaradır. Siz necə düşünürsüz?

– Azərbaycan yerləşdiyi geopolitik coğrafiyasına görə siyasi güc mərkəzlərinin varlığını tanıyır. Bu o demək deyil ki, Azərbaycan hansısa güc mərkəzinin əlində oyuncaqdır. Qətiyyənlə belə deyil! Mərhum prezident Heydər Əliyevin vaxtında Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin çəkilməsi “şirin ağzı”ndan şikarını götürmək kimi bir şey idi. Görün bunu Qazaxıstan, Türkmənistan edə bildimi? Hansı biri edə bildi? Həmişə Azərbaycan özünün müstəsna və milli maraqlarına söykənən siyasət yürüdü. Bu siyasətin təməlini Böyük Öndər, rəhmətlik Heydər Əliyev qoyub.

Vaxtı ilə Milyonerlər İttifaqı yaratmışdılar. Hətta heç kimin gözləmədiyi insanlar da orada təmsil olunmuşdu. Əslində bu kürəkdən sancılmış xəncər idi. Onlar Azərbaycanın siyasətinə, daxili siyasətə təsir göstərərək, Azərbaycanda hakimiyyətə iddia etmək həvəsinə düşdülər. Amma nəticə olaraq, bir daha sübut olundu ki, Azərbaycanda siyasi hakimiyyətin mənbəyi xalqdır və etimad göstərilən lider isə cənab prezident İlham Əliyevdir. Onun həyata keçirdiyi siyasət isə yalnız Azərbaycan xalqının milli maraqlarına söykənir.

Bu səbəbdən bəzi məmurlara səslənirəm: “İnsanları incitməyin, xalqı küskün salmayın”.

Bu gün bizim milli hakimiyyətimiz, milli dövlətçiliyimiz var. Bəzən deyirlər ki, Sovet dövründə yaxşı idi. Bu fikri yaradan da vətəndaşlarımızı siyasi hakimiyyətdən küsdürən bəzi məmurlarımızdı. Belə məmurlarla həmişə mübarizə aparmalıyıq və onları ifşa etməkdə ölkə başçısına dəstək verməliyik!

– Türkiyədə yeni FETÖ-çülər siyahısı hazırlanır. Həmin siyahı əsasında bir çox tanınmışların, vəzifəli insanların həbs olunacağı deyilir. Siyahıda Azərbaycandan da məmurların, tanınmış şəxslərin, iş adamlarının adlarının olduğu bildirilir. Sizcə, bu siyahı açıqlananandan sonra nələr olacaq?

– Bu məsələlərə üç aspektdə yanaşıram. Birincisi, burada psixoloji məsələ var. İkincisi, burada siyasi təzyiq xətləri mövcuddur. Üçüncüsü də, qeyri-reallıq var.

Bizim ideoloji xəttimiz azərbaycançılıqdır. Bu nə qonşu dövlətlərin maraqlarına xidmət edir, nə də yaxın bildiklərimizin maraqlarını əsas götürür. Yəni azərbaycançılığımız bizim milli identifikasiyamızdır. Bu milli identifikasiyanı qorumaq üçün çox çalışmalıyıq. Çünki biz hələ bir çox ziddiyyətli xətlərlə qarşılaşacağıq. Bu gün kimin kimdən xoşu gəlmir, onu FETÖ-çü

adlandırır. Özü də, söylədiyi fikrə heç bir məsuliyyətlə yanaşmadan, insanın şərəf və ləyaqətini təhqir edərək. Tanımadığın birini, əlində ciddi sübut və sənədlər olmadan necə fəthullahçı adlandırmaq olar?

Bəzi insanlar da var ki, mövcud ab-havaya gəlir mənbəyi kimi baxır. Əlində bir qədər imkanı olan şəxsləri şantaj edərək, insanlardan pul qopartmağa çalışır. Müəyyən mətbu qurumlarda anons verir. Pul alandan sonra mövzudan uzaqlaşır. Bu fəthullahizim son dövrlər bir qrup insanların biznes marağına çevrilib. Bu biznesdə böyük miqdarda pul fırlanır. İndi bəzi KİV nümayəndələri də, heç bir məsuliyyət hiss etmədən istənilən adamı fəthullahçı adlandırırlar. Bəziləri isə təmiz insanları ləkələməklə sanki psixoloji rahatlıq tapırlar. Məsələnin digər tərəfinə nəzər salaq: Fəthullah Gülən, yəni “hizmət hərəkatı” əslində zərərli bir xəttədir. Bu xətt bizim milli məfkurəyə uyğun deyil. Onlar sülh, sakitlik adı ilə milli ruhu sıdıran ideoloji bir xətt qurublar.

Düzdür, elə insanlar var ki, FETÖ təşkilatının əlaqələrindən yararlanıblar. Bəziləri bizneslərini qurmaq üçün bu qrupa yaxınlaşıb. Məsələn, Asiya Bankının müəyyən payçıları azərbaycanlılardır. Hətta bu payçılar Bakıda Asiya Universiteti də təsis etmişdilər. Hətta onlar müəyyən dövrdə ABŞ-da lobbicilik baxımından xidmətlərini də təklif ediblər.

Славяне и тюрки - братья навеки?

(caravan.kz / 06.02.2019)

Предстоящее в 2019 году празднование 750-летия Золотой Орды заставляет по-новому взглянуть на славяно-тюркские отношения, чтобы определить, есть ли родственные связи между ними.

Сегодня об этом рассуждает известный азербайджанский политолог, лидер движения “Единение славяно-тюркского мира” Адгезал Мамедов.

– В современном мире процесс глобализации захватывает всех нас, нивелируя все границы. Однако ваше движение ставит своей целью единение славяно-тюркского мира. Насколько это соответствует реалиям времени и есть ли потребность в таком единении?

– При взгляде на историю России трудно переоценить влияние тюркской знати, переходившей в православие, хотя немало из них сохранили мусульманскую веру, что не мешало им преданно служить российскому престолу. Тюркские языки знали не только многие видные люди России – полководцы Александр Суворов, Михаил Кутузов, писатель Лев Толстой, дипломат Игнатьев, генерал Корнилов, но и целые сословия российского общества, например, казачество, в чьем быте и повседневной жизни тюркское степное культурное влияние было весьма заметным. В казачьей среде, наиболее часто контактировавшей с турками, как и во всем русском обществе, никогда не было туркофобии, и даже 200-летнее противоборство не посеяло между русским и турецким народами антагонизма. Даже в периоды войн турки и

русские относились друг к другу как к достойным противникам, заслуживающим уважения.

– Но это было в прошлом. А что сейчас?

– Современные и русские, и тюркоязычные народы – сплав разных племен и народов. “Копни русского, и ты найдешь татарина”, гласит русская пословица. Вполне правомерно, что современные евразийцы начали переосмысливать роль, прежде всего тюркских народов в истории России. Их заслуга состоит не только в том, что они включали тюркский мир в ее историю, но и в том, что посмотрели на саму эту историю не с Запада, глазами европейцев и позиций европоцентризма, а как бы из другого мира – тюркского, степного, азиатского. Это обогатило российскую науку, позволило осознать некоторые стороны русского исторического процесса, в частности, взаимоотношений России с тюркскими культурами, неотъемлемой частью которых является и азербайджанская. В связи с этим приверженцы российской концепции современного евразийства придавали большое значение географическому фактору, особенно огромным степным пространствам Евразии (где, кстати, прародина всех тюркских народов), на формирование русского национального характера. При этом они ввели новое понятие как центральное и определяющее жизнь общества – “степной фактор”.

Материалы по теме

Беседуем с Адгезал Мамедовым

Именно в степной, а не в “лесной” или “речной” зоне, подобно тому, как это было и у тюркских народов, по мнению евразийцев, вырабатывались формы властвования, мышления и психологии, не свойственные другим культурам.

В русском национальном типе можно обнаружить тюркские мотивы поведения: массовость и довольно часто иррациональность политических движений, наблюдаемые до сегодняшнего дня. Все это повлияло на национальный характер русских, и формирование нации шло одновременно с образованием империи на огромных пространствах двух материков, что наложило свой отпечаток на ход российской истории.

– Современное российское евразийство разделяется на несколько течений. Что это за течения?

– Знаете, в действительности эти течения скорее интеллектуальные, чем политические. Первое течение под руководством Александра Дугина характеризуется ярким антиамериканизмом и традиционным русским мессианизмом. Второе – Эдуарда Баграмова – главными темами выдвигает славяно-тюркское смешение и славяно-тюркский союз. Это имеет не только внутривнутрироссийское, но и внешнеполитическое значение.

Оно ставит своей целью реабилитацию Золотой Орды и тюрко-мусульманских меньшинств в истории России, сопоставление православной религиозности с суфийским мусульманским мистицизмом.

Верность России изображается, как лучший способ защиты национальной идентичности тюркских народов бывшего СССР. Третье евразийское течение – Александра Панарина – защищает понятие “империя”, как модель евразийства на практике, полагая, что империя это не узкий национализм и не агрессивный империализм, а особая форма “государственности”, которая покоится на ценностях и принципах, а не на культе нации и поэтому реализует в политическом плане национальное своеобразие Евразии.

Следующим направлением в российском евразийстве является тюрко-мусульманская версия Исмаила Гаспаринского, согласно которой олицетворением и стержнем Евразии могут быть только тюркско-мусульманские народы. По мнению выразителей этого евразийского течения, Россия может быть евразийской державой лишь при условии признания и должной оценки тюрко-мусульманского мира в себе самой.

– А движение, лидером которого вы являетесь, к какому течению принадлежит?

– По нашему видению, интеграция вытекает из общей нашей истории. Евразию можно представить как продукт непрерывного диалога между славянским и тюркским мирами. И в том числе народами арийского ареала. А значит, между православием и исламом. При этом, по моему мнению, религия должна служить залогом истинности идеологии евразийского сближения. Соответственно Россия должна сблизиться с мусульманскими странами и в международном плане.

Для нас существуют, прежде всего, две большие религии, два универсализма, способные объединить Евразию и

дать ей идеологическое обоснование – русский и тюркомусульманский.

Именно так будущая идеология евразийского образования не может ограничиваться православием, она должна соединить православие и ислам.

Евразийство заслуживает того, чтобы его знали лучше. Оно демонстрирует потребность в обобщающих и объясняющих идеях, в легитимации общественного симбиоза, объяввших два континента, к числу прямых наследников которых принадлежит русско-тюркский мир.

Такая концепция евразийства созидательна и основывается на культурном и экономическом сотрудничестве, без противопоставления народов и религий и вполне лояльна по отношению к целостности России и не выступает как сепаратизм.

А для воспитания этнической толерантности в обществе и укрепления дружбы между нашими народами мы намереваемся учредить фонд поддержки нашего движения. С его помощью мы расширим совместные проекты, направленные на развитие отношений между нашими народами. Для живого диалога нужны общественные площадки. И почему бы базу такого фонда не основать в Астане?

Adıgözəl Məmmədov: “Rusiya əleyhinə söylənən hər fikri erməni maliyyəsinə bağlı Moskva saytları ani olaraq tirajlayacaqlar”
(enter.news / 22.01.2019)

Son zamanlar Azərbaycanda bir çox siyasi təhlilçilərin Rusiya siyasi rəhbərliyini qınayıcı çıxışlarını və bir çox hallarda yer-siz bəyanatlarını çox həvəslə ermənilərin maliyyələşdirdiyi Moskva saytları tərcümə edərək nəşr edirlər və sonradan da Rusiyadakı KİV-də bu cür yazıları da tirajlayırlar.

Bu fikirləri Enter.News saytına Avrasiya İnstitutunun ekspertlər şurasının üzvü, politoloq Adıgözəl Məmmədov bildirib.

Adıgözəl Məmmədovun sözlərinə görə, bu işdə, xüsusən, birbaşa ermənilər tərəfindən maliyyələşən “Reqnium” agentliyi daha çox seçilir. Burada da məqsəd Rusiya ictimaiyyətini çaşdıraraq onları anti-Azərbaycan istiqamətində kökləndirməkdir. Nəticə olaraq belə bir təsəvvür yaratmaq istəyirlər ki, Azərbaycan siyasi cəmiyyətində düşünən insanlar və onun cəmiyyəti sanki anti-Rusiya əhval-ruhiyyəsi ilə yaşayır və Moskvaya qarşı nifrət meyarları ilə alışıb yanırlar. Təsəvvür edirsinizmi, bu tip informasiyanı tirajlayan saytlar sübut etməyə çalışırlar ki, Rusiyanın Qafqazda söykənəcək partnyoru yalnız İrəvan və onun erməni siyasi elitası ola bilər. Əlbəttə ki, Rusiyanın siyasi çevrələrində sağlam düşüncəli insanlar heç də vəziyyətin belə olduğunu düşünmürlər. Ancaq təəssüf ki, onların bir çoxları sonradan bu erməni anti-Azərbaycan təbliğatının girovuna çevrilirlər.

Politoloq daha sonra qeyd edib ki, Azərbaycana qarşı bir inamsızlıq frustrasiyasını formalaşdırırlar. Heç vaxt yadımdan

çıxmaz, 2013-cü ildə Moskva Dövlət Universitetində Slavyan-Türk Birliyi konsepsiyası kitabımın təqdimatından sonra yuxarıda qeyd etdiyim bu tip saytlar məni və bu tədbiri təşkil edənləri sözün elə hər mənasında ittiham atəşinə tutdular. Hətta tədbirdə iştirak etmiş Rusiya Prezidenti yanında Rusiya Strateji Araşdırmalar İnstitutunun əməkdaşı Yevgeni Baxrevskinin də işdən azad olunmasına nail oldular. Təəssüf ki, erməni təbliğat maşını bu gün Rusiyada çox güclüdür və Slavyan-Türk Birliyi konsepsiyası onlar üçün soyuq bir düş effekti yaratmışdı, çünki indiyə qədər əsassız və yersiz təbliğatlarının puça çıxacaqlarını anlamışdılar. Ona görə də var qüvvələri ilə mənə və təşkilatçılara qarşı hücumə keçmişdilər. Hətta bu işə etnik separatizmin ən kəskin ifadəçisi olan Fəxrəddin Abbaszadəni də qatmışdılar. Ermənipərəst saytların şər-böhtan kampaniyaları sərhəd bilmirdi. Yaxşı ki, şəxsi münasibətlərim olan, fikir və təhlillərimə hörmət edən bir çox rus ziyalıları mənim müdafiəmə qalxdılar, çünki qarşı tərəf faktiki olaraq məni ağılasığmaz ittihamlarla ləkələməyə çalışırdı. El dili ilə desək, “Arının yuvasına çomaq girmişdi”.

Adıgözəl Məmmədov daha sonra çox mühüm bir məqamda toxunub. O bildirib ki, bunları ona görə deyirəm ki, bir çox politoloqlarımız əgər onlara politoloq demək olarsa, Rusiya əleyhinə olan ritorikalarında biraz diqqətli olsunlar. Unutmasınlar ki, onların Rusiya əleyhinə söylədikləri hər fikirləri erməni maliyyəsi ilə qidalanan Moskva saytları tərəfindən tərcümə olunaraq ani olaraq tirajlanacaqdır. Hətta bəzi “Politoloqlarımızla” danışan zaman bu insanların nə qədər dar düşüncə sahibi olduqları baxımından təəccübümü gizlədə bilməmişəm, çünki yuxarıda qeyd etdiyim bu dırnaqarası politoloqlarımız Rusiyanın yuxarıda qeyd etdiyim tipli saytlarında çap olunduqlarını mənə öyünərək demişdilər. Deyəndə ki, sizin hansı fikirlərinizi Rusiya saytı çap edib?

Cavab olaraq: “Mən onları yaxşıca ifşa etmişəm, onlar da mənə çap ediblər”. Sual verəndə ki, sizə təəccüblü gəlmirmi ki, qeyd etdiyiniz bu ifşanı və ya aşağılayıcı ifadələrinizi tirajlamaqda onların nə maraqları ola bilər ki, sualına cavab vermək əvəzinə gözlərini döyərək üzümə baxırlar. Bilməliyik ki, Rusiya KİV-dən Qarabağ həqiqətlərimizi olduğu kimi çatdırma biləcək mətbu orqanlar demək olar ki, yox dərəcəsindədi. Yəni bu işi görmək müqabilində olmazın şərtlər ilə üzləşirsən, açığını deyim ki, bu stereotipin formalaşmasında da bizim dırnaqarası siyasi təhlilçilərimizin məsuliyyətsiz çıxışlarının da rolu az deyildir. Bu o demək deyildir ki, biz obyektiv formada tənqid etməli deyilik. Əlbəttə ki, etməliyik, amma bunu elə şəkildə etməliyik ki, sonradan bu fikirlər bizə qarşı çevrilməsin və təbliğat mübarizəmizdə məğlub vəziyyətə düşməyək. Bəlkə də bir çoxlarının mənim bu fikirlərim xoşları gəlməyə bilər. Amma bizim dövlətçilik maraqlarımız kiminsə mənə qarşı ola biləcək münasibətindən üstündür. Heç kim də düşünməsin ki, nə Rusiya bu coğrafiyadan gedəndi, nə də ki, biz. Tarixi gerçəklik bizi bu coğrafiyada birgə yaşamağa məhkum etmişdir. Ona görə də düşmənlərimizin dəyirmanlarına su tökməyərək milli davamızı aparmalıyıq. Müstəqilliyimizi möhkəmləndirərək, siyasi-iqtisadi inkişafımızı həyata keçirməliyik. Bu məqamda Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Rusiya istiqamətindəki siyasəti və fikirləri bizim üçün əsas olmalıdır. Ona görə də Rusiya istiqamətindəki söylənilən hər bir söz, bizim əleyhimizə işləyə biləcək ab-hava yaratmamalıdır. Unutmayaq ki, Rusiya əleyhinə söylənən hər fikri erməni maliyyəsinə bağlı Moskva saytları anı olaraq tirajlayacaqlar.

Azərbaycan-Rusiya-İran əməkdaşlıq formatı
Ermənistanın regionda mövqelərini sürətlə sarsıdır
(movqe.az / 18.01.2019)

“Türk-Slavyan birliyi” hərəkatının rəhbəri Adıgözəl Məmmədov bildirdi ki, Rusiya, Azərbaycan və İran arasında artıq tez-tez görüşlər təşkil olunur: “Bu görüşlər eyni zamanda müxtəlif vaxtlarda başqa format da alır. Məsələn, İran-Türkiyə-Rusiya formatında da baş verir. Bununla da regionun siyasi ab-havasını dəyişə biləcək güclü dövlətlərlə bir yerdə məsləhətləşmələr, həmçinin yaxın zaman üçün bərabər siyasətin həyata keçirilməsi istiqamətində ümumi rəylər formalaşdırılır. Hər halda bu, Azərbaycanın regionda güclü dövlət statusu almasından xəbər verir. Bu, bizim dövlətçiliyimiz, Azərbaycanın həyata keçirdiyi müstəqil siyasətlə hesablaşmaq baxımından da yüksək göstəricidir. Bu, onun göstəricisidir ki, Azərbaycanın iştirak etmədiyi hər hansı iqtisadi, siyasi layihə heç bir nəticə verə bilməz. Bu cür görüşlər Azərbaycanın böyük dövlət olduğunun göstəricisidir. Azərbaycan regionda söz sahibidir, onunla hesablaşırlar. Azərbaycanla hesablaşmadan heç bir layihə həyata keçirilə bilməz”.

Müsaibəni apardı: Mübariz BAYRAMOV

**Moskva-Bakı yaxınlaşması İrəvanı
daha arxa plana atır**
(movqe.az / 14.12.2018)

Adıgözəl Məmmədov: “Rusiya başa düşür ki, strateji baxımdan gələcəyi ancaq türk dünyası ilə əlaqələrdə ola bilər”

Tofiq Abbasov: “Bu gün Ermənistan-Rusiya münasibətlərində açıq tənəzzül yaşanmaqdadır”

Moskva-Bakı yaxınlaşması getdikcə daha sürətli xarakter almaqdadır. Siyasilərin fikrincə, bu amil regionda hadisələrin inkişafında da özünü göstərəcək. Xüsusən də Qarabağ münaqişəsinin gedişinə təsirsiz ötüşməyəcək.

Nəzərə alaq ki, Ermənistanın hazırda Rusiya ilə münasibətlərində soyuqluq yaşanır. Odur ki, Rusiya-Azərbaycan yaxınlaşması Ermənistanın durumuna xoş gələcək vəd etmir. Politoloq Adıgözəl Məmmədov son illər ərzində Rusiya-Azərbaycan münasibətlərində daha sıx əməkdaşlıq, iqtisadi təmərküzləşmənin müşahidə olunduğunu deyir: “Rusiya siyasi elitası başa düşür ki, regionda özünün qlobal dövlət statusunu qorumaq istəyirsə, türk dünyası ilə yaxınlaşmalıdır. Avrasiya coğrafiyasında qlobal gücə malik olmaq üçün bu coğrafiyada çoxluq təşkil edən türk toplumları ilə ən azından əməkdaşlıq etməlisən. Bu gün Rusiya iqtisadiyyatının strateji cəhətdən gəlir mənbəyi karbohidrat ixracındandır. Hansı ki, bu ixracın böyük hissəsi də Türkiyə ərazisindən keçir. Rusiya başa düşür ki, strateji baxımdan gələcəyi ancaq türk dünyası ilə əlaqələrdə ola bilər. Azərbaycan isə türk coğrafiyasının lokomotiv ölkələrindən biridir”. Politoloq əlavə etdi ki, Rusiya siyasi elitasına soxulmuş ermənilər var: “Onlar da Rusi-

yanın siyasətinə təsir imkanlarına malikdirlər. Onlar Rusiya siyasi elitasının regiona baxışlarında anti-türk, anti-müsəlman kimi yersiz təhriflər yaradırdı. Lakin onu başa düşmək lazımdır ki, Rusiya daxildən türk, İslam toplumlarından ibarətdir. Rusiyanın varlığı provaslavla türk-müsəlman toplumlarının üzərindədir. Gələcəyi də erməni dağıdıcı qüvələri ilə deyil, məhz bu birliklərdən keçir. Bu, artıq aydınlaşıb, başqa yolu da yoxdur”. Adıgözəl Məmmədov hesab edir ki, yaxın gələcəkdə Azərbaycan da slavyan-türk, rus-türk birliyi istiqamətində beynəlxalq arenalarda təbliğat mexanizmləri qurmalıdır: “Azərbaycanda slavyan-türk birliyinə dəstək fondu yaradılmalıdır. Bu təbliğat nəticəsində Qarabağa baxışda Rusiya siyasi elitasında dəyişiklik baş verə bilər”.

Müsaibəni apardı: Mübariz BAYRAMOV

**Almaniya Qarabağ münaqişəsinin
davam etməsini istəmir**
(movqe.az/ 04.12.2018)

Adıgözəl Məmmədov: “Tarixə nəzər salsaq, görərik ki, həmişə Almaniya Azərbaycanın maraqlarından çıxış edib”

“Almaniya postsovet məkandakı münaqişələrə göz yuma bilməz.” Bunu Almaniya kansleri Angela Merkel deyib. Onun sözlərinə görə, bu münaqişələr həmin ölkələrin istədikləri kimi inkişaf etməsinə əngəl törədir: “Buna göz yuma bilmərik”.

Siyasilərin fikrincə, bu açıqlama Almanıyanın Qarabağ münaqişəsinin həllində fəallaşacağına işarə verir. Politoloq Adıgözəl Məmmədov bildirir ki, Almaniya artıq həm iqtisadi, həm də siyasi potensialına görə, anqlosakson siyasi çevrəsindən kənara çıxmağa başlayıb: “Özünün müstəqil siyasətini yeridir. ABŞ Rusiya karbohidrat yataqlarının Avropaya çıxarılmasının qarşısını almaq, Avropanın Rusiyadan asılılığının qarşısını almaq üçün Avropanı Rusiya ilə əməkdaşlıqdan qaçıdırmağa çalışır. Ancaq hazırda ABŞ-ın milli maraqlarına qulluq etməyən iki dövlət varsa, biri Türkiyə, biri də Almaniya. Məsələn, “Türk axını” layihəsinin həyata keçirilməsi ABŞ-ın regionda istəyinə qarşı demarş idi. Almaniya haqqında da eyni sözü demək olar. “Şimal axını-1” və “Şimal axını-2” kəmərləri çəkilir. “Türk axını”nın ötürücülük qabiliyyəti 32 milyard kubmetrdir. Lakin “Şimal axını-2”nin həcmi isə 56 milyard, “Şimal axını-1” isə 27 milyard kubmetrdir. Yəni, Almaniya bütün təzyiqlərə baxmayaraq, Rusiyadan qazı almaqda davam edir. Hətta Rusiyanın “Şimal axını-2” layihəsinin təmin edilməsində alman şirkətləri investor kimi iştirak edir. Al-

maniya hətta bu kəmərin almandilli ölkələrə qədər uzadılmasına çalışır. Yəni, Almaniya regionda ABŞ-ın həyata keçirdiyi siyasətlə razı deyil.

Almaniyanın regionda öz maraqları var. O, həmçinin ümumi Avropa maraqlarından çıxış edir. Bu gün Avropa Birliyinin yükünü Almaniya daşıyır. Lakin Qarabağ məsələsində gələcəkdə Almaniyanın mövqeyinin necə olacağını proqnoz etmək çətindir. Tarixə nəzər salsaq, görürük ki, həmişə Almaniya Azərbaycanın maraqlarından çıxış edib. Yəni, ədalətli mövqe sərgiləyib”.

Müsaibəni apardı: Mübariz BAYRAMOV

**Böyük güclərin qarşিদurması Ermənistanın
tənəzzülünü dramatikləşdirir**
(movqe.az / 04.05.2018)

Adıgözəl Məmmədov: “Ermənistanda hansı qüvvənin hakimiyyətdə olmasına baxmayaraq, ordumuzu istənilən an döyüşə hazır vəziyyətdə saxlamalıyıq”.

Ermənistandakı qeyri-sabit vəziyyət davam edir. Proseslər üzdən erməni xalqının etirazına bənzəsə də, bəzi siyasilər bunu həqiqətdə Qərbin və Rusiyanın toqquşmasının nəticəsi kimi dəyərləndirirlər. Tarix isə göstərir ki, Qərbin Rusiya ilə toqquşduğu məkanlarda uzun müddət sabitlikdən söhbət gedə bilməz.

Adıgözəl Məmmədov Ermənistanda baş verən hadisələrdə nə Qərbin, nə də Rusiyanın “əli”nin olmadığını düşünür: “Əslində, korrupsiyaya batmış Serj Sarkisyanın və onun ətrafından bezmiş ermənilərin etirazıdır. Yəni, baş verən hadisələr Ermənistanın daxili işidir. Yaşanan hadisələrin isə hansı məcrada inkişaf edəcəyini əvvəlcədən proqnoz etmək çətin məsələdir. Əslində, bizə bu, heç lazım da deyil. Ermənistanda hansı qüvvənin hakimiyyətdə olmasına baxmayaraq, ordumuzu istənilən an döyüşə hazır vəziyyətdə saxlamalıyıq. Dağlıq Qarabağ hadisəsinə tarixi ekskursiya etdikdə görürük ki, torpaq iddiaları ermənilərdə həmişə olub. Bir çox mənbələrə görə, Nikol Paşinyan da Levon Ter-Petrosyanın yaxın adamlarından biridir. Yəni, Nikol Paşinyanın rəhbər olması belə ermənilərin Dağlıq Qarabağ iddialarında geri dönməyinə əsas vermir. Hətta müəyyən mənbələrdə Nikol Paşinyanın arxasında Levon Ter-Petrosyanın dayandığı da deyilir. Onun da siyasəti işğala söykənir. Odur ki, Ermənistandakı rəh-

bərlikdən asılı olmayaraq, Azərbaycan öz hüququndan istifadə etməlidir. Ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün oradakı terrorçuları hərbi yolla təmizləmək hüququna malikdir. Buna görə də bizi heç kim qınaya bilməz”.

Müsahibəni apardı: Mübariz BAYRAMOV

**“Azərbaycan parlamentindəki hər partiyanın
kəşfiyyatda öz nümayəndəsi vardı”**
(modern.az / 07.02.2018)

Adıgözəl Məmmədov: “Beriya olmasaydı Mircəfər Bağirovu siyasi səhnədən uzaqlaşdıracaqdılar”.

Adıgözəl Məmmədov Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetində təhsil alıb. Ehtiyatda olan zabıtdır. 2005-ci ildə təsis etdiyi “Bakı-Seul körpüsü” İctimai Birliyinin sədridir. 2006-cı ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Prezident mükafatçısıdır.

Bu illər ərzində ciddi yaradıcılıqla məşğul olan Adıgözəl Məmmədov bir neçə əsərin müəllifidir. “Siyasi liderlərin psixoloji portretləri”, “Kreml rəhbərlərinin psixoloji portretləri”, “Chas “iks” perevorota: M.D. Bagirova i L.P. Berii”, “Osmanlının çöküşünə Rusiyadan baxış”, “Qəddafinin psixoloji portreti”, “Baş tutmamış çevriliş”, “Qafqaz rəhbərlərinin psixoloji portreti”, “Slav-Türk-Ari birliyinin geostrateji imperativləri” kitablarının müəllifidir.

Müəllifin kitabları ABŞ, Avropa, Avstraliya və Rusiyanın çoxsaylı universitet kitabxanalarının katoloquna daxil edilib. Modern.az-da A.Məmmədovla söhbəti təqdim edirik.

– Azərbaycanın sovet rəhbərləri içərisində psixoloji portretini yaratdığınız və həyatını tədqiq etdiyiniz əsas insanlardan biri Mircəfər Bağirovdur. Maraqlıdır, niyə Bağirov?

– Çox maraqlı sualdır. Bu mövzuyla yaradıcılığa başlamağımın əsas səbəbi Mircəfər Bağirova Azərbaycan cəmiyyətində ciddi marağın olmasından irəli gəldi. Gənclik illərimdə onun

haqqında ağsaqqallarımın dilindən çox eşitmişdim. Həmin insanların dilindən Mircəfər Bağirov adı düşmürdü. Doğrudan da məndə M.C.Bağirov şəxsiyyətinə böyük bir maraq yarandı. Həm də o dövrdə Əkrəm Əylislinin tərtib etdiyi içi yalan və ittihamlara dolu olan kitabı nəzərə almasaq, Mircəfər Bağirola bağlı sanballı bir tədqiqat əsəri yox idi. Öncə o dövrü yaşayan insanlarla görüşərək müstəqil tədqiqat aparmağa başladım. Mircəfər Bağirov Azərbaycanın keşməkeşli dövrünə rəhbərlik edib. Bu dövrdə Moskvadan XDİK-dan “0047” sayılı əmri gəlmişdi, İkinci dünya müharibəsi, Pişəvəri hərəkatı və rəhbərliyin azərbaycanlaşdırma siyasəti həyata keçirilmişdi. O, hakimiyyətə gəldikdə Mərkəzi Komitənin üzvlərinə baxdıqda say baxımından azərbaycanlılar axıncı yerlərdə idi. Ancaq 1953-cü ilin siyahısına baxanda azərbaycanlılar artıq çoxluq təşkil edirdi. Əslində bunun əsası Nəriman Nərimanov tərəfindən qoyulmuşdu. Vaxtilə Mircəfər Bağirovun elə özü də birbaşa Nərimanov tərəfindən önə çəkilmişdi. Belə desək ki, Bağirov Nərimanovun milli xəttinin davamçısı idi. Sovetlər dövründə hər zaman Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi daxilində milli xətti olub və bu ümumilli liderimiz Heydər Əliyev dövrünün əsas ana xətt olub. Bu ənənənin, şüurun, hisslərin daşıyıcılarından biri Mircəfər Bağirov olub. Məhz buna görə də Bağirovun Nərimanova böyük hörməti vardı. Hətta onun bədxahları 1927-ci ildə onu Nərimanovçuluqda (o dövrdə Nərimanovçuluq millətçilik kimi qələmə verilirdi) ittiham edərək Azərbaycan Siyasi idarəsinin rəhbərliyindən uzaqlaşdırdılar.

– **Adıgözəl müəllim, Mircəfər Bağirov və Stalin yaxınlaşması necə yarandı? Hələ də bunun haqqında ətraflı məlumat yoxdur.**

– Stalin Mircəfər Bağirovu qiyabi tanıyırdı, lakin onların yaxınlaşması 1933-cü ilə təsadüf edir. 1927-ci ildə Bağirov Azərbaycan siyasi idarəsinin rəhbəri vəzifəsindən kənarlaşdırıldıqdan az bir müddət sonra o, Zaqafqaziya su təsərrüfatı komissarı olur. Bağirovun Bakıdan uzaqlaşdırılmasının səbəblərini və Tiflisdəki vəziyyəti barədə məlumatı Moskvada partiya kurslarında olan Ruhulla Axundova onun göndərdiyi məktubda görmək olar (bu məktublar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Siyasi Sənədlər Arxivində saxlanılır). Məktub 1929-cu ilin 6 mayında Tiflis şəhərinin Piroqov 8 ünvanından Ruhulla Axundova göndərilib. Məktub “Əzizim, Ruhulla” sözləri ilə başlayır. Əvvəlcə Mircəfər Bağirov məktubda Ruhulla Axundovun səhhəti ilə əlaqədar narahat olduğunu və Bakını tərk edən zaman onunla sağollaşmadığına görə özünü bağışlaya bilmədiyini söyləyir. O, məktubunda qeyd edir ki, “Serqo Orconikidzenin qəti göstərişinə əsasən Bakını tərk etmək məcburiyyətində qaldım. Elə başa düşürdüm ki, burda (Tiflisdə) yeni vəzifəmi normal şəraitdə icra etməyə başlayacağam. Lakin çox təəssüf ki, əksinə, yüz dəfə ağır şəraitə düşdüm və əvvəlcədən mənə qarşı hazırlanmış “tələlər” üzləşdim. Sanki bu vəhşiləmiş insanlar mənə ilk işıq dirəyindən asmağa hazır dayanmışdılar. Mənə qarşı olan münasibətin əsasını isə Azərbaycan rəhbərliyinin (L.Mirzoyan-Ə.Qarayev-Novruz Rzayev birliyi - A.M.) mənim barəmdə mərkəzə ötürdükləri informasiyalar formalaşdırır. Amma bu rəhbərlər başa düşmürdülər ki, respublikada törətdikləri əməlləri ört-basdır edə bilməyəcəklər”. Sonralar Beriyanın Stalinə yolladığı məktubla 1929-cu ildə Bağirov yenidən Azərbaycan Dövlət Siyasi İdarəsinin sədri təyin edildi. Artıq Beriyanı-Bağirov birliyi Orconikidze-Qarayev-Mirzoyan

qruplaşması ilə üz-üzə gəlmişdi. 1931-ci ilin noyabrında Lavrenti Beriya Gürcüstan Kommunist Partiyasının I katibi və ÜİK(b)P-nin Zaqfederasiya komitəsinin II katibi seçilir. Bundan sonra Mircəfər Bağirov öz mübarizəsini vəzifədə qalmaq üçün hər şeyi satmağa hazır olan dəlibaşlı kommunistlərə qarşı deyil, bu marionetkaları idarə edən və onların başında duran Serqo Orconikidzeyə tərəf yönəldir.

Nikita Xruşşov xatirələrində yazır: “Mənim Beriya ilə ilk tanışlığım 1932-ci ildə baş vermişdi. Belə ki, o vaxt mən, Moskva partiya komitəsinin II katibi vəzifəsində işləyirdim. Beriyanın mənimlə görüşünün səbəbi kadr məsələsi idi. O mənim yanıma Bağirovla birlikdə gəldi. Bağirov Bakının partiya xadimlərindən biri idi. O vaxt Bağirovla Beriya marksizm-leninizm kurslarında təhsil alırdılar. Aramızdakı söhbətin məğzi Frunze rayon partiya komitəsinin katibi erməni yoldaşımız Ruben barədə idi. Sözsüz ki, o vaxt kadr məsələsini mən həll etmirdim. Ona görə də Beriyanın Azərbaycan K(b)P MK-nın I katibi vəzifəsinə Bağirovun təyin edilməsi barədə xahişini yerinə yetirə bilməzdim. Sonra ancaq mənə məlum oldu ki, bu vəzifəyə Rubenin namizədliyini Serqo Orconikidze vermişdir”.

Həqiqətən də Ruben bir müddət Azərbaycan K(b)P MK-nın I katibi vəzifəsində işləyib. Buradan başa düşülür ki, bu erməni əsilli partiya funksionerinin bu vəzifəyə təyin olunmağında canfəşanlıq edən Serqo Orconikidzeymiş. Lakin çox keçmir ki, Bağirov-Beriya birliyi Orconikidzenin adamı olan Rubeni vəzifədən kənarlaşdırmağa nail olur.

Mircəfər Bağirov Moskvada marksizm-leninizm kurslarında təhsilini başa vurduqdan sonra Ümumittifaq K(b)P MK-da əvvəl

müfəttiş, bir müddət sonra isə Azərbaycan Sovet Xalq Komissarlığının sədri vəzifəsinə yüksəlir. Sonralar o, Stalinə göndərdiyi məktubda yazırdı: “Əziz İosif Vissarionoviç, Sizə bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanda Sizin apardığınız siyasi kursa qarşı işə Moskvadan Serqo Orconikidzenin başçılıq etdiyi mərkəz rəhbərlik edir”.

1956-cı ildə Bağirovun məhkəməsində Xruşşovun əlaltısı olan SSRİ-nin baş prokuroru Rudenko bu məktubu oxuyur və Bağirov da belə bir məktubun mövcudluğunu inkar etmir. Beləliklə, 1933-cü ildə Mircəfər Bağirov Azərbaycan K(b)P MK-nın birinci katibi seçilir. Onu görə də Beriya faktoru olmasaydı Bağirovu Nərmənovun adamı kimi siyasi səhnədən uzaqlaşdıracaqdılar.

– **Maraqlıdır, Beriya-Bağirov yaxınlaşmasının köklü səbəbləri nədir?**

– Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə müxtəlif partiyalar olub. Amma elə bir vəziyyət yaranmışdır ki, partiya maraqları dövlətin maraqlarından üstün olurdu. Yeri gəlmişkən onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin 2017-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında, 2018-ci ili “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ili” elan etməsi dövlətimizin tarixi yaddaşı baxımından olduqca əlamətdar bir hadisədir. Azərbaycan Demokratik Respublikası fəaliyyət göstərdiyi 23 ay ərzində Milli Ordunun təşkili prosesində və həmçinin dövlətin təhlükəsizliyi baxımından general Səməd bəy Mehmandarov, general Əliağa Şıxlinski və general Məmməd bəy Sulkeviç xüsusi rol oynamışlar. Belə ki, 1919-cu il mart ayının 28-də hərbi nazir Səməd bəy Mehmandarovun və Baş Qərargah

rəisi Məmməd bəy Sulkeviçin imzaladıqları 157 sayılı əmrlə Hərbi Nazirliyin Baş Qərargahının general-kvartirmeystr şöbəsində kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat bölməsi yaradıldı. Bu əmrdən sonra bölmənin komplektləşdirilməsi, əsas fəaliyyət istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi sahəsində xeyli iş görüldü, lakin hərbi idarə çərçivəsində olan bu struktur fəaliyyətini yalnız təhlükəsizliyin hərbi aspektlərinə yönəldirdi. 1919-cu il aprelin 2-də Nazirlər Şurası sədrinin adına göndərdiyi məktubunda Səməd bəy Mehmandarov yazırdı (Məmməd Cəfərli. “Azərbaycan Demokratik Respublikasının milli təhlükəsizlik orqanları”, Bakı-2004): “Hərbi əks-kəşfiyyatın başlıca vəzifəsi dövlət daxilində hərbi casuslarla mübarizədir, bolşevizmlə mübarizə ümumdövlət işi olduğundan tək hərbi idarə onun öhdəsindən gələ bilməz...”

Beləliklə, 1919-cu il aprelin 13-də dövlət hakimiyyətinin bütün strukturları Azərbaycan hökumətinin ixtiyarına keçdikdən sonra mərkəzləşdirilmiş kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat haqqında məsələnin müzakirəsi mümkünləşdi. Azərbaycan Demokratik Respublikası parlamentinin qərarı ilə iyun ayının 9-da Vətəni müdafiə sahəsində fəvqəladə səlahiyyətlərə malik olan xüsusi orqan - Dövlət Müdafiə Komitəsi yaradıldı. Respublikanın daxilində və sərhədlərində vəziyyət daha da gərginləşdiyindən Dövlət Müdafiə Komitəsi 1919-cu il iyun ayının 11-də Azərbaycanda fəvqəladə vəziyyət elan etdi və elə həmin günlərdə də müvafiq qərarla Azərbaycanın dövlət sistemində ilk dəfə idarə təbəçiliyi olmayan xüsusi xidmət orqanı – “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nı yaratdı. Qısa müddət ərzində Bakıda təşkilatın yeddi rayon bölməsi yaradıldı.

İlk vaxtlar yeni yaradılan bu strukturun rəhbəri Məmmədba-

ğır Şeyxzamanov oldu. Ancaq çox keçmir ki, paritet əsaslarla formalaşan “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı” işləməz hala gəldi. “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nda təmsil olunmuş hər partiyanın nümayəndələri səmərəli işləmək əvəzinə daha çox birbirilərini pusur və pozuculuqla məşğul olurdular. Bu da kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat işini iflic hala salmışdı. Belə ki, yeni yaradılan xüsusi xidmət orqanı – “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı” paritet əsaslarla formalaşdırılırdı. Yəni Azərbaycan parlamentində olan hər partiya bu kəşfiyyat strukturunda öz nümayəndələri ilə təmsil olunurdular. Ona görə də bu paritet əsaslı struktur formalaşmasına etiraz edən Məmmədbağır Şıxzamanov istefa verir. Məhz bu paritet sistemi əsasında gələcəkdə marşal rütbəsinə qədər böyüyən, sovet dövlətinin Stalin dönəminin əsas simalarından birinə çevriləcək Lavrenti Beriya Azərbaycan Demokratik Respublikasının xüsusi xidmət orqanlarına, sol yönümlü “Hümmət” siyasi təşkilatının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Mirzə Balanın təqdimatı ilə işə götürülmüşdü.

Məmmədbağır Şıxzamanovun bu addımından sonra paritet əsaslı struktur formalaşdırmaqdan imtina edilir.

Xüsusən də Türkiyənin müharibədə məğlubiyyəti ilə Azərbaycanda marağı olan ölkələrlin kəşfiyyat orqanların tuğyan etdiyi bir yerə çevrilmişdi. Yeni səviyyədə kəşfiyyat işinin təşkilinə çox ehtiyac vardı.

Bu baxımdan milli maraqlara qulluq edə biləcək, kəşfiyyat məlumatlarının bu kontekstdən toplayacaq peşakar komandaya çox ehtiyac duyulurdu. Ona görə də “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nın yeni rəhbəri Nağı Şeyxzamanov çox ciddi kadr islahatları həyata keçirərək, əsasən sədaqətli peşekarlardan ibarət

komanda formalaşdırır. Bax bu zaman Beriyanın sədaqətinə tam inanan Nağı bəy ona daha məsul vəzifəni tapşırır. O, “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”nın məktubların yoxlanılması şöbəsinin rəisi təyin edilir. Əslində, Beriyya çox ciddi strateji bir sahə tapşırılmışdı. Ona görə ki, o dövrdə məktublar rabitənin ən birinci növü idi. Beriyanın bu təyinatı gələcəkdə onu ittiham atəşinə tutanların ən əsas arqumentinə çevriləcəkdə. Məntiqlə “Hümmətin “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”ndakı nümayəndəsi paritet” prinsiplərə son qoyulandan sonra istefa verməli idi, lakin Beriyanın bu strukturda öz vəzifəsini qorudu və hətta daha məsul vəzifəyə irəli çəkildi.

Əlbəttə, Beriyanın sonrakı tərcümeyi-halında bunları tamamilə yazmır və gizlədir. 1923-cü il tərcümeyi halında ADR-in kəşfiyyatında olduğunu deyir və bolşeviklər tərəfindən paritet əsaslarla göndərildiyini vurğulayır, amma ikinci məqamı, yəni Nağı bəy tərəfindən paritet əsaslarla son qoyulandan sonra yenidən işə cəlb olunmasını gizlədir. Burada Əhməd Bedin ortaya çıxır. Əhməd Bedin türk kəşfiyyatının nümayəndəsi idi. Erməni Hamazapsın quldurlarının Qubaya hücumu zamanı yerli mülkədar Əli bəy Zizikski yaratdığı dəstə onlara qarşı vuruşurdu. Əli bəy Zizikski Qubada qoçaq oğlanları yığır və Qubanı qorumağa çalışırdı. Bunların içərisində Bağirov da vardı. Bir müddət sonra Əhməd Bedin Əli bəy Zizikski ilə ünsiyyət qurur. Elə burada Bağirov Əhməd Bedinlə tanış olur. Azərbaycanca Sovet hökuməti qurulduqdan bir müddət sonra Beriyanın Bakıda həbs olunur. Bağirov artıq fəvqalədə komissiyanın rəhbəri idi. Əhməd Bedin Bağirovdan Beriyanın həbsdən azad etməyi xahiş edir. O da Əhməd Bedinin xətrinə çox istədiyindən onun sözün yerə salmır və Beriyanı həbs-

dən azad etdirir. Bir müddətdən sonra Bağırov Beriyanı fəvqəladə komissiyaya iş götürür. Əhməd Bedin isə bir müddətdən sonra Əhməd Triniç olur və uzun müddət Azərbaycan nəşriyyatının direktoru işləyir.

– Bəs Nərimanovla Bağırov necə tanış oldular?

– Nərimanovla Bağırovun tanışlığı Həştərxanda olur. Əli bəy Zizikskinin dəstəsindən ayrılan Bağırov Həştərxana gedir və orda tanış olurlar. Sonra Bağırov özünü bolşevik kimi qələmə verir və milli hissləri qorumağa başlayır. Bir məsələni də qeyd edim ki, Bağırov dövründə Əli bəy Zizikskiyə heç kim dəymir. Bağırov Gürcüstana sürgün olan kimi onu güllələyirlər.

– Stalinin vəfatından sonra Beriya hakimiyyəti niyə ələ keçirə bilmədi.

– Stalinin bir xüsusiyyəti var idi. O ətrafında geniş miqyasda düşünə bilən bütün siyasətçiləri məhv etmişdi. Onun ölümünə yaxın çevrəsi əsasən iddiasız texnokrat nümayəndələri ilə əhatə olunmuşdu. Ona görə də Stalinin ölümündən sonra siyasi hakimiyyət boşluğu yaranmışdı. Onun əzəməti və çəkisinə bərabər bir insan siyasi rəhbərlikdə yox idi. Əslində Beriya bunu gördüyünə görə hakimiyyəti ələ almağa çalışdı. Amma Mikoyan və onun həmfikirliəri bunu hiss eləyirdi. Dərhal əks müdaxiləyə keçdilər. Beriya Bağırova zəng edir ki, hazırlaş. Birdən-birə 1953-cü ilin aprelində Bağırov Mərkəzi Komitənin I katibliyindən istefa verir. Hələ heç kim həbs olunmayıb və Beriya da öz işinin başındadır. Burada əsas səbəb var idi. Çünki Bağırov Moskvaya getməli idi. Mirteymur Yaqubov olur birinci katib və Mircəfər Bağırov da Nazirlər Sovetinin sədri olur. Bağırov Sovet İttifaqı Komunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin Prezidiumuna (o dövrdə siyasi büro belə adlanırdı) namizəd seçilir. Mikoyan Bağırovu yaxşı tanıyırdı. Miko-

yan Xuruşovu başa salır ki, Bağırov-Beriya təhlükəsi tam kəndərımızdadır. Mikoyan beləcə ruslarda milli siniri tərpətdi.

Xruşov Mikoyanın məsləhətləri ilə Prezidiumdakı rusları öz ətrafına yığır. Bir plan işə salınır, düşünülər ki, Beriyanı Yuqoslaviyaya Titoyla danışıqlara göndərsinlər və rahat şəkildə zərəsizləşdirmə planını gizli iclasda müzakirə etsinlər. Təhlükəsizlik orqanları Beriyanın nəzarətində olduğundan bu işi hərbiçilərlə görməyi daha doğru sayırdılar... Beləliklə Beriyanı Yuqoslaviyaya göndərilər. Düşündükləri kimi Jukovla ünsiyyətə daxil olurlar. Jukov da onların təklifini qəbul edir. Beləcə Beriyanın öldürülməsinə qərar verildi. Bu proseslərdə Beriya Kremlə tək idi və yubandı. O daha çox Malinkovun sədaqətinə inanırdı. Bu proses belə baş vermişdi sonu isə artıq bizlərə məlumdur.

Söhbəti qələmə aldı: Mahmud Əyyub

**“Yeni geosiyasi strategiyalar işləyib
hazırlamaq lazım gələcək”**
(pia.az / 01.10.2017)

“Çağdaş dünyadakı maraqlar olduqca ziddiyyətlidir.”

Modern.az saytı “XXI əsrin adamı” layihəsini davam etdirir.

İnsan və cəmiyyət, cəmiyyət və dövlət, eyni zamanda, dövlət və dünya münasibətlərinə həsr olunan layihəmizin budəfəki qonağı Psixoloji Portretologiya və Siyasi Analizlər Mərkəzinin rəhbəri, Avrasiya İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı İnstitutunun ekspertlər şurasının üzvü, “Bakı – Seul körpüsü” ictimai birliyinin sədri, tanınmış araşdırmaçı Adıgözəl Məmmədovdur. Onun tarixi şəxslər, xüsusən də Kreml rəhbərləri, Mir Cəfər Bağirov və başqaları barəsindəki maraqlı tarixi-psixoloji araşdırmalarını oxucular rəğbətlə qarşılayıb:

– İnsanlar zaman-zaman tarixə də, siyasətə də fərqli təriflər veriblər. Sizin fikrinizcə, tarix nədir, siyasət nədir?

– Nəzərdən keçirilən sivilizasiyanın içərisində və ya ondan kənarda yer almasından asılı olmayaraq hər bir tarixi hadisəyə özünəməxsus yanaşma tərz-i əmələ gəlir. Bu və ya yekun nəticə bizim daxili məntiqimizin gətirdiyi inandırıcılıq vektorlarının qarşılıqlı təsiri ilə izah olunur. Ona görə də mən kitablarımın süjet xətlərində həmişə bir prinsipial şərtə əməl etmişəm - tarixi hadisələrə bu günün nəzərləri ilə baxmaq olmaz. Hər bir tarixi dövrün öz xüsusiyyətləri var, hər tarixi hadisə öz ilkin şərtlərinə malikdir və bunların birini digərindən ayırmaq olmaz. Əks-təqdirdə tədqiqatçı mütləq subyektivizmə uğrayacaqdır. Ona görə də istənilən siyasətdə tarixi gerçəklik özünü mental yaddaş

formasında bürüzə verir. Əlbəttə, əgər sən bu mental yaddaşın daşıyıcısınsa.

Məsələn, İstanbulda yaşayarkən Osmanlı imperiyasının çöküşündə əsas rol oynayan qüvvələrə türk siyasi elitasının heç də birmənalı olmayan münasibəti diqqətimi çəkdi. Türkiyənin Yaxın Şərqdə və Avrasiya coğrafiyasındakı strateji mövqeyi bir çox imperialist dövlətləri bu gün də çox ciddi narahat edir... Həqiqətən də “tarix təkrər edir, əgər sən ondan ibrət götürməsən” deyən Mehmet Akif heç də yanılmayıb. Hazırkı Türkiyədəki real durum bir daha onu göstərdi ki, əgər sən bu mental yaddaşın daşıyıcısı deyilsənsə, bu ibrətamiz sözdən nəticə çıxarmayacaqsan.

Birinci Dünya Müharibəsinə Avropadan Yaxın Şərqdəki böyük bir əraziyə malik dövlət kimi müharibəyə başlayan Osmanlı imperiyası onu Türkiyə olaraq başa çatdırdı. Bu “qeyri-türklər”lə məskunlaşmış bütün və hətta türklər məskunlaşan bəzi ərazilərin də itirilməsi demək idi. Üstəlik, müharibə başa çatdıqdan sonra hazırlanan məşhur Amerika planında V.Vilsona məxsus “14 bənd”də ilkin variantda Türkiyənin bir dövlət kimi varlığına son qoyulması da nəzərdə tutulmuşdu.

Bu gün Türkiyənin üzərində oynanılan oyunlar məhz bu məqsədə xidmət edir. Ona görə də qeyd etdiklərimi nəzərə alaraq yeni kitabımı, “Osmanlının çöküşünə Rusiyadan baxış” adlandırdım. Burada mən XVII əsrin sonlarından türklərin azadlıq mübarizəsinə başçılıq edən Mustafa Kamal Atatürkün hakimiyyətə gəlişinədək olan bir tarixi dövrü və müasir Türkiyənin dünyada tutduğu rolu nəzərdən keçirmişəm. Atatürkün qəhrəmanlığı və uzaqgörənliyi onda oldu ki, o, ölkənin problemlərinə emosional deyil, məhz mental yaddaşın gözü ilə baxırdı.

– **Bir amerikalı politoloqun belə deyimi var: “Tarix**

dünənin siyasətidir, siyasət isə bu günün tarixidir". Fikrinizcə, bu günün siyasətini, yəni sabahın tarixini gələcək nəsillər hansı rəngdə görəcək?

– Əgər dünyanın bugünkü geosiyasi vəziyyətinə nəzər salsaq görərik ki, keçmiş tarixi vəziyyət davam edir və təkrar olunur. Aydınır ki, çağdaş dünyadakı maraqlar olduqca ziddiyyətli. Tarix boyu həmişə belə olub. Bundan çıxış edərək söyləmək olar ki, dünyada maraqlar ilə bağlı ziddiyyətlər həmişə bu cür qalacaq. Fikrimcə, tarixə bu baxımdan nəzər yetirmək ədalətli olardı. Bu həqiqət tarixin bütün gedişi boyu təsdiqlənib. Amma dünyada bundan sonrakı dəyişiklikləri nəzərə almaqla regionda yeni geosiyasi strategiyalar işləyib hazırlamaq lazım gələcək.

Bizim region əsasən slavyan və türk etnoslarının bir-birilə çulğışdığı coğrafiyadır. Nəzərə alsaq ki, Qafqaz, İran, Orta və Kiçik Asiyanın, eləcə də Rusiyanın özündəki bəzi muxtar qurumların əhalisinin böyük hissəsini türkdilli xalqlar təşkil edir, onda slavyan-türk xalqları arasında əlaqələri öyrənməyin nə qədər aktualıq kəsb etdiyini başa düşmək olar. Rusiya tarixi türk xalqlarının tarixi ilə sıx bağlıdır. Baykal və Qara dəniz arasındakı böyük areal slavyan və türk xalqlarının həyat fəaliyyəti üçün əsas məkan olub və bu gün də belə olaraq qalmaqdadır. Uzun dövr ərzində bu region müxtəlif xalqların tükənməyən beşiyi olub və tumurcuğunda həm döyüşkənlik, həm də sülhsevərlik keyfiyyətləri formalaşmış ki, bu gün də həmin keyfiyyətləri türk və slavyan xalqlarının timsalında görmək mümkündür. Elə bunun özü slavyan və türk etnoslarının bir-birinə nə qədər yaxın olduğunu deyir.

– Bu gün türkün tarixinə nəzər salanda daha çox nəyin səsinə eşidirik: alim zəkasının səsinə, yoxsa at ayaqlarının tappılısını?

– Şübhəsiz, türklər ta qədimdən müəyyən intellektual və emosional keyfiyyətləri ilə fərqlənib və Altay hüdudlarını da elə bu özəllikləri ilə adlayıblar. Şübhə yoxdur ki, məhz bu qabiliyyətlər türklərin yeni ərəzilərdə məskunlaşmağına şərait yaradırdı. Buna müvafiq olaraq nəhəng dövlətlər ərsəyə gəlirdi. Türklər özləri üçün ictimai tərbiyə formasına çevrilən, çoxsaylı məziyyətlərə malik davranış normaları işləyib hazırlayırdılar. Türk hələ uşaqlıqdan dünya ilə ünsiyyətin prinsiplərinin məcmusunu əxz edir, vaxt ötdükcə bunlar həyati davranış normalarına çevirir və yaşa dolduqca bu dəyərlər refleks şəklində onun şüurunda möhkəmlənir.

Nəticədə genealoji olaraq beyin neyronlarında bütün toplananlar yeni nəsillərə ötürülür. Türklərin tayfa təşkilatının hərbi-demokratik xarakteri bir sıra hallarda soy və tayfada hakimiyyətin “mülki” və “hərbi” olaraq bölgüsünə gətirib çıxarmışdı. Ona görə də türk tarixinə baxanda həm alim zəkasının səsinə, həm də at ayaqlarının tappılısını eşitmək olur. Ancaq xalq bu cəmiyyətdə bütün işlərdə başlıca təsirə malik idi və çoxluğun razılığı olmadan heç bir iş görülmürdü.

– XXI əsrin əsas siması zəka, intellektdir. Biz əsrin zəkasını bir binaya bənzətsək, Azərbaycan onun neçənci mərtəbəsində qərar tuta bilər?

– Azərbaycanımız istedadlı, zəkalı, müasir düşünən, mütərəqqi sivilizasiyaya öz töhfəsini verən bir çox intellektləri yetişdirib və yetişdirir. Bu baxımdan Azərbaycanda dünya intellektual zirvənin ən üst mərtəbəsindədir!

– Kreml rəhbərlərinin portretləri haqqında yazdığınız kitab böyük maraqla qarşılandı. Sizcə, o vaxtkı Kreml rəhbərlərindən hansı hakimiyyətdə olsa idi, bu dünyanın siyasi proseslərinə müsbət yön verərdi?

– Bu suala cavab vermək çətindir. Müsbət yönün nə ola biləcəyinə baxmaq lazımdır. Yəni bizim bildiyimiz “müsbətlə” “sovet müsbəti” arasında ciddi fərq var. Bu gün bizim üzləşdiyimiz informasiya müharibəsindən qalib çıxmaq üçün yuxarıda qeyd etdiyiniz ictimai-tarixi əhəmiyyətli kitabların nəşr edilməsi olduqca vacib və aktualdır...

Bu baxımdan siyasətşünaslıq elminin son illər ən aparıcı xətlərindən biri olan siyasi-psixologiya istiqamətidir. Yəni bu gün ABŞ-da, Risiyada, Böyük Britaniyada, Çində dünya siyasi liderlərini daha dərinlən tanımaq üçün psixoloji portretologiya elmi formalaşmışdır. Bu tədqiqat növü, liderlərin psixoloji xarakterik xüsusiyyətlərini araşdıraraq yuxarıda adlarını çəkdiyim qlobal dövlətlərin xarici siyasətinin komplementar hissəsinə daxil edilir.

Minnətdarlıqla qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin yaradıcı insanlara göstərdiyi qayğılar nəticəsində xüsusən son illər ictimai və tarixi əhəmiyyətli kitablar işıq üzü görür. O, cümlədən ARDNŞ tərəfindən göstərilən dəstək nəticəsində mənim də “Slav-Türk Ari Coğrafiyasının Jeostratejik Konumu” kitabım işıq üzü görmüşdür. Ona görə də bir daha ARDNŞ-nə və onun rəhbərliyinə və xüsusən vitse-prezident Mikayıl İsmayilova şəxsən öz və çoxsaylı oxucularım adından sonsuz təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm.

– SSRİ-nin gizli tarixindən danışaq. Hazırda XXI əsrdə baş verən siyasi proseslərdə o keçmiş gizli tarixin nə kimi əlaqəsi var?

– Sovet İttifaqı dağıldıqdan sonra 5 müstəqil türkdilli dövlət yarandı (Özbəkistan, Qırğızıstan, Qazaxıstan, Türkmənistan və Azərbaycan). Türkiyə bütün türk ölkələri ilə diplomatik əlaqələr quran ilk dövlət oldu. Türk kimliyinin bölgədə və o cümlədən də

dünyada geosiyasi gücə çevrilməsindən çox ehtiyat edirlər. Bunun üçün bizdə hər cür “rıçaq”lar mövcuddur. Amma bu amilləri həyata keçirmək gərəkdir: Bu coğrafiyada siyasi sabitlik; İqtisadiyyatın əlaqəli stimullaşdırılması; Praqmatizmə əsaslanan razılaşıdırılmış xarici siyasət; Xalqlarımızın tarixi keçmişinə əsaslanan mənəvi birliyini təmin etmək; Slavyan dünyası ilə bu coğrafiyada bərabər strategiyalara getmək; Bölgədə bərabər güclü döyüş qabiliyyətli ordu yaratmaq; Qərb ölkələrində və ABŞ-da lobbizmin dinamik inkişafın həyata keçirmək və bir çox siyasilərini satın almaq .

Ona görə ki, bütün bunları, o cümlədən bizə düşmən kəsilən ölkələr də anlayır və bilirlər. Hansısa yolla bölgədəki vəziyyəti dəyişmək istəyirlər. Son vaxtlar bu tendensiya daha çox ayrı-ayrı dövlətlərin simasında özünü göstərməkdədir. Müəyyən dairələr bölgədəki geosiyasi vəziyyəti öz xeyirlərinə dəyişməyi çox arzu edirlər.

– Araşdırmalarınızın müəyyən qismi də Mircəfər Bağirova aiddir. Mircəfər Bağirov bugünkü insanlara XXI əsrin gəncinə nə dərəcədə dolğun çatdırılıb?

– Məsələ burasındadır ki, Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetində təhsil alarkən şəxsiyyət və şəxsiyyətlərarası münasibətlər, lider və onu əhatə edənlərin psixologiyaları, liderə təsir mexanizmləri ətrafında araşdırmalar aparırdım. Bizim hörmətli professorumuz Nadir İsmayılov da mənə bu sahədə çap olunan kitablar barədə bilgi verirdi. Evdə, ailədə də həmişə Mircəfər Bağirovun adı hallanırdı. Anam rəhmətlik həmişə onu xatırlayarkən bir misal çəkərdi. Deyərdi ki, neynirəm o qızıl testi ki, içinə qan qusam...

Mən Mircəfər Bağirovun siyasi səhvlərinə haqq qazandırmaq istəmirəm, sadəcə hadisələri bir rəngdə görməyin tərəfdarı

deyiləm. Cənubi Azərbaycan hərəkatının ideya daşıyıcısı, onu yaradan Mircəfər Bağirovdur. İstər Seyid Cəfər Pişəvəri, istər Şəbüstəri, istərsə də Padiqan onun təşəbbüsü ilə irəli çəkilməmişdilər. Bu üçlük hərəkatın proqramını göndərirdi Bakıya, Mircəfər öz fikirlərini əlavə edib Təbrizə qaytarırdı. Demokratik fırqə də o istiqamətdə işləyirdi. Düzdür, Cənubi Azərbaycanda xalqın fars rejiminə nifrəti vardı. Ancaq bunu siyasi müstəviyə keçirmək, təşkilatçılıq işini həyata keçirmək lazım idi. Bu işin də ideya atası Mircəfər Bağirov idi... Bunu mən demirəm, sənədlər deyir.

Mircəfər Bağirovun qələmə adığı “Azərbaycan ziyalılarına növbəti tapşırıqlar” kitabını oxuduqda isə onun sözləri məni əməlli-başlı silkələdi. Təsəvvür edirsiniz, Stalin dönəmində xalqların sürgün olunduğu bir dövrdə onun yazdığı fikir: “Azərbaycan tarixən tayfa və xalqların hərəkatının mərkəzində olub. Azərbaycan dəfələrlə yadellilər tərəfindən təcavüz və işğala məruz qalıb. Azərbaycanı zəbt edənlər qılinc gücünə onun xalqına öz dillərini qəbul etdirməyə çalışıblar. Lakin onlar öz çirkin məqsədlərinə nail ola bilməyiblər. Azərbaycan xalqı öz milli mədəniyyətini, incəsənətini və öz dilində ədəbiyyatını yaradıb və yaradacaqdır. Mircəfər Bağirov bütün səhvləri ilə bərabər tarixi şəxsiyyətdir”.

– XXI əsrin Azərbaycan gəncində daha hansı mənfi halları müşahidə edirsiniz?

– Amerikalı etnoqraf Eduard Holl yazır: “Milli yaddaş, kostyum kimi geyinilib, soyunulacaq bir adət deyil. İnsan nə qədər çalışsa da, o öz milli yaddaşından və mədəniyyətindən imtina edə bilməz, çünki bu onun sinir sisteminin köklərinə hoparaq, onun dünyanı necə dərk etməsinə təsir göstərir. Milli mədəniyyətin böyük hissəsi şüura nəzarətin hüdudlarından kənarda gizli qalaraq, insan həyatının əsasını təşkil edir. Hətta

milli mədəniyyətin gizli bir hissəsinin idrakı mövcudiyyətin bir hissəsinə çevrilməsi halında belə onları dəyişdirmək çətinidir”.

Bunları ona görə demirəm ki, bizim gənclər dünyadakı cərəyanlardan kənarda qalsınlar, ona görə deyirəm ki, gənclərimiz bu cərəyanlara milli şüurumuzun gözü ilə baxsınlar.

Heydər Əliyevin dövlətçilik dərsi!

(apa.tv / 10.05.2017)

Böyük dövlət xadimi Nikolo Makiavelinin əsərində maraqlı bir məqam var. Makiaveli yazır ki, bəzən dövlət elə bir uçurumun kənarında olur ki, onu yalnız böyük siyasi müdrikliyə malik bir şəxs xilas edə bilər. 10 may, ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Azərbaycan uçurumda olarkən, onu xilas edən bir görkəmli siyasi xadimin – Heydər Əliyevin ad günüdür. APA TV-nin “İlham Tumasla 40 dəqiqə” layihəsində “Heydər Əliyevin dövlətçilik dərsi” mövzusunda müzakirə aparılıb.

Millət vəkili Aydın Hüseynov bildirib ki, Heydər Əliyevin 1993-cü ildə ikinci dəfə siyasi hakimiyyətə gələrək, müstəqilliyi qoruyub saxlaması fenomenidir: “Azərbaycan quberniyalara parçalanıb, cənubda, şimalda baş qaldıran separatizm güclənməkdə idi. Ölkə siyasi, iqtisadi baxımından uçurumda idi. Hər kəsin ətrafında bir silahlı dəstə var idi və sözün əsl mənasında onların qarşısına çıxma biləcək bir kişi lazım idi, əl lazım idi. O iradə Heydər Əliyevdə var idi. Qısa müddətdə ölkədə siyasi sabillik əldə olundu. O bütün mənada öz qətiyyəti ilə vuruşdu”.

“91-lər”dən olmuş, “İki sahil” qəzetinin baş redaktoru Vüqar Rəhimzadə deyib ki, həmin dövrdə insanların sabaha olan inamı itmiş, Azərbaycanın varlığı sual altında idi: “Torpaqlarımızın işğal edilməsi, xaricdən olan münasibət Azərbaycanın ağır günlərinin göstəricisi idi. Biz Heydər Əliyevə müraciət etməklə, dövlətimizi, özümüzü qoruyub saxlamağa çalışdıq. Heydər Əliyev olmasaydı, Vüqar Rəhimzadə olaraq mən və mənim kimilərin mövcud olması sual altında idi”. V. Rəhimzadə Heydər Əliyevin xilas siyasətinin Naxçıvandan başladığını söyləyib.

Siyasi şəxsiyyətlərin portretlərini araşdıran politoloq Adıgözəl Məmmədov bildirib ki, Heydər Əliyevi bir çox siyasi xadimlərdən fərqləndirən xüsusiyyət onun informasiyaya malik olması idi: “Andropov niyə görə Heydər Əliyevin üzərində dayandı? Bunun səbəbləri var”. Şəxsiyyətin yetişməsində ailənin böyük rolundan bəhs edən A. Məmmədovun sözlərinə görə cənab prezident İlham Əliyevin prezident kimi yetişməyində Heydər Əliyev ailəsinin, onun yaratdığı mühitin böyük təsiri var.

Heydər Əliyevə general rütbəsinin verilməsi məqamlarına toxuna Aydın Hüseynov söyləyib ki, bu onun yüksək xidmətlərindən irəli gəlirdi: “Bir tərəfdən o ən gənc yaşlarından dövlətçi kimi yetişmişdi. Heydər Əliyev Kremlə gələndə sanki yeni bir nəfəs gəldi. Artıq orada sima, ab-hava, baxışlar dəyişdi. Heydər Əliyev SSRİ kimi nəhəng bir dövlətin ən gənc rəhbərlərindən idi. Heydər Əliyev bütün səfərlərində dövlət xadimi qiyafəsində idi”. Aydın Hüseynov onu da qeyd edib ki, Heydər Əliyev bütün fəaliyyəti ilə bir dərs idi: “Heydər Əliyevin istənilən nitqi dərs idi”. Aydın Hüseynov onu da əlavə edib ki, Heydər Əliyev mükəmməl Azərbaycançılıq ideyasını ortaya qoydu.

Vüqar Rəhimzadə bildirib ki, Heydər Əliyev hansı ölkəyə səfər edirdisə, orada yaşayan azərbaycanlıları başına toplayırdı: “Heydər Əliyev onları dinləyirdi, problemlərini yerində həll edirdi. Yəni Heydər Əliyev vətəni sevməyin nümunəsini ortaya qoydu. Bu gün dünyanın hansı yerinə getsək, Heydər Əliyevin adı çəkiləndə gözümüzün önündə Azərbaycan canlanır. Heydər Əliyevin dövlətçilik prinsipləri, uzun illər bəhrələmə biləcəyimiz prinsiplərimizdir. Heydər Əliyev hər bir fərdin həyatında misilsiz xidmət göstərmiş bir xadimdir”.

Adıgözəl Məmmədov Heydər Əliyevin dövründə keçirilmiş plenum materiallarına istinadən söyləyib ki, hər plenumda azər-

baycanlıların sayında artım müşahidə edilir: “Bu da onun milli-ləşdirmək ideyasından irəli gəlirdi. Ermənilərin Dağlıq Qarabağla bağlı dəfələrlə Moskvaya müraciətləri olub. 1975-ci ildə Ermənistanın siyasi rəhbərliyi deyil, Eçmiədzinin rəhbəri Moskvaya müraciət edir. Bundan sonra Dağlıq Qarabağ muxtar vilayəti üzrə Heydər Əliyevin ciddi addımları olur. Dağlıq Qarabağın güc strukturlarında azərbaycanlıların yerləşdirilməsi... Çünki separatizm güclənirdi. Heydər Əliyev bu məsələnin qabağını aldı”.

Vüqar Rəhimzadə bildirib ki, Heydər Əliyevin Moskvaya, Sovet rəhbərliyinə gedişinə qədər Azərbaycan Sovetlər məkanında bir o qədər tanınmırdı: “Tanınanda da pozitiv şəkildə təqdim olunmurdu. Heydər Əliyevin ora gedişi ilə azərbaycanlı olaraq özümüzü keçmiş SSRİ-də təsdiq etməyə başladıq”.

31 mart soyqırımı M.C.Bağırovun gözü ilə

(olke.az / 31.03.2017)

31 mart soyqırımında M.C.Bağırov yerli əhalini qorumaq məqsədi ilə silahlı dəstə yaradıb.

M.C.Bağırovun da daxil olduğu mülkədar Əlibəy Zizikskinin başçılıq etdiyi silahlı dəstə “Daşnaksütyun” liderlərindən olan Hamazapsın müsəlmanlara qarşı törətdiyi soyqırımın qarşısını almaqda fəallıq göstərib.

M.C.Bağırovun həyat və fəaliyyətini araşdıran araşdırmaçı alim Adıgözəl Məmmədov Ölkə.az-da M.C.Bağırovun 31 mart hadisələri zamanı işlər görməsi barədə danışib:

“2002-2003 cü illərdə “Siyasi Partiyalar və İctimai Hərəkətlər” dövlət arxivində (o dövr ki, adı bu cür idi – A.M.) M.C.Bağırovun şəxsi işiylə tanış olduqda onun 1923-cü il yanvarın 29-da yazdığı tərcümeyi-halının mətni ilə rastlaşdım.

Tərcümeyi-halın 31 mart hadisələri ilə bağlı hissəsini təqdim edirik.

Bağırov 1917-ci ilin mart ayından Əli bəy Zizikski ilə əlaqəyə girərək Quba qəzasındakı hakimiyyət boşluğunu doldurmaq üçün silahlı qüvvələr formalaşdırır. Bizə təqdim olunan tərcümeyi-halda isə bu dövrdə Bağırovun “Uçağan” dəstəsi yaratdığı göstərilir. Guya M.C.Bağırov Ə.Zizikskinin dağıtdığı rus və yəhudi kəndlərinin gənclərindən ibarət “Uçağan” dəstəsi yaradır və bu gənclərin əksəriyyəti isə fevral inqilabından sonra rus-alman cəbhə xəttindən geri qayıdan əsgərlərdən ibarət olur. Tərcümeyi-halda M.C.Bağırovun dili ilə guya deyilir ki, “Uçağan” dəstəsinin üzvləri Quba bəyləri tərəfindən evləri

dağıdılmış yəhudi, rus və keçmişi cinayətkar olmuş müsəlmanlardan təşkil olunmuşdu”.

Özünüz fikir verin, kim belə sadələhv ola bilər ki, cinayətkarlardan cəmlənmiş bir dəstəyə rəhbərlik etdiyini tərcümeyi-halında qeyd etsin. Sözsüz ki, bu, absurddur!

Düzdür, tərcümeyi-halda göstərilir ki, bu dəstə bəylərə, mülkədarlara qarşı mübarizə aparırdı.

Ancaq 1956-cü ildə Bağirov məhkəməsi zamanı qeyd edir ki, mənim rəhbərlik etdiyim silahlı dəstə mövcud olmuşdur və bu dəstə soyğunçuluqla məşğul olmayıb və hətta bəylərə qarşı da vuruşmamışdır (“M.C.Bağirovun məhkəməsi” kitabından).

Əslində isə 1918-ci ilin Bakıdakı mart hadisələri zamanı erməni Hamazapsın Azərbaycanın şimalına doğru hərəkət edən dəstələrindən yerli əhalini qorumaq üçün yaradılmış müdafiə qruplarına Ə.Zizikski və M.C.Bağirov rəhbərlik edirdi.

Tərcümeyi-halda qeyd olunur ki, M.C.Bağirov satqıncılıq nəticəsində Ə.Zizikskinin əlinə keçir və Əbu-Səttar adlı bir şəxsin vasitəsilə əsirlikdən qaçır. Əslində isə M.C.Bağirovun da daxil olduğu mülkədar Əlibəy Zizikskinin başçılıq etdiyi silahlı dəstə 1918-ci ildə Milli Hökumət qurulana qədər “Daşnak-sütyun” liderlərindən olan Hamazapsın müsəlmanlara qarşı törətdiyi soyqırımın qarşısını almaqda böyük rol oynamışdır.

Artıq mart ayından Əlibəy Zizikski daşnakların Şamaxıda törətdiyi qırğının qarşısını almaq üçün silahlı dəstəsini Şamaxıya istiqamətləndirir. Qubada isə xırda bir dəstə ilə M.C.Bağirov qalır. Bax elə bu zamandan M.C.Bağirovun bolşeviklərlə açıq əlaqəsi başlayır. Ola bilsin ki, bu addım düşünülmüş şəkildə Əlibəylə razılaşdırılaraq atılmışdı. Belə ki, o, “Qırmızı qvardiya”nın Bakıdakı nümayəndəsi Georgi Strua ilə əlaqəyə girərək

Quba qəzasında onlara qarşı çıxacaq qüvvə olmadığını və hakimiyyətin M.C.Bağırovun təmsalında bolşeviklərə meyilli şəxslərin əlində olduğunu bildirir. Bu addımla M.C.Bağırov “Qırmızı qvardiya”-nı Qubaya dəvət etməklə Şamaxıdan Qubaya istiqamət almış Hamazapsın dəstəsinin törədə biləcəyi qırğınların qarşısını almaq istəyirdi. Bununla da bolşeviklərin Hamazapsla birləşmələrinin qarşısı alınır.

Bu danışıqlardan sonra Qubada İnkilabi Komissarlığın rəhbəri Gelovani təyin edilir. Gelovaninin gəlişindən bir müddət sonra 1 may 1918-ci ildə Bakıdan Notovas Oqanesovun başçılığı ilə silahlı drujina Qubaya gəlir. Bu ərəfələrdə isə Əlibəy Zizikski və Hacınskinin silahlı qüvvələri Şamaxıdan geri çəkilərək Dərbənddə bir müddət qalaraq qüvvə toplayır. Mayın 3-də onların silahlı dəstələri Qubaya doğru hərəkət edirlər.

Komissarların Petrovskdən (sonrakı Mahaçqaladan) köməyə çağırıqları silahlı dəstələr üç günlük döyüşlərdən sonra məğlub olaraq Qubanı tərk edirlər. Çox güman ki, düşmənin planlarından və mövqeyindən xəbərdar olmaq üçün Əlibəy Mir Cəfərə Qubanı qırmızı dəstələrlə bir yerdə tərk etməyi tapşırır. Çıxan dəstələr Dərbəndə tərəf istiqamətlənir və bu zaman onlar Şimali Qafqazdan qayıdan qırmızı komissar Nanişviliyənin eşalonu ilə qarşılaşırlar və qırmızı silahlı qüvvələr belə qərara gəlirlər ki, Bakıya hərəkət edib qüvvələri səfərbərliyə alaraq yenidən Qubaya hücum etsinlər. Lakin qırmızı silahlı qüvvələr Bakıya qayıdarkən Dəvəçidə milli qüvvələr tərəfindən gülləbarana məruz qalırlar. Bu vaxt Hamazapsın başçılığı ilə Bakı tərəfdən gələn 4 eşalon silahlı daşnak dəstəsi Dəvəçidə Nanişvilinin qüvvələri ilə birləşirlər. Hamazaps Şaumyanın göstərişi ilə Qubaya hərəkət etdiyini bildirir. Bu vaxt M.C.Bağırov Nanişvili tərəfindən bolşeviklə-

rin Hamazapsın silahlı qüvvələrində nümayəndəsi təyin olunur. Bütün bunlara baxmayaraq, M.C.Bağırov Hamazapsı yaxşı tanıdığına görə bolşeviklərin bu dəstədə nümayəndəsi olmaq istəmir. Yaxşı ki, Sovet hökuməti qurulduqdan sonra daşnaklara münasibət mənfi olub.

Bu cəhətdən tərcümeyi-halı saxtalaşdıran Moskva emissarları Bağırov həyatının bu hissəsini olduğu kimi saxlayıblar.

Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, Lenin 29 iyul 1918-ci ildə S.Q.Şaumyana göndərdiyi teleqrama qədər daşnaklarla bolşeviklər siyasi hakimiyyət mübarizəsində çox hallarda eyni mövqedən çıxış edirdilər.

(Haşiyə: 1923-ci ildə Bakıda Ə.Qarayevin “Yaxın keçmiş Azərbaycan kommunist partiyasının tarixinə aid materiallar” adı altında kitabı nəşr olunur). Kitabdakı hadisələrin təsvirinə diqqət edək:

“1904-cü ilin sonlarında Alyoşa Çaparidzenin rəhbərliyi altında Bakıda müsəlman “Hümmət” təşkilatı yarandı”. “Hümmət” təşkilatı RSDP-nin Bakı seksiyasının təşkilatı kimi fəaliyyətə başlayır amma taktiki məqsədlər üçün “Hümmət” təşkilatı bəzən özünü müstəqil təqdim edirdi. Belə ki, “Hümmət” təşkilatı sosialist təşkilatları olan “Qnçak” və “Daşnaksutyun”la eyni blokdan çıxış etdikdə müstəqil görünməyə məcbur idi”. 1924-cü ildə Ə.Qarayevin “Azərbaycanda Oktyabr inqilabı və Bakı bolşevik təşkilatı haqqında materiallar” adı altında yeni kitabı Bakıda nəşr olundu. Bu kitabda Ə.Qarayev yazır: “1918-ci ilin yayında İngilislər Bakını işğal etdikdə “Hümmət” təşkilatı fəaliyyətini gizli davam etdirməyə məcbur oldu. Yalnız 1919-cu ildə “Hümmət” təşkilatı açıq fəaliyyətə başlayaraq fəhlə və kəndlilər arasında öz təbliğatını davam etdirirdi. 1919-cu ilin

yayında “Hümmət” təşkilatında parçalanma baş verdi. Parçalanma nəticəsində az menşevik tərəf bu təşkilatı tərk etdi. 1920-ci ildə “Hümmət” təşkilatı və İran kommunistlərinin cəmləşdiyi “Ədalət” RKP(b) partiyası ilə birləşərək həmin ilin 12 fevralında Azərbaycan Kommunist partiyasının gizli şəkildə I qrultayını keçirdi”.

Bunları qeyd etməkdə məqsədim Bağirovun tərcümeyi-halının sonradan oxuyacağımız hissələrində o, özünün “Hümmət” təşkilatı ilə əlaqəli olduğu barədə dolayı yolla məlumat verməsini görəcəyik. Sonradan, 1938-ci ildə Bağirov, məhz hümmətçi olduğuna görə həbs olunmaq təhlükəsini də yaşayır.

Bağirov Hamazapsın törətdiyi vəhşiliklərin və müsəlman xalqına qarşı törədilən genosidi öz tərcümeyi-halının yuxarıda qeyd etdiyim səbəblərdən saxtalaşdırılmamış hissəsində geniş təsvirini verir. Hətta bu vəhşiliklər zamanı o, əmisi Mir Talıb, əmisi oğlu Mir Haşım və yeznələri Hacı Heybətın daşnaklar tərəfindən qətlə yetirilməsini qələmə alır. Bu vəhşiliklərə dözə bilməyən Mir Cəfər erməni quldur dəstəsinin soyğunçuluğu və qatilliyi barədə Bakıya teleqram göndərir. Dörd gündən sonra Alyoşa Caparidzenin səlahiyyətli nümayəndəsi Leon Qauberidze Qubaya gəlir. Burada o, Mir Cəfəri təxribatda günahlandıraraq həbs etdirir. Qubanın inqilab komissarı yoldaş Çurayev təyin edilir. Nəzarət altında olan Mir Cəfər yenidən Stepan Şaumyanın adına məktub yazır. Bu məktubun da xeyri olmur.

(Haşiyə: Sanki burada M.C.Bağirov Quba qəzasında türklərə qarşı aparılan soyqırımında Şaumyanın özündən şübhələnməyə başlayır).

1938-ci ildə “Krasnıy arxiv” jurnalının 4-cü, 5-ci sayında çap olunmuş 1918-ci il 29 iyulda V.İ. Leninin S.Q.Şaumyana teleqramı çap olunur. Teleqram aşağıdakı formadadır:

Ленин

Написанное 29 июля 1918 г.

ТЕЛЕГРАММА С.Г.ШАУМЯНУ

Астрахан

Для Шаумяна в Баку

Всякие действия дашнаков против решения V съезда Советов и центральной Советской власти будут рассматриваться как восстание и как измена. Насчет посылки войск примем меры, но обещать наврное не можем. Впервые напечатанное в 1938 г, в журнале печатается по рукописи “Красный Архив” № 4-5

Göndərilən teleqramı təhlil etdikdə başa düşmək olur ki, Azərbaycan bolşevikləri Şaumyan haqqında və onun daşnaklara mənəvi liderlik etməsini təsdiq edən əsaslarla Lenin qarşısında dəfələrlə çıxış etmişlər. Görünür ki, Leninin bu teleqramının sərt məzmununda olması Şaumyanı daşnaklarla siyasi-mənəvi birlikdən çəkəndirmək məqsədi daşımışıdır.

M.C.Bağırovun həbsdə qalması o vaxta qədər davam edir ki, Əlibəy Zizikski Həmidulla Əfəndinin silahlı dəstələri ilə birlikdə Qubanı azad etsin. Onlar M.C.Bağırovu həbsdən buraxırlar və onu yenidən kəşfiyyat üçün Bakıya bolşeviklərin dəstəsinə göndərilirlər. Lakin M.C.Bağırov sonralar tərcümeyi-halında bu hadisəni bolşevik mənafeyinə uyğun təsvir edirdi: “Bakıdan gəlmiş qırmızı qvardiyanın instruktorları R.Rubiridze və Kavtoridze Alyoşa Qusarda yerləşən Ə.Zizikski ilə danışıqlar apararaq Qubanı tərk etmək barədə razılığa gəlirlər. Qubaya yeni təyin olunmuş komissar Qoberidze bu vaxt Bakıda idi. Həbsdə oturan zaman mən bu danışıqlardan xəbərdar olduğum üçün Ə.Zizikskinin və Həmidulla Əfəndinin əlinə düşməmək üçün Qoberidzenin icazəsi olmadan Qubada həbsdən qaçaraq Bakıya gəlirəm”.

Bakıya gələn Mir Cəfər bolşeviklərlə məsləhətləşmələrdən sonra yol. Petrovun dəstəsinə yazılır.

Mayın 28-də şanlı türk ordusunun köməyi ilə Gəncədə Azərbaycan Demokratik Respublikası yaranır. ADR yarandıqdan sonra Ə.Zizikski Bağirovu özünə köməkçi götürmək üçün Müsavat Hökumətinin Daxili İşlər Nazirinə məktub göndərir, ancaq sonradan onun kəşfiyyatda qalması daha vacib sayılır. Mir Cəfər Petrovun dəstəsi ilə Bakını tərk edərək Həştərxana gəlir. O, burada Rusiya kommunist bolşeviklər partiyasına qəbul olur”.

27 il öncə Bakıda qırğın törədən
Mixail Qorbaçovun psixoloji portreti
(faktor.az / 20.01.2017)

M. Qorbaçov Stavropol diyarının Krasnoqvardeysk rayonu-nun Privolnoye kəndində, kəndli ailəsində anadan olub, rusdur.

Partiyaya gənc yaşlarından daxil olub. Elə onda da Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif olunub. 1950-1955-ci illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva dövlət universitetinin hüquq fakültəsində oxuyub. 1955-ci ildən komsomol işlərində çalışıb. Stavropol diyar ÜİLKĞİ-nin təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdir müavini; 1958-ci ildən ÜİLKĞİ-nin (komsomol təşkilatı) Stavropol diyar komitəsinin ikinci, sonra isə birinci katibi işləyib.

1962-ci ilin yanvarında keçirilən hesabat-seçki komsomol konfransında Sov.İKP-nin diyar komitəsinin birinci katibi F.D.Kulakov onun işini sərt şəkildə tənqid etmişdi. “ÜİLKĞİ-nin diyar komitəsinin sosializm yarışlarına rəhbərlikdə qeyri-kafi işi barədə”ki hesabat məruzəsində deyilirdi:

“İki il ərzində kənd təsərrüfatının vacib sahələrinə 18 min gənc oğlan və qız göndərilib. Adama elə gəlir ki, böyük miqyaslı iş görülüb, lakin əslində bu işlə əlaqədar müsbət heç nə görsənmir, çünki elə bu vaxt ərzində fermalardan 16 min gənc işdən çıxmışdır. Kadrların belə qərarlılığı və tez-tez dəyişməsinin başlıca səbəbi, yoldaş Qorbaçov, diyar komsomol təşkilatında işləyən gənclər üçün elementar mədəni-məişət şəraitin yaradılmasına olan laqeyd münasibəti, fermalarda kütləvi-siyasi işlərin başlı-başına buraxılmasıdır. Nəticədə diyarda kommunist əməyi zərbəçisi adının alınması uğrunda yarışlar geniş vüsət almamış-

dı. ÜİLKİ diyar komitəsi yarışlara, yalnız nəticə vurmaq lazım olduqda diqqət yetirir. Görünür, bizə yoldaş Qorbaçovla, bu məsələni bir partiyaçı kimi müzakirə etmək, daha yaxşı olardı”.

1962-ci ilin martında o artıq Stavropol Ərazi-istehsal kolxoz-sovхоз idarəsinin partiya təşkilatının katibi kimi vəzifəsi aşağı salınır. Lakin burada da onun yarıtılmaz işi çox ciddi tənqid olunur. 1962-ci ilin yayında Sov.İKP-nin diyar komitəsinin verdiyi sərəncamda onun diqqətini, Sov.İKP MK-nin və SSRİ nazirlər sovetinin kənd təsərrüfatı zəhmətkeşlərinə müraciəti ilə bağlı işdə göstərdiyi məsuliyyətsizliyə yönəldirdi. M.S.Qorbaçov belə bir qiymətə qarşı öz etiraz dolu münasibətini bildirdi və onda F.D.Kulakov onun işinin yoxlanılması üçün komissiyaanın yardımını təklif etdi. 07.08.1962-ci ildə isə diyar partiya fəallarının yığıncığında onun “payı”nı əməlli-başlı verdilər.

Stavropol DTK-nin keçmiş sədri E.B.Nordmanı Sov.İKP diyar komitəsinin birinci katibinin məsələsi həll olunacaq plenumdan öncə, DTK sərdinin birinci müavini S.Çviquon onu öz yanına dəvət etdi. Həmin dövrdə kadrlar üzrə bütün məsələlər DTK ilə razılaşdırılırdı. Əgər bu təşkilatın başında Andropovun dayandığını nəzərə alsaq, onda DTK-nin belə məsələlərdə fikrinin niyə belə vacib olduğu aydındır. Çviqunu, Qorbaçovun keçmiş rəhbər komsomol fəalı kimi, A.Şəlepin – V.Semiçastnı qurupu ilə nə qədər bağlı olduğu maraqlandırır. Onda, məhz onların L.İ.Brejnevə qarşı müxalifətdə olduğunu hesab edirdilər. E.Nordman S.Çviqunu, M.Qorbaçovun Şəlepin və Semiçastnı qrupuna heç bir aidiyyəti olmadığına inandırır.

E.Nordmanın həyatı adi olmayıb. Y.V.Andropov Nordman ilə Kislovodskda dincələrkən tanış olurlar. Onun düzgünlüyünü və özünə sədaqətli adam olduğunu qiymətləndirən Andropov onu

Özbəkistan DTK-nə rəhbər təyin edir. Məsələ burasındadır ki, məhz həmin Nordmanın köməyi ilə Qorbaçov Andropova yaxınlaşa bilmişdi. Bu yaxınlıqdan sonra, 1971-ci ildə, Qorbaçov Sov.İKP MK-nın üzvü olacaqdı. 27.11.1978-ci ildən 11.03.1985-ci ilədək Sov. İKP MK-nın katibi, 27.11.1979-cu ildən 21.08.1980-ci ilə kimi Sov.İKP MK-nın Siyasi Bürosunun üzvlüyünə namizəd, 21.10.1980-ci ildən isə, Sov.İKP MK-nın Siyasi Bürosunun üzvü seçiləcəkdə.

Onun bundan sonrakı taleyi isə hamıya məlumdur. 11.03.1985-ci ildən 24.08.1991-ci ilə kimi Sov.İKP MK-nın baş katibi vəzifəsini daşımışdır. Az bir müddətdə SSRİ-nin prezidenti oldu.

Qorbaçovun şəxsiyyətinin nəzəri cəhətcə tədqiqatı və onun kritik vəziyyətlərdə səciyyəvi xüsusiyyətləri onda iki əlaməti gözə çarpdırır; şəxsiyyətin infanti məsuliyyətsizlik səviyyəsi və onun ətrafa olan şübhəli münasibəti. Hərçənd ki, yazının formatı Kreml personajlarına tibbi diaqnoz qoyulması üçün nəzərdə tutulmasa da, Qorbaçovun kliniki infantil məsuliyyətsizlik səviyyəsinə yalnız aşağıda göstərilən formada izah vermək mümkündür.

Kritik vəziyyətlərdə keçirilən həyəcanın aradan qaldırılmasında əhəmiyyətli müxtəlifliyini görərək, F.E.Vasilyuk, artıq baş vermiş kritik hadisəyə və bu hadisə ilə yaranan həyati tələbata münasibətdə həyəcanlanmanın dörd növüdür.

Gedonistik həyəcanlanma zamanı insan baş vermiş fakta məhəl qoymur, daxilən onu tərif və inkar edir (“qorxulu heç nə baş verməmişdir”), həyatının, pis vaxtında belə beynində xoşbəxtlik və firavanlıq illuziyalarını formalaşdırır və özünü buna inandırır.

M.Qorbaçovun uzun illər köməkçisi olmuş Georgi Şahnazarov qeyd edir ki, (Yeltsin, Kreml, xəstəlik tarixi kitabından):

*“Qorbaçovun ən zəif cəhətlərindən biri laqeydlik keyfiyyəti-
dir. Xasiyyətə nikbin və həmişə bəxti gətirən bu adam, hər cür
işin özü üçün əlverişli nəticələrlə başa çatacağına əmin idi və
bununla, demək, bu işin pis tərəflərinə də hazırlaşmırdı. Mən
onun gələcək qarşısında qorxu və əlavə ehtiyat tədbirlərini
görməyə məcbur edən əndişə hissini keçirdiyini görməmişəm.”*

*Qorbaçovun infantilliyi 1989-cu ilin mayının 18-də, onun
Çinə rəsmi səfəri dövründə Tyanyanmin meydanında tələbələrin
iğtişaşları zamanında özünü göstərdi.*

*Akademik Y.İ.Çazov bu günləri xatırlayaraq (“ROK” kita-
bında) yazır: “İki kommunist islahatçının Qorbaçov və Den
Syaopinin görüşü hələ də gözümün qarşısında dayanır. Müqayisə
Sovet “yenidənqurma”sının xeyrinə deyildi. Den-Syaopin müdrik
siyasətçi, təcrübəli diplomat və eyni zamanda da böyük iradəli
insan idi. Qorbaçov tələbələrin və demokratiyanın müdafiəsi
üçün fikir söyləməyə çalışanda Den-Syaopin “hərdən küçədə zi-
bil yığılır, lakin külək gəlir və hər yeri təmizləyir. Bizdə də belə
olacaq” – deyərək onun sözünü kəsdi. Hə, Sofokl “çox danışmaq
və çox şey demək eyni şey deyil” dedikdə, haqlı imiş. Mən, bizim
bu ölkədən gedəcəyimiz günün elə səfərisi bu küləyin Tyanyan-
min meydanına hücum məkəbəyinə və bunun “təmizlənmə” ilə
nəticələncəyinə şübhə etmirdim”.*

Normal adam, reallıq əsasında səbr mexanizmi və baş verən hadisələrə ayıq başla münasibət bəsləyir, reallıq prinsiplərinə ta-
be olur. İnsan, son anda, baş verən hadisənin reallığını qəbul
edir, öz tələbatını və maraqlarını həyatının yeni maraqlarına uy-
ğunlaşdırır. Real hisslər, həyatın mənasını korlayan kritik vəziy-
yətləri tam qəbul edərək, onu etiraf edir, lakin həyatına yeni mə-
na verən işlərə də can atır. Fikrə, xəyalə dalan və özünü dərk
edən real hisslərlə insan həyatının mənasının daha çox dərk edil-

məsinə nail ola bilər. Bu bacarıq insana “həyatı daha böyük planda qavramağa” kömək edir.

Bu qiymətli və nadir xüsusiyyət - müdriklik adlanır. Məhz müdriklik, real hiss və duyğular prosesində iradə və inadkarlığını qoruyub saxlamaqla insana kömək edir. Real hisslərin analoqu, əxlaqı davranış ola bilər. Nə qədər sərt olursa-olsun, xarici şərait yox, mənəvi prinsiplər bu davranış üçün qanun rolunu oynayır. Qorbaçovda isə hər şey tərsinə idi. Y.İ.Çazov yazır: “Səhərişi, biz Çindən vətənə qayıtdığımız gün, təyyarə havaya qalxdıqdan iyirmi dəqiqə sonra, Qorbaçov məni təyyarənin baş katibə aid olan salonuna, nahara dəvət etdi. Masa arxasında, ondan və Raisa Maksimovnadən başqa, A.Yakovlev və E.Şevardnadze də oturmuşdu. Yorgun olduqlarından, ya da ki, aparılan çətin danışıqlar səbəbindən nahar tez başa çatdı. Mən artıq durub getmək istəyirdim ki, birdən Qorboçov o dövrdə özünün ən yaxın silahdaşları saydığı bu iki şəxsə müraciət etdi:

“Siz məni bağışlayın, amma mən Yevgeni İvanoviç ilə bəzi tibbi problemləri müzakirə etməliyəm” dedi. Biz üçlükdə qaldıq. Qorbaçov söhbəti keçmiş xatirələrini danışmaqla başladı. Mənim yaratdığım və onun qızının da işlədiyi Kardioloji mərkəzdə işlərin necə getdiyi haqda maraqlandı. Raisa Maksimovna Çinə olan bu səfər haqqında şövq və fərəhli tonda danışdı və həmişə olduğu kimi öz həyat yoldaşının xidmətlərini də qeyd etməyi unutmadı.

Tədricən, söhbət siyasi problemlərin gündən-günə daha da pisləşməsinə keçdi. Qorbaçovlar ailəsində bir çox dövlət və kadr məsələlərinin Raisa Maksimovnasız həll edilmədiyini bildiyimdən, söhbət Mixail Sergeyeviçi əhatə edən insanlardan düşəndə Raisa Maksimovnanın söhbətə müdaxilə edərək, məni dəstəkləməsi, düzü məni çox təəccübləndirdi. Mən Mixail Sergeyiçi heç

vaxt belə qıcıqlanan görməmişdim. O qızardı, birdən yerindən sıçradı və salonda gəzişməyə başladı. Onun dediyi sözlər bir çox illər ərzində xəyalımda sandığım aparıcı, müdrik, güclü baş katib obrazını tamamilə dağıtdı. Qarşımda, onu tərk edən hakimiyyət uğrunda mübarizə aparan və özünün siyasi vəzifəsini bütün vasitələrlə qoruyub saxlamağa çalışan adi partiya katibi durmuşdu. O deyirdi: “Siz nə siyasətdə, nə də ki, ölkəyə rəhbərlikdə heç nə anlamırsınız. Mənə Ali Sovetin Rəyasət Heyətinin sədri seçilmək lazımdır”.

Görürsünüzmü, Qorbaçovun bir dəfə də olsun, öz fikirlərində dəyişiklik etmək ağına belə gəlməmişdi. Belə şəxslər iradi davranışlarda təcrübəsi olmadığından, kritik vəziyyətlərdən çıxmaq üçün şüurlu və intizamlı şəkildə çıxış yolu axtarmaq bacarığını qoruyub saxlaya bilmirlər. Bu şəxslər şəraiti idarə edə və özünü yaranmış vəziyyətə qarşı qoya bilmir. Onlar inqilabi qəhrəmanlıq üçün tələb olunan ilkin psixoloji şərtlərə malik deyillər. Elə buna görə də Qorbaçov Yeltsin tərəfindən ona göstərilən psixoloji təzyiqə tab gətirə bilmədi.

**Ближневосточная политика России или новая
цивилизация: взгляд из Баку**
(baltnews.lt / 17.12.2016)

Адгезал Нуру оглы Мамедов

Что делает Россия на Ближнем Востоке? То же самое, что и все остальные – большую европейскую политику. Если ещё столетие назад, или даже в начале и середине 1990-х годов “нервным узлом” Европы являлись Балканы, то сегодня эта точка сместилась в Сирию, Ирак, Ливию...

Чтобы играть достойную роль в европейской политике, России необходимо присутствие на Ближнем Востоке. Тем более, что в Европу Россию не пускают, что называется, из всех сил. Между тем, Россия, как и другие геополитические игроки в этом регионе, заинтересована в полноценном присутствии на Ближнем Востоке. Именно поэтому Россия возобновляет свой статус на этом пространстве, возрождая тесные отношения с государствами региона, и прежде всего с теми, которые считались союзниками в советский период.

Именно поэтому Россия наращивает политико-дипломатические, экономические и иные усилия в этом регионе, и в сотрудничестве с ней всё больше заинтересованы не только Сирия, но Ирак, Ливия и другие страны Ближнего Востока и Средиземноморья. Россия действует в регионе очень аккуратно, но “неостановимо, подобно дыханию ветра”. Примечательно, что на фоне сирийского конфликта Москва установила хорошее рабочее взаимодействие с Израилем и Турцией. При этом Россия прекрасно понимает,

что роль регионального гегемона для неё неуместна. Она даже и не пытается таковую роль выстроить.

Однако с точки зрения влияния на европейскую и международную политику Россия вынуждена контролировать те линии, которые в будущем могли бы стать альтернативными существующими. Линии, которые являются гипотетическим российским энергетическим коридором на европейский рынок. Ведя антитеррористическую борьбу в Сирии, Москва одновременно воспрепятствовала запланированному Вашингтоном и его союзниками строительству нефте- и газопровода, начинающихся из Катара с подключением энергоресурсов Ирака и Саудовской Аравии, который по проекту должен был выходить в обход Турции по территории Сирии на её средиземноморское побережье. В этом контексте Россия сегодня стремится поддерживать нормальные отношения с ключевыми региональными игроками: Турцией, Ираном, Ираком, Саудовской Аравией, Израилем. Ситуативный союз с Ираном, имеющий прекрасные перспективы развития, как политические, так и экономические, не заставил Кремль сделать некий исключительный выбор в пользу только одной страны. В целом, всё это ведёт к некому сохранению статус-кво в регионе. Ни один из игроков не сможет усилиться настолько, что начнёт каким-либо образом доминировать.

В этой связи мне хотелось бы отметить договорённости Кремля по строительству силами Росатома АЭС в Саудовской Аравии. Возможно, это покажется кому-то фантастичным, но если это произойдёт, то в перспективе мы можем столкнуться с тем, что в гипотетических будущих конфлик-

тах Москва поддержит саудитов для защиты своих инвестиций, вплоть до введения ограниченного контингента в целях защиты атомных объектов. Также я не думаю, что русско-турецкие отношения, сотрудничество между двумя странами налаживаются по желанию Эрдогана и Путина. Любое сотрудничество имеет свои объективные предпосылки и пределы возможного. Если даже Эрдоган захочет, он не сможет перейти через это, так как реалии региона и специфика взаимоотношений Турции с третьими странами не позволят. Любые двусторонние отношения необходимо рассматривать применительно к более широкому региональному геополитическому контексту.

Интересы России совпадают с Турцией и Ираном по вопросам создания так называемого “курдского коридора” на севере Ирака и Сирии, которым очень обеспокоены вашингтонские стратеги. Представляется, что Москва понимает реальную угрозу и допускает, что в случае соединения контролируемых курдами районов запада, севера и северо-востока Сирии через этот коридор вполне вероятно строительство нового трубопровода с выходом на Средиземное море. С этой целью северная часть Сирии была открыта протурецким военным силам с тем, чтобы они пересекли пути вероятного курдского коридора и сформировали там буферную зону. Даже поддержка президента Асада со стороны Кремля идёт с оговорками: стоит только ему выйти за некие рамки, как он получает вполне артикулированный сигнал. Так было в частности год назад с курдским вопросом. Но Москва работает не только с ключевыми игроками. Не обделены вниманием и второстепенные, казалось бы,

применительно к сирийскому кризису страны, наподобие Египта, как и многие другие. Однако всё делается крайне осторожно, чтобы не попасть в “зыбучие пески”, которые так научились выстраивать “стратегические партнёры” Кремля.

Порой можно услышать обвинения в том, что политика Москвы является излишне пассивной. Пожалуй, они были бы справедливы три или четыре года назад, однако после 30 сентября 2015 года подобные обвинения утратили всякий смысл. Впрочем, всегда полезно выслушивать все мнения, и крики “караул-патриотов” неизменно доносятся вслед “аравану” российской военной операции и политико-дипломатическим усилиям на Ближнем Востоке.

Геополитической переворот на Ближнем Востоке может изменить статус России в мире. В этом русле особое внимание уделяется Израилю и трансграничному еврейскому деловому сообществу. Находится общий язык по многим вопросам. Самая сильная диаспора в Израиле – это представители выходцев из стран бывшего Советского Союза. Они формируют в еврейской политике условно пророссийскую линию.

Тактическая политика Москвы предполагает зависимость политико-экономического “веса” Европы от её способности считаться с позицией России по ключевым вопросам региональной и мировой политики. Это – элемент стародавней “Большой Игры”, в которую играют все и всегда, кто бы там что ни говорил о том, что время этой игры закончилось. Стратегия же заключается в понимании Россией начала Исламского Возрождения. На фоне разговоров о

кризисе Ислама такое Возрождение, конечно, ещё не близко, и разглядеть его тяжело, особенно в лицах европейских беженцев, но, рискнём предположить, что оно неуклонно приближается. Европейская цивилизация (как и её предтеча в лице Рима) всё увереннее и быстрее движется к своему концу. И если этот конец не будет сопровождаться всеобщим Апокалипсисом, то место уходящей европейской займут иные цивилизации. Несомненно, среди них будут дальневосточные: китайская и индийская, а также, несомненно – российская. Однако, с очень большой вероятностью мы увидим и новый рассвет цивилизации исламской. И Россия абсолютно прагматично пытается не только установить с ней и её основными центрами контакт, но и по возможности – понять направление их дальнейшей эволюции. Именно этим можно объяснить и поддержку Кремлём мусульман в России, не всегда встречающую понимание православного и атеистического населения. Да, в современном мире доля исламских стран в науке, экономике и политике не очень велика, но она будет неуклонно увеличиваться. Выстраивая с центрами силы ислама (Хиджазом в лице Саудовской Аравии, Ираном и Египтом) более или менее равноправные отношения сейчас, Россия закладывает фундамент на длительную перспективу.

Конечно же, никто не считает, что теперь “мы жить будем долго и счастливо”: конечно же, нет. Будут и конфликты и даже войны. Но главное, чего пытается избежать Россия – это цивилизационного противостояния, к которому её будут усиленно подталкивать. Россия отказалась от “коммунистического джихада” и теперь не ждёт, сложа

руки, а делает всё возможное, чтобы искусно подогреваемый исламский джихад не распространился по её территории. Конечно же, имеется в виду глобальное противостояние, а не деятельность тех или иных террористических групп. И в целом политическая деятельность России на Ближнем Востоке выглядит успешной, хотя, конечно, без ошибок и неудач не обходится. Для того, чтобы понять роль России во ближневосточной политике, нужно знать вышеупомянутые моменты.

Конечно, многое зависит от вектора внутренней и внешней политики за горизонтом правления президента Владимира Путина. Несомненно, политическая власть в России неоднородна. Пусть никто не думает, что все политические процессы регулируются Путиным. В России есть силы-носители национального сознания, силы, несущие линию условного Самодержавия. На сегодняшний день в России существуют силы, представляющие интересы народов славянских, тюркских и иных народов, объединённых российской государственностью. Если этот баланс будет нарушен, то ситуация может кардинально измениться, независимо от того, что произойдёт вне нашего ареала.

Сегодня мы много говорим об отношениях России и Азербайджана. Но невооружённым глазом видно, что элиты и народ Азербайджана, в целом не имея "проевразийского" настроя, но вместе с тем не испытывают на этот счёт каких-либо фобий. Потому этот фактор не может стать интегральной частью нашего национального сознания. Сегодня мы должны определённым образом переформировать наши взгляды в направлении достижения большего единства

народами славянского и тюркского мира. Нам необходимо говорить о нашей принадлежности к тюркоязычным народам и участвовать в интеграции со славянскими народами, потому что мы являемся частью Евразии. Но для того, чтобы объединить все народы, проживающие в Азербайджане, вокруг нашей национальной идеологии, нашей основной линией должно быть “азербайджанство” как комплементарная часть масштабного Евразийства!

**Rusiya kanalında Dağlıq Qarabağ müzakirəsi -
Ermənilər susduruldu...**
(atv.az / 23.06.2016)

İyunun 20-də Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması məsələsi ilə bağlı Sankt-Peterburqda Rusiya prezidenti Vladimir Putinin vasitəçiliyi ilə Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev və Ermənistan prezidenti Serj Sarkisyanın növbəti görüşü günü Rusiyanın “+Царьград+” kanalının “Русский ответ” verilişində Azərbaycan və Ermənistan tərəflərinin nümayəndələrinin iştirak etdiyi proqram təşkil olunub.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə əlaqədar Rusiya siyasi rəhbərliyinin problemin həlli istiqamətində mövqeyinin müzakirəsində azərbaycanlı politoloq Adıgözəl Məmmədov iştirak edib.

Verilişlə bağlı fikirlərini ATV.az-la bölüşən politoloq bunları bildirdi:

“Verilişdə erməni tərəfi azərbaycanlılar ilə ermənilər arasında tarixi bir düşmənçiliyin olduğunu bildirdi. Erməni politoloq azərbaycanlıları azərbaycanlı kimi yox, türk kimi tanıdıqlarını, erməni millətində isə türklərə qarşı nifrət hissi olduğunu qeyd etdi. Bu sözlərin hansı siyasi oyun üçün deyildiyi aydın idi. Onlar Rusiya ictimaiyyətini çaşdırmaq istəyirdilər ki, biz heç cürə Azərbaycanla dil tapa bilməyəcəyik. Çox maraqlıdır, Rusiya tərəfinin nümayəndəsi erməni tərəfinin nümayəndəsinin səsləndirdiyi fikirlərlə razılaşmadı.

Mən orada qeyd etdim ki, Azərbaycan uzun illərdir Dağlıq

Qarabağ probleminin nəticəvi həllinin gözləntisindədir. Biz tarixi ədaləti bərpa etmək istəyirik.

Rusiya ictimaiyyətində hər iki tərəfin bu cür fikirlər səsləndirməsi, əlbəttə, rus cəmiyyətində ədalətli sülhün tərəfdarının Azərbaycan olduğunu göstərdi”.

Xəyalə Məmmədova

**Адгезал Мамедов: “Никто так бережно
не относится к русской культуре и русскоязычной
школе как Азербайджан”**
(vesti.az /21.12.2015)

Общественные движения России и Азербайджана в состоянии еще больше укрепить отношения между двумя странами, которые традиционно являются партнерами, соседями и друзьями. Для многонационального сильного государства крайне важны гармоничные отношения между народами, его населяющими. Лидер Движения славяно-тюркского единения Азербайджана Адгезал Мамедов, член экспертного совета ЕВРАЗЕС, председатель центра психопортретологии и политического анализа, отмечает, что Россия остается крупнейшей державой Евразии, где органично взаимодействуют славянский и тюркский этносы.

Как передает Vesti.az , эксперт уверен также, что Россия и Азербайджан являются естественными стратегическими и экономическими партнерами, особенно в условиях современных вызовов.

Самым важным здесь, по мнению Адгезала Мамедова, является психологический фактор – уровень осознаваемых исторических, гуманитарных культурных связей между нациями. В интервью директору Центра российско-азербайджанской дружбы Наталии Красовской он подчеркивает, что страны этногенетически сходны. “Россия является славяно-тюркским государством, а азербайджанцы, как вам

известно, это тюркоязычный народ. И если рассматривать наши взаимоотношения в историческом контексте, то становится, очевидно, что нас связывают многовековые традиции, многовековые взаимоотношения. У нас очень много общего: традиции, мораль, этнопсихологическое мировоззрение. Именно поэтому представители азербайджанской интеллигенции, светила нашей культуры, осмысливая все это, смотрят на Россию как на вторую родину. И так оно и есть”, – говорит политолог.

Он замечает, что руководство Азербайджана проводит активную политику, которая способствует увеличению взаимопонимания с Россией на всех уровнях – экономическом, культурном, геополитическом. Часть этой политики – планомерное сохранение и развитие сети русскоязычных школ. “Вы знаете, что на постсоветском пространстве этим фактически больше никто не занимается, кроме Азербайджана, – напоминает Адгезал Мамедов. – Никто так бережно не относится к русской культуре и русскоязычной школе. Мои дети учились в русскоязычной школе. Дочка поступила на юридический факультет Академии госуправления при президенте Азербайджанской Республики, и она получает образование на русском языке. Это лучший показатель того, насколько Азербайджан ориентирован на долговременные и дружеские отношения с Россией”.

Говоря о будущем в отношениях России и Азербайджана, политолог выражает уверенность, что они будут только углубляться, поскольку в этом равно заинтересованы обе стороны, причем не только на высшем уровне. “Россия –

наш стратегический партнер, тут нет никаких вопросов. Но дружба между нашими странами – это еще и общественный, социальный заказ наших народов. У нас нет просто другого пути развития отношений”, – подчеркивает Адгезал Мамедов. Он полагает, что огромную роль в этом процессе должны сыграть общественные организации, ориентированные на выстраивание новых и развитие старых дружеских связей между государствами, которые когда-то были частью одной страны. Движение славяно-тюркского единения, которое возглавляет эксперт, является одной из таких организаций, которое постоянно проводит политику сближения российского и азербайджанского народов.

“Общественники действительно могут сделать очень многое для укрепления российско-азербайджанских отношений, – говорит директор Центра РАД Наталия Красовская. – У нас много задач. Это и развитие народной дипломатии, и реализация культурных и гуманитарных проектов, и насыщение информационного пространства объективными сведениями о положении дел в наших странах. Последнее особенно необходимо, поскольку отсутствие такой информации тормозит сотрудничество России с Азербайджаном, например, в области туризма, в культурной сфере. И мы все вместе – и в России, и в Азербайджане – можем это изменить”.

Руководитель межпарламентской группы дружбы Россия-Азербайджан Дмитрий Савельев полагает, что из прошлого необходимо извлекать уроки, а они заключаются в том, что сотрудничая, наши государства всегда становились сильнее. “Азербайджан для России – это, прежде всего,

дружественный народ, с которым мы жили вместе долгий период времени и опыт нашего взаимодействия носит позитивный характер: мы учимся друг у друга, обогащаем наши культуры, строим только взаимовыгодное партнерство. И чем активнее будет происходить сближение наших стран, тем ощутимее будет положительный эффект”.

**Армяне занимали важные посты в государственном
управлении и армии Османской Турции, отметил
писатель и историк Адгезал Мамедов**
(25.04.2015 / az.sputniknews.ru)

В Османской империи к армянам относились уважительно и терпимо, заявил Новости-Азербайджан писатель и историк, председатель Центра психологической портретологии и политического анализа Адгезал Мамедов.

“Турки относились к армянам уважительно и терпимо, так же, как к другим народам. Армян в Османской Турции называли “миллети садигя” – то есть доверенной нацией. Армяне занимали важные посты в государственном управлении и армии Турции. Министром внешней политики Турции был Ферид паша – турок армянского происхождения”, – сказал Мамедов.

Комментируя события начала XX века, эксперт отметил, что показанный в битве при Чанаккале героизм турецкого народа нейтрализовал геополитические планы противника. А дальновидность Мустафы Кемаля Ататюрка заключалась в том, что проблемы страны он рассматривал не эмоционально, а прагматично.

“Несколько лет тому назад, когда я начал писать книгу об Оттоманской империи, решил начать с периода развала Османского государства. В процессе написания книги особое значение отводилось религиозному разложению государства и ваххабизму, как яркому и своеобразному религиозному ответвлению ислама. Подрыв Османского государ-

ства изнутри был целью других сильных держав того периода. Самую значительную роль в разложении Османской империи сыграла Великобритания, наряду с другими западноевропейскими государствами. Турцию в Европе тогда даже называли “больным государством”, - рассказал собеседник агентства.

По его словам, время от времени, когда интересы царской России противоречили политике Великобритании, русские выражали намерение сблизиться с османами. Также временами, когда Турция конфликтовала с Великобританией, Египтом и другими восточными соседями, турки находили общий язык с русскими. И напротив, когда Россия воевала на Балканах, русские и турки враждовали. Те, кто называл турков “больными османами”, сами становились их союзниками. Все это было следствием реалистичной политики, регионального империализма стран, стремящихся захватить больше чужой земли.

Мамедов отметил, что лидеры Турции того времени допускали стратегические ошибки, навлекая беды на свою страну. Вместо того, чтобы заботиться о модернизации экономики Турции, привлекать в страну европейские современные технологии, развивать образование и промышленность, султаны пытались сохранить империю дипломатическими маневрами.

“Внутри страна была слаба, но с сильной внешней политикой, однако это не спасло османов от развала империи. Она была обречена”, - подчеркнул он.

В период Первой мировой войны, по словам Мамедова, Турция не желала конфликта с Европой, младотурки избегали войны с Антантой. Они искали общий язык с англи-

чанами, с Антантой в целом, но европейцы, называя Турцию “больным государством”, вознамерились растащить ее территории. Турки были вынуждены начать переговоры с Германией, и поддержали эту страну в войне с другими европейскими странами – Францией, Англией и Россией.

Местные армяне, жившие на востоке Турции, начали восстание против турецкого правительства, надеясь заслужить доверие Антанты, которая даст армянам возможность построить моноэтническое армянское государство на захваченной турецкой территории.

“Но Османская империя, обессиленная войнами, уже не могла противостоять распаду и не могла собрать под единым флагом самые различные народы – от арабов до европейцев. Новое религиозное течение в исламе – ваххабизм, был уже взят на вооружение арабами, оно было нужно им как вода и воздух. На западе болгары объединились с русскими, так что центробежные процессы остановить туркам было не по силам”, – отметил Мамедов.

Moskva pat vəziyyətində

(publika.az / 08.27.2014)

“Cənubi Qafqaz ölkələrinin Rusiyanın yaratdığı Avrasiya İqtisadi Birliyinə qəbul edilməsi Dağlıq Qarabağ probleminin həll edilməsilə nəticələnəcək”.

ANS PRESS-in məlumatına görə, rəsmi Moskva, Bakı və Ankarada bir çox analitiklər belə hesab edir.

SSRİ-ni dağıdan Zbiqnev Bzejnskinin çalışdığı “Jamestown Fondu” öz saytında Dağlıq Qarabağ münaqişəsindən və Putinin yaratdığı Avrasiya İqtisadi Birliyinin gələcək taleyi haqqında məqalə dərc edib.

Məqalədə Rusiya ekspertləri ilə yanaşı, Azərbaycandan olan araşdırmaçı Adıgözəl Məmmədovun da fikirləri yer alıb.

“Rusiyalı ekspert: Avrasiya İqtisadi Birliyi Ermənistanın işğal etdiyi torpaqlarla birgə yaşaya bilər” adlı məqalə rusiyalı ekspertlərin fikirlərilə başlayır: “Ermənistanın bu Birliyə daxil edilməsi Dağlıq Qarabağın hazırkı status-kvo vəziyyətini dəyişməyəcək, əksinə yeni yaradılan Birlik Ermənistanla “Dağlıq Qarabağ”ın iqtisadi təhlükəsizliyini qoruya biləcək və bu da region dövlətlərinə öz müsbət təsirini göstərəcək.

Rusiya Elmlər Akademiyasının şərqsünaslıq institutunun Cənubi Qafqaz regionu üçün təhlükəsizlik məsələləri üzrə mütəxəssisi Arkadi Areşev qeyd edir ki, digər versiyalar üzərində düşününlər reallıqdan kənarda qalıblar. Ancaq bunun əksini düşününlər də az deyil. Məsələn, rejissor Vladimir Lepexin, Rusiyanın iqtisadi inkişaf naziri Aleksey Ulyukayev və Qazaxıstan prezidenti Nursultan Nazarbayev vurğulayır ki, Ermənistan

özünün hazırkı “siyasi durumu” ilə Avrasiya İqtisadi Birliyinin üzvü ola bilməz.

Areşev öz açıqlamasında xatırladır ki, Lepexin əvvəlcə bəyan etmişdi ki, Azərbaycan Ermənistanın eyni anda bu Birliyə daxil edilməsi Birliyin integrasiya səviyyəsini qaldıra və bu ölkələr arasında hökm sürən düşmənçilik ruhunu yumşalda bilər.

Rusiyalı nazir Ulyukayev də Bakıda səfərdə olan zaman demişdi ki, hər iki tərəfin Avrasiya İqtisadi Birliyinə qəbulu Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə kömək edə bilər. Belə bir optimist ideya ilə Nazarbayev də çıxış etmişdi. “Ancaq Azərbaycan Ermənistandan fərqli olaraq bu Birliyə üzv olmaq üçün heç bir addım atmayıb”, - deyər Areşev əlavə edib. Onun fikrincə, əgər rəsmi Bakı Moskvaya tərəf addım atmasa, Rusiya da Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll edilməsi üçün heç bir addım atmayacaq.

Azərbaycanlı ekspert Adıgözəl Məmmədov isə vurğulayır ki, Areşev dolayısı yolla, Azərbaycanı qorxutmağa yönələn gizli mesaj göndərüb. “Əslində Moskva digər ehtiyat planı üzərində də işləyə bilər. Çünki Kremldə hər kəs anlayır ki, Azərbaycan onlar üçün Ermənistandan fərqli olaraq önəmli bir ölkədir. Və bu da nəticədə Bakının gələcəkdə Rusiyanın böyük iqtisadi layihələrinə qoşulma ehtimalını artırır. Moskva təkcə bu layihələrdə, eləcə də Avrasiya İqtisadi Birliyində Türkiyəni də görmək istəyər. Ancaq hər kəs anlayır ki, rəsmi Ankara Dağlıq Qarabağ problemi həll edilməyənədək İrəvanla nə siyasi, nə də iqtisadi Birliyə daxil olar. Moskva bunu gözəl anladığından yaqin özünün ehtiyat variantına əl atacaq”, – deyər araşdırmaçı bildirib.

Adıgözəl Məmmədov hesab edir ki, Rusiya ilə Türkiyə bir vaxtlar böyük imperiyalara sahib olduqlarından hər addımlarını ölçüb biçməlidirlər, çünki hər iki ölkədə çoxsaylı millətlərin nümayəndələri yaşadığından etnik milliyyətçilik onların siyasi

düzəmini dəyişə bilər. “Heç kəsə sirr deyil ki, hər iki ölkənin regionda böyük maraqları var və elə bu maraqlar da Türkiyə ilə Rusiyanı bütün aspektlərdə birləşdirir və böyük güc mərkəzinə çevirir bilər. Türkiyə son dövrlər milliyətçiliyin nə qədər qüsur-lu olduğunu anladığından ölkə konstitusiyasına söykənən yeni dövlət ideologiyası hazırladı və bu da özünün müsbət nəticəsini göstərdi. Rusiya da Putinin 3-cü prezidentlik dövründən başlayaraq ölkə daxilində baş qaldıra biləcək millətlərarası yeni qarşılıqlı maraqların qarşısını vaxtında almağı bacardı və nəticədə Rusiyanın böyük interaqsiya layihələrinə digər dövlətlər də qoşuldu. Kremldə də çox gözəl anlayırlar ki, Avrasiya ideyasının kökündə slavyan-türk birliyi dayanır”, – deyir azərbaycanlı ekspert əlavə edib.

Rusiyalı analitiklər isə Moskvanın daha çox şey istədiyini gizlətmir: “Rusiya Azərbaycan üzərində qələbə çalmaq və onu Avrasiya İqtisadi Birliyinin integrasiya layihələrinə qoşmaq fikrindədir. Moskva Azərbaycanla yanaşı İranın neft və qaz sənayesinə də “şəriq olmaq” düşüncəsi ilə yaşayır. Bütün bu ideyaların həyata keçməsindən ötrü isə Kreml Dağlıq Qarabağ münaqişəsini həll etməlidir, əks halda nə Bakının, nə Ankaranın könlünü ala bilər”.

Deməli, belə çıxır ki, hazırkı durumda Rusiya pat vəziyyətinə düşüb. O, nə Azərbaycanı, nə də Ermənistanı itirmək istəyir. Rusiya hər iki dövlətin və Nəzarbayevin “qılığına” girmək üçün isə Dağlıq Qarabağ münaqişəsini həll etməlidir. Əks halda ona qalan yetim, ac-yalavac Ermənistan qalacaq. Azərbaycan isə günü-gündən güclənərək öz ordusunun gücü ilə torpağını geri alacaq. Rusiya isə çox böyük ehtimalla, buna göz yumacaq, çünki o göz yummağın sonucunda Azərbaycanı da Avrasiya İqtisadi Birliyində görmək istəyəcək.

Qeyd edək ki, bu məqalənin çap edildiyi “Jamestown Fon-

du” 1984-cü ildə yaradılıb və məqsədi qeyri-hökumət təşkilatlarının adı ilə dünya ölkələrinin siyasi durumunu araşdırmaqdır. Qlen Hovardın rəhbərlik etdiyi bu Fond da ABŞ prezidentinin milli təhlükəsizlik üzrə keçmiş müşaviri Zbiqnev Bzejinski və Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin eks başçısı Ceyms Vulsi də çalışır.

Onu da bildirək ki, 1976-cı ildə ABŞ prezidenti seçilən C. Karterin dövründə Bzejinski milli təhlükəsizlik məsələləri üzrə köməkçi postuna (1977-1981) təyin edilir. Və bu vəzifədə çalışdığı dövrdə o özünün antikommunist fəaliyyətini daha qabarıq şəkildə ortaya qoyur, insan haqlarının pozulması üzündən SSRİ-ni çox sərt şəkildə tənqid edir. Siyasi şərhçilər 1978-ci ildə məşhur Kemp-Devid razılaşmasının imzalanmasında Zbiqnev Bjezinskinin xidmətlərinin böyük olduğunu yazırdılar. Amma bu uğurlar heç də hamının ürəyincə deyildi. Artıq yüksək dairələrdə onun əleyhdarları yaranmışdı. Hətta onların öz cəbhəsində belə Zbiqnevi istəməyənlər vardı. Onun siyasi mühakimələri tez-tez Karterin dövlət katibi olan S.Vensin əks reaksiyası ilə qarşılaşırdı. İş o yerə qədər gəlir ki, prezident öz administrasiyasında yaranan bu qarşıdurmanı aradan qaldırmaq üçün hərəkətə keçir. Amma Bjezinskini bəyənməyənlər heç də Venslə məhdudlaşmırdı. Onun həm də adları bilinməyən əleyhdarları mövcud idi. Bjezinski isə heç nəyə məhəl qoymadan öz işini bildiyi kimi davam etdirirdi. Lakin çox çəkmir ki, o, özündən asılı olmayan səbəblər üzündən tutduğu vəzifədən getməli olur və yenidən elm aləminə qayıdır. Belə ki, hakimiyyət dəyişikliyindən sonra prezident postuna respublikaçı Ronald Reyqan gəlir və təbii ki, Zbiqnev gedir. Bundan sonra Bjezinski müəyyən fasilələrlə 1960-cı ildən dərs verdiyi Kolumbiya universitetindəki professor vəzifəsinə yenidən qayıdır. O, elmi fəaliyyəti dövründə bir sıra sanballı kitablar yazır. Onlardan “Böyük iflas”, “Hakimiyyət və prinsip”, “Böyük

şahmat taxtası”, “Seçim: global hakimiyyət, yaxud global liderlik” və bu kimi əsərləri indi də öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır. Onun yazdıqlarının bir çoxu Sovet İttifaqının və postsovet Rusiyanın yaratdığı problemlərə həsr olunub. Rusiyanın siyasətini həmişə tənqid edən Bjezinski 1991-ci ildə SSRİ-nin süqutundan sonra bu ölkəni “Avrasiyanın düz mərkəzində yerləşən qara dəlik” adlandırıb. Zbiqnevə görə müasir dünya bundan tez və bacardığıca “ağrısız” qurtulmalıdır. Bjezinski 2000-ci ildən Vaşinqton Beynəlxalq Strateji Təhqiqatlar Mərkəzinin global təhlükəsizlik və geostrateji kafedrasına rəhbərlik edir. O, postsovet respublikalarında Rusiyanın təzyiqlərini azaltmaq, Azərbaycanın, Ukraynanın, Gürcüstanın və başqa respublikaların Qərbə inteqrasiyasının tənzimlənməsi, genişlənməsi üçün ciddi çəkildə çalışır. Çeçenistanda vəziyyətin normallaşması, çeçenlərin azadlıq əldə etməsindən ötrü aktiv fəaliyyət göstərir. O belə hesab edir ki, yuxarıda adı çəkilən ölkələrə daha çox siyasi və iqtisadi dəstək göstərilməli, onların NATO sıralarına qəbuluna yardım edilməlidir. Bütün dünyada olduğu kimi Zbiqnev Bjezinskinin adı Azərbaycanda da çox tanınır. Onun siyasi təhlilləri, fikirləri ölkə mətbuatda vaxtaşırı yer alır. Zbiqnevin Varşavadan başlayan həyat yolu onu əvvəlcə Kanadaya apardı, sonra bu yol Vaşinqtona uzandı. Öz biliyi, bacarığı sayəsində dünyanın bu gün barmaqla sayıla biləcək nəhəng siyasi elm adamına, nüfuzlu politoloquna çevrildi.

Babək Göyüş

**Стратегический вес тюркоязычного
ареала растет - эксперт**
(kavpolit.com /07.06.2014)

Сближение России с Китаем пагубно для России, сказал в интервью Новости-Азербайджан политолог Адгезал Мамедов. На этом фоне он также отметил развитие тюркоязычного потенциала в мире. Источник novosti.az.

“Отношения между тюркоязычными странами обретают традиционность и целенаправленность, что наиболее четко просматривается на фоне обострения отношений с США. Стратегический вес тюркоязычного ареала растет.

Турция создает новую модель самодостаточного государства, которую следует воспринимать спокойно, как структуру новой крупной, успешной державы, которая готова отстаивать свои интересы”, – отметил эксперт.

По его словам, бурное экономическое развитие Турции в течение последнего десятилетия и укрепление международной позиции этой страны привели к расширению в географическом плане ее влияния.

“Сейчас, в связи с последними событиями на Украине, идет переформация геополитических центров в лице тюркоязычных стран. Между Азербайджаном и Туркменией были напряженные отношения, также между Узбекистаном и властью Турции, когда Турция голосовала против Узбекистана в ООН.

Очевидно, что новым президентом Турции будет Раджаб Тайб Эрдоган, и тогда разногласия между Узбекистаном

и Турцией тоже устранятся, и перейдут на новый уровень”, – сказал он.

Эксперт также сказал, что все события на Украине происходят по вине США, поэтому многие силы консолидируются.

“Заключение газовых соглашений между Китаем и Россией привело к тому, что ситуация резко изменилась. Опасный момент содержит политика Китая.

В Китае издаются такие книги, в которых говорится, что Пекин должен активно, с помощью своей армии и флота, обеспечить свою экономическую мощь по всему миру.

Даже в начале 2009 года в Китае вышла книга “Китай не доволен”. В этой книге говорилось, что Пекин должен взять под контроль все мировые ресурсы, чтобы Китай мог стать во главе человечества. Там также отмечалось, что китайская армия должна активно включиться в борьбу за мировые ресурсы. И что получается из этого? Китай за счет разногласий России с европейскими странами получает для себя выгодные условия для расширения влияния в регионе”, – подчеркнул он.

По мнению Мамедова, эта ситуация привела к тому, что тюркоязычные страны вынуждены в более сплоченном варианте противостоять своим геополитическим конкурентам.

“Думаю, что саммит тюркоязычных государств был нацелен на обсуждение будущего тюркоязычного мира. Уверен, что, несмотря на все разногласия, в будущем к этим странам присоединится и Узбекистан. Как я и раньше говорил, новое будущее состоится в славяно-тюркском союзе. Надо смотреть на это спокойно”, – сказал он.

Мамедов также характеризовал углубление отношений

России с Китаем как изменение геополитического положения во всем мире.

“Сближение России с Китаем опасно для самой России, потому что Китай – это экономическая сила”, – сказал он.

По его мнению, Китай является угрозой, как для России, так и для тюркского мира.

“Китай является угрозой не только для тюркского мира, но и для России, потому что у Китая есть территориальные претензии к России. Эти претензии были и во времена СССР, и во времена Царской России. Поэтому я считаю, что это опасное сближение. На мой взгляд, самым продуктивным было бы славяно-тюркское сближение”, – резюмировал он.

**Təlxəyin dramatikləşməsi və ya
Yerevanın oyuncağı indi nə istəyir?**
(news.milli.az / 05.03.2014)

“Haqqı ödənilərsə, istənilən işi görmək olar” prinsipi ilə yaşayan və çalışan, dar dairələrdə geniş tanınan şəxslər yaşadıkları dövlətin maraqlarını çox ucuz, mənafeələrini dəyər-dəyməzinə satmağı fərasət bilirlər.

Azərbaycan vətəndaşı olan, amma sonradan Azərbaycana düşmənlər kəşilənlər də var və belələrindən biri də özünü “Fəxrəddin Əboszadə” adlandıran Fəxrəddin Abbasovdur.

Ekstremizm və separatçılıq təbliğatı aparan bu şəxs indi Moskvadadır.

O, Rusiya paytaxtında ölkəmizə və vətənimizdə yaşayan xalqlara qarşı aşkar böhtanlar atmaqla yanaşı, Azərbaycanda etnik zəmində qarşıdurma yaratmağa çalışan qüvvələrin marionetkələrindən biridir.

F.Abbasov “Talış Xəbər Agentliyi” adlandırdığı “internet saytı”nda, əslində isə bloqunda “Rusiya Strateji Tədqiqatlar İnstitutu Azərbaycanın lobbisi rolunda?” başlıqlı məqalə dərc etdirib.

Məqalədə Fəxrəddin Abbasov guya Azərbaycanın mövcud hakimiyyəti tərəfindən RF-dəki lobbicilik fəaliyyəti üçün bir milyard dollaradək vəsaitin xərcləndiyini qeyd edib. O, adlarını açıqlamadığı bir neçə mənbənin məlumatına istinadən bildirib ki, guya Rusiyanın Azərbaycandakı səfiri rəhbəri olduğu qurumun işçiləri tərəfindən KİV-lərdəki məqalələrə dair RF XİN üçün hazırlanan təhlili arayışlarda Rusiya əleyhinə yönəlmiş fikirlərin əks olunmasının qarşısını alır. Bununla da səfir guya Azərbaycan

hakimiyyətinin Rusiya rəhbərliyi qarşısında müsbət imicinin formalaşdırılmasına çalışır. Eyni zamanda Fəxrəddin Abbasov rusiyalı politoloq Yevgeni Baxrevskinin “Talışıstan ostanı”nın İran olduğuna dair söylədiklərinə münasibət bildirərək, sonuncunu tənqid etmiş və onun rəsmi dövlət institutunun işçisi olduğundan dərc etdiklərinin Rusiyanın mövqeyi kimi qiymətləndirildiyini və nəticədə İranla Rusiya arasında münasibətlərin gərginləşməsinə səbəb olacağını vurğulayıb.

Belə absurd açıqlamalarla çıxış edən F.Abbasovun növbəti dəfə paranoyaya qapılmasının səbəbi isə M.V.Lomonosov adına MDU-nun iqtisadiyyat fakültəsində, azərbaycanlı yazıçı-tarixçi Adıgözəl Məmmədovun “Avrasiya integrasiyası kontekstində böyük slavyan-türk birliyi haqqında” kitabının təqdimatının keçirilməsi və “Slavyan-türk ittifaqı: keçmişi və gələcəyi” adlı seminar təşkil olunmasıdır.

Rusiya Strateji Tədqiqatlar İnstitutunun böyük elmi işçisi, Azərbaycan üzrə əsas mütəxəssis olan Yevgeni Baxrevski çıxışında slavyan və türk etnosları arasındakı çox sıx bağlardan bəhs edib.

Tədbirin moderatoru - Moskva Lev Qumilyov Mərkəzinin direktoru Pavel Zarifullin isə qeyd edib ki, “bu cür dəyirmi məsələlər Rusiya və Azərbaycan arasında Sovet İttifaqının dağılması nəticəsində pozulmuş əlaqələri bərpa etməli və bu gün aktual olan Avrasiya Birliyi üçün zəmin hazırlamalıdır”. Onun sözlərinə, sovet dönməndə Bakı beş sovet şəhərindən biri və nəhəng bir məkanın mədəni kodunu müəyyən edən “mədəniyyət ocağı” idi. Zarifullinin fikrincə, Rusiya və Azərbaycan intellektual elitaları arasındakı bu potensial bu gün də qorunub saxlanıb. Tarixi inkişaf vahid sivilizasiya məkanı quran, hər birinin öz töhfəsini verdiyi slavyan-türk ittifaqını öncədən zəruri edib. “Slavyan-türk it-

tifaqı Avrasiya integrasiyasının prinsipial əsasıdır. Rusiya və Azərbaycanın gələcəyi qardaşlıq ittifaqındadır”, – deyər Moskva Lev Qumilyov Mərkəzinin direktoru əlavə edib.

Ermənilərlə çox sıx əlaqələrdə olduğunu heç zaman gizlətməyən və indiyədək dəfələrlə Yerevanda müxtəlif “tədbirlər”ə qatılan F.Abbasovun istəriyası, göründüyü kimi, anlaşılandır.

Rusiya ilə Azərbaycan arasında bütün sahələrdə əlaqələrin sürətlə inkişafı, Moskvanın Bakını Cənubi Qafqazda strateji tərəfdaş kimi gördüyünü bəyan etməsi F.Abbasovla bəhəm, onun havadarlarını və sahiblərini də sinirləndirir, təbdən çıxarır.

Rusiyadakı ultraşovinst və millətçi qüvvələrlə yanaşı, Ermənistan da Moskva-Bakı təmaslarının intensivliyindən narahatdır.

Belədən onlar bütün vasitələrə əl atır, hətta F.Abbasov kimi başbəla “alim”lərdən yararlanmağa çalışır, indiyədək özlərini dəfələrlə ifşa etmiş buyruq qullarının “ədalət axtarış”larını nümayiş etdirməklə guya məqsədlərinə çatacaqlarını düşünürlər.

Təbii ki, şimal qonşumuzla münasibətlərin inkişafı Ermənistanı təlaşa saldığı üçün Yerevandakı xüsusi xidmət orqanları bütün vasitələrdən yararlanmağa çalışır, o cümlədən F.Abbasov kimi səs salaraq diqqəti özünə cəlb etməyə can atan fiqurları ortaya atırlar.

Lakin Yerevan və onun böyük oyunda iştirakçı olmaq niyyəti ilə irəli sürdüyü oyuncaqları məqsədlərinə hələ də çatmayıblar.

Çatmaları da mümkün deyil, çünki dövlətlərarası münasibətlər ciddi ünsür olduğundan həmin müstəvidə oyuncaqların yeri görünmür.

Özünü “alim və politoloq” adlandıran Fəxrəddin Abbasovlar qarabasmalarını gerçək kimi qələmə versə belə.

**Адгезал Мамедов: “Предположу,
что многие страны стали активно отговаривать
Баку от военных действий”**
(archive.zerkalo.az / 26.06.2012)

– Как можете оценить сегодняшнюю ситуацию на линии фронта карабахского конфликта?

– Необходимо отметить, что очень многие информационные агентства в последние дни цитируют заявление начальника штаба Вооруженных сил Азербайджана Н.Садыгова, который накануне отметил, что для азербайджанской армии и десяти дней хватит, чтобы освободить захваченные агрессором земли. После подобных заявлений предположу, что многие страны стали активно отговаривать Баку от военных действий. Ну а в случае, если война все же будет иметь место, мы наверняка станем свидетелями резких шагов со стороны ведущих мировых держав, направленных на недопущение военных действий. Поэтому для Азербайджана крайне важно иметь:

1. Политическую стабильность внутри государства; 2. Динамичное развитие и стимуляцию экономики; 3. Глобальную внешнюю политику, основанную на прагматизме; 4. Духовное единство народа; 5. Сильную боеспособную армию.

Все это понимают и знают, в том числе государства, недолгоблюдающие Азербайджан, поэтому каким-то образом хотят изменить ситуацию в регионе. Ну, очень хочется определенным мировым кругам изменить геополитическое расположение региона в свою пользу. Конечно, руководство

Азербайджана понимает это. Нам придется разрабатывать новые геополитические стратегии в регионе, учитывая дальнейшие изменения в мире.

– Дайте, пожалуйста, итоговую оценку визиту Хиллари Клинтон в регион Южного Кавказа. Как вы считаете, привнес ли ее визит некое оживление в процесс урегулирования карабахского конфликта?

– В последнее время в современном мире в отношениях России и Запада, особенно России и США, просматриваются проблемы, о которых многие сейчас говорят. США с Россией соблюдают, прежде всего, безопасность и национальные приоритеты своих стран. Естественно, Штаты волнует вероятность ядерного нападения, стало быть, его уничтожение и сокращение этого оружия у России.

У России очень мощное ядерное оружие и средства его доставки. У США же на первом месте национальная экономическая безопасность.

Есть еще один волнующий обе державы момент. После распада СССР в государствах постсоветского пространства наблюдался (в отдельных случаях временный) рост национализма, в некоторых случаях - религиозного фанатизма. Следует иметь в виду, что некоторые реакционные круги пытаются экспортировать в страны СНГ националистические и религиозные идеи с целью идеологического разложения молодежи.

Идем далее. После того как Россия проявила твердость в сирийском вопросе, в Белом доме поняли, что перспективы войны на Ближнем Востоке изменились. Как бы ни старались Штаты, стало ясно, что достичь своих целей им будет нелегко. Для этого они активно работают с различ-

ными странами, в данном случае регион нами Ближнего Востока и Южного Кавказа.

– Как можете оценить ситуацию вокруг Ирана? Как вы считаете, увидим ли мы в ближайшее время серию авиаударов западной коалиции по соседней стране?

– А что произойдет, если Израиль нападет на ИРИ (Исламскую Республику Иран)? Во-первых, резко обострится геополитическая и внутривосточная ситуация на всем Ближнем и Среднем Востоке. Волна антиизраильских выступлений охватит Сирию, Ливан и Палестину, и ряд других мусульманских государств. Иракские и афганские шииты объявят джихад (священную войну) Израилю. А это значит, что запольхают южный Ирак и относительно мирный север Афганистана, еще более обострится ситуация в шиитских районах Пакистана.

Во-вторых, произойдет резкое повышение цен на нефть, так как Иран является крупным поставщиком “черного золота” на мировой рынок. Как результат, повысятся цены на продукты питания и другие категории товаров.

В-третьих, война может из локальной перерасти в крупный международный военный конфликт, так как армия и флот ИРИ нанесут удары по Израилю и ближневосточным базам США, то есть в войну будут втянуты Турция и страны Персидского залива (возможно, страны Южного Кавказа).

В-четвертых, война в Иране станет дополнительным катализатором обострения ситуации на российском Кавказе, так как на Северный Кавказ может хлынуть огромный поток беженцев из Ирана.

В-пятых, война в Иране будет затяжной и кровопролитной. Штаты не добьются повторения относительно

легкого блицкрига в Ираке.

В-шестых, рост цен в США и Европе усилит протестные настроения обывателей, что, возможно, вынудит власти стран антииранской коалиции ввести жесткие политические и экономические ограничения в своих государствах.

В-седьмых, резко усилится геополитический вес КНР на мировой сцене. Независимо от результата военной кампании в Иране, китайцы обязательно перехватят пальму геополитического первенства у США.

Если все-таки антииранские силы подвергнут ИРИ ракетно-бомбовым ударам, иранцам будет, чем ответить.

Взял интервью: Гамид Гамидов

**Мирджафар Багиров и поползновения
армян на культуру Азербайджана**
(aze.az / 27.07.2009)

О том, как Багиров отстаивал интересы Азербайджана и защищал культуру нашей страны от армян повествуется в книге “Час “икс” писателя, историка и исследователя Адгезал Мамедова.

Личность первого секретаря азербайджанской коммунистической партии Мирджафара Багирова все советские годы, до 7 мая 1956 года и после, когда он был расстрелян по приговору проведенного в Москве военного трибунала, вызывала ужас и ненависть в Азербайджане.

Но советская историческая наука разноречива и непоследовательна.

Если кумир миллионов на планете и советский полубог Владимир Ленин теперь в Москве воспринимается как объект насмешек юмористов и бесхозный труп, можно ли верить всему, что мы слышали о Багирове? Несомненно, бывший в течение 30 лет единовластным властителем Азербайджанской Советской Социалистической Республики, рожденный 17 сентября 1896 года в Кубинском уезде в бедной семье, и дослужившийся до высшей должности в Азербайджане М.Багиров не

мог характеризоваться так однозначно – только сатрапом Кремля и виновником массовых убийств его противников.

Новейшая история Азербайджана, значительные стра-

ницы в которой вписаны рукой Багирова, скрывает много тайн и полна еще ложными стереотипами. Писатель, историк и исследователь Адгезал Мамедов издал в этом году книгу “Час “икс” переворота М.Д.Багирова и Л.П. Берии”, которая многочисленными документами доказывает, что упомянутые исторические личности, при всей их антигуманной и тоталитарной сущности, сделали немало хорошего для азербайджанской нации.

Начнем с того, что знакомство этих людей, переросшее впоследствии в дружбу и тесное сотрудничество, началось с 1919 года, когда они сотрудничали, будучи на разных должностях, с мусаватским правительством Азербайджанской Демократической Республики (1918-1920).

В 1918 году молодой М.Багиров был командиром азербайджанского отряда, сражавшегося с армянскими отрядами Амазаспа, одного из лидеров Дашнакцутюн.

В марте 1918 года отряд Багирова защищал в Кубе мирное население, тогда же он впервые сблизился с большевиками, когда отряд Багирова вынужден был оставить Кубу и встретиться в Дербенте с Красной Армией.

Все тридцатые годы Москва, руководимая Сталиным, занималась уничтожением лучшей части советского народа.

Несомненно, что исполнителем злой воли коммунистов в Азербайджане был М.Багиров.

Но так же не вызывает сомнения и то, что Багиров спас от расстрела многих видных представителей Азербайджана.

В ходатайстве на имя Сталина Багиров пытался помочь председателю Совета Народных Комиссаров Азербайджана Гусейну Рахманову, которого в доносах из Баку, направляемых в Москву, называли “контрреволюционным нацио-

налистом”. Во время следствия в 1955 году, завершившегося расстрелом Багирова, ему в вину поставили освобождение из-под ареста мусаватиста Мамеда Гаджиева и Азиза Азизова, взятых под стражу в 1937 году.

За них перед Берией просил М.Багиров.

В судебных документах видно, что председатель ЧК Азербайджана М.Багиров спас от расстрела А.Зизинского, воевавшего в Кубе против армянских головорезов.

В 1956 году этот факт стал одним из пунктов обвинения против Багирова, со стороны генерального прокурора СССР Руденко.

В 1927 году, когда Багирова по инициативе А.Гараева и Л.Мирзояна отстранили от должности председателя ГРУ, и назначили на его место Новруза Рзаева, последний добился все-таки расстрела Зизинского.

После 18 месяцев отставки Багиров с помощью Берия возвратился на прежнюю должность, и, узнав о гибели Зизинского, добился ареста Рзаева.

Но по решению Верховного суда его освободили, и Рзаев отправился в Казахстан, под защиту секретаря Казахстанского КП Л.Мирзояна. Впоследствии Мирзояна репрессировали, и 4 января 1940 года Рзаев тайно прибыл в Баку.

Узнав об этом, Багиров приказал того срочно арестовать.

В книге А.Мамедова приводится диалог между Багировым и Рзаевым.

Багиров:

– Ты думал, что от меня убежишь?

Ты что не понимал, что после того, как Мирзоян разоблачен как английский шпион, следующая очередь твоя? - Я сомневался в том, что вы настоящий коммунист. - Прежде

я сын азербайджанского народа, потом уже коммунист.

Как показывали материалы суда над Багировым, он сам лично расстрелял Рзаева в камере. В книге А.Мамедова есть сведения о попытках Багирова помочь А.Шихлинскому – генералу российской армии от артиллерии и министру обороны АДР.

18 августа 1943 года Шихлинский умер, а потом, по поручению Багирова, в 1946 году была издана книга воспоминаний о выдающемся азербайджанском военачальнике.

Большую роль в творческом становлении выдающегося певца Хана Шушинского, композитора Узеира Гаджибекова, поэтессы Нигяр Рафибейлы сыграл лично М.Багиров. в 1922 году председатель ЧК Багиров лично отправился в тюрьму и освободил из камеры драматурга Дж.Джаббарлы, Азиза Шарифа и нескольких видных интеллигентов. Оперу У.Гаджибекова “Аршин мал алан” армяне пытались украсть дважды.

Впервые еще до Октябрьской революции, переведя оперу на армянский язык и назвав персонажей армянскими именами, а второй раз в 40-х годах в Иране, когда некий Армен снял там фильм “Аршин мал алан” и назвал себя автором этого музыкального произведения. Узеир Бек сообщил о происходящем Багирову, который, будучи на приеме у Сталина, просил помощи генерального секретаря ЦК КПСС.

Сталин ответил:

“Единственная моя помощь – посоветовать вам самим снять фильм “Аршин мал алан” на высоком уровне и продемонстрировать его всему миру”.

Так был снят шедевр азербайджанского киноискусства.

Для освоения природных ресурсов Сибири и Крайнего

Севера стране нужны были бесплатные трудовые руки, и армию рабочих пополняли за счет сотен тысяч репрессированных.

Определенные планы по наполнению Гулага ставились перед Азербайджаном.

Бывший в то время секретарем ЦК ВКП Жданов в те годы направил Багирову гневное письмо, которое было зачитано в суде над Багировым.

Жданов обвинял руководителя Азербайджана в нерешительности разоблачения, ареста и наказания контрреволюционеров.

Агенты главы советских милиционеров Ежова направляли из Баку в Москву секретные письма, в которых сообщали в Кремль о том, как Багиров настойчиво защищал национальные интересы азербайджанцев.

В годы второй мировой войны Азербайджан, как и другие республики СССР, поставлял на фронт своих сынов и дочерей.

Вследствие плохого знания русского языка большинством азербайджанских солдат, их положение в воюющей армии было тяжелым.

В донесениях, которые получал Багиров из частей, говорилось, что “в 3-м отделении 276 полка секретарь партийной организации Т.Даниелян вместо того, чтобы разъяснять недостатки некоторых солдат, оскорбляет их нецензурными словами”.

Или: “младшие офицеры не умеют себя вести.

Применяют физическую силу, оскорбляют солдат, в результате среди солдат растет недовольство.

Солдат Красной Армии Гурбат Насиров, стоя в очереди за сигаретами, был избит”.

В то время Багиров был членом Военного Совета Закавказского фронта.

Во время одного из посещений воинских частей солдаты рассказали ему о делах полевого командира Евгения Хрущева, который за незнание русского языка во время боя приговаривал солдат к расстрелу.

Багиров вызвал этого командира и в присутствии солдат пустил ему пулю в лоб из своего “маузера”.

Конечно, об этом инциденте было сообщено Сталину.

Багиров отправился в Кремль и там, в присутствии Берия, обосновал свои действия.

В результате обобщения этих фактов в Москве было принято решение о формировании воинских частей, состоявших из азербайджанцев.

Особую роль сыграл Багиров в защите территориальной целостности Азербайджанской Советской Республики, ведь попытки отторгнуть Карабах и Нахчыван предпринимались армянами в годы СССР неоднократно.

Как показывает в своей книге А.Мамедов, после капитуляции Германии, когда СССР постепенно переходил к периоду восстановления разрушенного хозяйства, в Кремль стали поступать армянские обращения.

28 ноября секретарь ЦК ВКП Маленков перенаправил Багирову письмо в Кремль от первого секретаря армянской компартии Арутюнова.

Армяне просили передать им Нагорный Карабах.

Багиров ответил пространным письмом, направив Маленкову карту Закавказья.

На карте было указано, как в 1921 году отобрали от Азербайджана и отдали Армении Зангезур, Гейчинский

край, озеро Гейча (Севан), Грузии передали Борчалы, Дагестану отдали Касумкент, Дербент. В письме Багирова сказано: “мы не возражаем против включения в состав Армянской ССР Нагорно-Карабахской Автономной области, но не согласны с передачей Армянской ССР Шушинского района.

Одновременно считаем необходимым довести до сведения ЦК ВКП (б), что при рассмотрении вопроса о включении НКАО в состав Армянской ССР должен быть рассмотрен и вопрос о включении в состав Азербайджанской ССР Азизбековского, Вединского и Карабагларского районов Армянской ССР, примыкающих к Азербайджанской республике и населенных преимущественно азербайджанцами.

И, наконец, мы просим рассмотреть вопрос о включении в состав Азербайджанской ССР Борчалинского района Грузинской ССР, Дербентского и Касумкентского районов Дагестанской ССР.

Секретарь ЦК КП (б) Азербайджана М.Д.Багиров, 10 декабря 1945 г. Спустя два года подозрительному Сталину стало казаться, что близкие к Турции азербайджанцы могут неожиданно выступить на стороне антисоветских сил и способствовать развалу СССР.

Несомненно, что эти мысли были навеяны окружением “великого вождя всех народов”.

В то время СССР предъявлял Турции территориальные претензии, угрожая вторжением на турецкие земли, которые армяне считали своими.

Однажды Берия срочно позвонил Багирову, сообщив, что в политбюро поставлен вопрос о депортации всех азербайджанцев.

Берия смог отложить созыв политбюро на несколько дней, и посоветовал Багирову срочно вылететь в Москву.

Работавший в те годы председателем СНК Азербайджана Теймур Кулиев вспоминал:

“Я увидел Багирова очень обеспокоенным и взволнованным.

Он мне сообщил о звонке Берия”.

Багиров выдвинул ящик стола, достал личный пистолет и сказал Кулиеву:

“Я еду в Москву, в Кремль, встретиться со Сталиным.

Берия пообещал помочь.

Если я не смогу убедить Сталина.

Сказав, он немного помолчал”. Багиров встретился со Сталиным один на один.

Результатом этой беседы стало то, что азербайджанцев оставили жить на своей исторической родине.

Но не всех.

В ноябре 1947 года Сталин отправил Багирова в принудительный отпуск на 128 дней.

За это время из Армении на границе с Турцией депортировали азербайджанцев, под видом того, что для армян, прибывающих из Турции на жительство в советскую Армению, нужны свободные земли. Для того, чтобы не дать армянам снова предъявить свои территориальные претензии, на этот раз к Нахчывани, Багиров организовал торжественное празднование 25-летия со дня создания Нахчыванской АССР, обратился по этому поводу за разрешением к И.Сталину.

В дни празднования в Нахчывани было произнесено много хвалебных слов в адрес Сталина, советской власти и дружбы советский народов.

За заслуги в деле строительства социализма были награждены множество жителей этой автономной области –

деятелей культуры, народного хозяйства, науки и т.д. Все последующие годы своей работы на должности секретаря Азербайджанской компартии М.Багиров разоблачал неустанные происки армянского национализма.

В частности, по его настоянию Главлит остановил продажу книги Мариэтты Шагинян “Советское Закавказье”, начиненной нацистскими высказываниями.

На странице 224 этой книги Шагинян называет Карабах “страной армянской”, “дворянским кусочком Армении” (стр. 225).

Оскорбительных, диких абзацев в книге “советской писательницы” Шагинян много, приведу один пример.

Описывая внешность азербайджанской женщины, она говорит: “чадра необходима как возбудитель.

Ее темная бесформенность, беспомощное движение тела под складками, окутывающими его, – комплекс чрезвычайно сложных, веками въевшихся представлений.

Здесь и отдаленная связь с атавистическим пережитком зверя, – потребностью брыкания и топтания женщин: и звериное чувство собственности, – моя, мое, скрытое, закутанное, закрытое, психологическое обоснование гомосексуализма” (стр.257).

Этот натуральный бред на всем пространстве Советского Союза мог быть издан только в одном месте – в Армянской ССР, в издательстве “Арменгиз”.

М.Багиров вместе с тогдашним председателем Союза писателей республики М.Ибрагимовым добились извинительного письма М.Шагинян, направленной к Багирову, в котором она соглашается с решением Главлита о приостановке продажи ее “произведения” и предлагает расшить

все книги тиража, чтобы изъять из нее неугодные страницы.

Шагинян направила в армянскую газету статью, в которой признала свои ошибки и принесла свои извинения.

Как ни поразительно, но конфликт между Багировым и Шагинян был также использован генеральным прокурором Руденко при составлении обвинения против Багирова, в 1956 году.

Руденко спросил подсудимого Багирова, по какой причине тот, в 1947 году на торжествах юбилея Низами не принял Шагинян и оскорбил ее.

Багиров ответил:

– Она со мной хотела встретиться, но она в своих произведениях относилась к Карабаху и Нахичевани, как к собственным землям, поэтому я не принял ее и выгнал.

Вся сталинская эпоха СССР и бывших советских республик все еще рассматривается у нас с точки зрения культа личности, массовых репрессий народа и уничтожения тысяч невинных людей.

Это, однако, только одна сторона медали, называемой “история Советского Союза.

Оборотная сторона медали намного интересней и богаче фактическими материалами.

Эти страницы нашей истории почти не изучены, к ним только сейчас стали обращаться исследователи.

В книге одного из таких – Адгезала Мамедова, раскрываются новые для нас стороны личности выдающегося деятеля Азербайджана – Мирджафара Багирова.

/Новости-Азербайджан/

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR:

Ön söz	3
Biz öz dövlətçiliyimizi nə Osmanlı imperiyasının tarixi keçmişində, nə də Rusiya impersiyasının çərçivəsində görməli deyilik - Adıgözəl Məmmədov	5
Реакция из Государственной Думы России на статью Адгезала Мамедова.....	22
“Конфликт не решен”. В Ереване ответили Путину на слова о принадлежности Карабаха.....	24
Политолог оправдал участие Эрдогана на параде победы в Азербайджане	26
Putinin çıxışı həm Azərbaycan həm də Ermənistan tərəfinə hesablanıb - Adıgözəl Məmmədov	27
Adıgözəl Məmmədov: “Dağlıq Qarabağda ermənilər yaşayan rayonlar Azərbaycan ərazisidir və status yoxdur”	32
“Россию обвинят все”. Названы последствия мирного соглашения по Карабаху	35
“Azərbaycan Dağlıq Qarabağda sülhü özü təmin edə bilər, heç bir sülhməramlı qüvvəyə ehtiyac yoxdur” – Adıgözəl Məmmədov	39
Son atəşkəsdə Rusiyanın vasitəçiliyinə hörmətsizlik az idi, üstəlik, İrəvanda Rusiyanın bayrağını da yandırdılar	45
Идет война: Ереван и Баку не ждут российских наблюдателей в Карабахе.....	47
В Азербайджане обвинили Армению в трусости Об этом сообщает “Рамблер”	50
Nakobyanın Paşinyan “iztirabları”	53
Нацизм является неотъемлемой частью государственной идеологии Армении – эксперт	57

Qaraqoyunlu Cahan şahın qara “kabusu” və ya erməni rahiblərini Qafqaza dəvət edən zehniyyət!	60
Национальные интересы - в основе политики	
Азербайджана – эксперт.....	74
Азербайджанцы в Великой Отечественной войне	76
100 illik tarixi olan xüsusi xidmət orqanlarımız – “Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı”	83
Adıgözəl Məmmədov: “Bu gün kəşfiyyatçılarımızın üzərinə çox işlər düşür”	90
Славяне и тюрки - братья навеки?	98
Материалы по теме	100
Adıgözəl Məmmədov: “Rusiya əleyhinə söylənən hər fikri erməni maliyyəsinə bağlı Moskva saytları ani olaraq tirajlayacaqlar”	103
Azərbaycan-Rusiya-İran əməkdaşlıq formatı Ermənistanın regionda mövqelərini sürətlə sarsıdır.....	106
Moskva-Bakı yaxınlaşması İrəvanı daha arxa plana atır	107
Almaniya Qarabağ münaqişəsinin davam etməsini istəmir.....	109
Böyük güclərin qarş durması Ermənistanın tənəzzülünü dramatizləşdirir	111
“Azərbaycan parlamentindəki hər partiyanın kəşfiyyatda öz nümayəndəsi vardı”	113
“Yeni geosiyasi strategiyalar işləyib hazırlamaq lazım gələcək”	123
Heydər Əliyevin dövlətçilik dərsi!	131
31 mart soyqırımı M.C.Bağirovun gözü ilə.....	134
27 il öncə Bakıda qırğın törədən Mixail Qorbaçovun psixoloji portreti.....	141
Ближневосточная политика России или новая цивилизация: взгляд из Баку.....	147
Rusiya kanalında Dağlıq Qarabağ müzakirəsi - Ermənilər süsürüldü.....	154

Адгезал Мамедов: “Никто так бережно не относится к русской культуре и русскоязычной школе как Азербайджан”	156
Армяне занимали важные посты в государственном управлении и армии Османской Турции, отметил писатель и историк Адгезал Мамедов	160
Moskva pat vəziyyətində	163
Стратегический вес тюркоязычного ареала растёт - эксперт.....	168
Təlxəyin dramatikləşməsi və ya Yerevanın oyuncağı indi nə istəyir?	171
Адгезал Мамедов: “Предположу, что многие страны стали активно отговаривать Баку от военных действий” ..	174
Мирджафар Багиров и поползновения армян на культуру Азербайджана	178

Adıgözəl Məmmədov

**VƏTƏN MÜHARİBƏSİNƏ
GEDƏN YOL**

Qarabağ Azərbaycandır!

Mətbəənin direktoru: *Elman Qasimov*
Dizayner: *Mətanət Əliqızı*

Çapa imzalanmışdır: 18.02.2021. Formatı 60x84 1/16.
Həcmi 12 ç.v. Sifariş № 07. Tiraj 500

“Zərdabi Nəşr” MMC Nəşriyyat-Poliqrafiya müəssisəsi
Tel.: (012) 493 51 92, (050; 055; 070) 344 76 01
E-mail: zerdabi_em@mail.ru